

EX LIBRIS
ERIK HENNING NELSON

Stockholmiana

Andra samlingen

Anteckningar

af

F. U. Wrangel

Stockholm
P. A. Norstedt & Söners förlag

STOCKHOLMIANA

STOCKHOLMIANA

ANDRA SAMLINGEN

ANTECKNINGAR

AF

F~~redrik~~ U. WRANGEL

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1903

Intresset för vår kära hufvudstads forntid synes mer och mer rotfästa sig hos allmänheten, och ganska ofta ser man numera personer i lifligt samspråk framför de mera synliga fornminnen Stockholm äger. Gifvetvis är det personer, som förfäkta sina åsikter rörande det eller det huset, den eller den portalen. Med få ord, Stockholms invånare tyckas börja att få en åsikt om hithörande ting. För icke så länge sedan hade man icke ens det.

Numera torde man ej utan absolut tvingande skäl våga sig på att vandalisera eller rifva ned äldre, värdefulla byggnadsminnen. Ett glädjande exempel därpå har nyligen lämnats oss genom riksdagens votum i frågan om försäljningen af »Arffurstens palats». Åtminstone är man berättigad antaga, att en pietetskänsla för palatset och dess historiska minnen till största delen framkallat frågans lyckliga lösning. Exemplet är tills vidare nästan enastående men borde

mana till efterföljd. Såväl staten som staden ha i detta hänseende rikt fält för sitt mecenatskap.

Vid Stortorget, och i öfrigt i andra delar af staden mellan broarna, finnas ännu kvar några synnerligen intressanta hus från senrenässansen. Hvad vore naturligare, än att staden inköpte dem i tid eller förfore, såsom myndigheterna gjort med de gamla skråhusen vid la Grand' place i Bryssel. För att med säkerhet kunna bibehålla fasaderna å husen vid la Grand' place har nämligen staden Bryssel användt ett tillvägagångssätt, som är mindre dyrbart och på samma gång säkrare än expropriationen. Genom öfverenskommelse med de olika ägarne har till stadens förmån åvägabragts ett servitut, hvarigenom bibehållandet af fasaderna för all framtid är betryggadt. För att så mycket bättre tjäna detta ändamål ansvarar staden själf för reparationer samt för det nödiga underhållet, mot en obetydlig ersättning, hvarjämte staden delvis åtager sig brandförsäkringen. En enda husägare vid la Grand' place har nekat att ingå på en sådan öfverenskommelse med staden, som därför i detta fall måst använda expropriation för att komma i besittning af huset. Detta hus, bagarnes skråhus, är beläget i hörnet af la Grand' place och la rue au Beurre.

Man kan vara viss på att en liknande åtgärd skulle hälsas med stor tillfredsställelse af hela Stockholm, men lika säkert är det, att mången med verklig saknad skulle se Stortorgets ärevördiga minnesmärken försvinna.

Att en del andra hus fått uppföras vid det gamla hedervärda Stortorget är en verklig skam. Myndigheterna skulle aldrig tolererat andra fasader där än sådana, som öfverensstämt med torgets karaktär i öfrigt. Så har man gått till väga just i Bryssel, som också äger ett torg, hvars make kanske ej finnes någonstädes.

Men expropriationslagen hos oss talar ej ett ord om rätt att under vissa förhållanden inlösa eller expropriera byggnader, som äga historiskt eller konstnärligt värde. Ej heller finnas föreskrifter, huru vid dylika byggnaders reparation och ombyggnad skall förfaras, då de äro i enskild ägo. Under sådana omständigheter kan ju ej begäras, att stadens tjänstemän skola ingripa. De äga ju ingen befogenhet!

Det har alltid förvånat mig, huru obesväradt man hos oss tillåtit sig att behandla äldre byggnadsverk, till och med sådana af rang, utan att någon röst höjt sig till klander. Med taflor och skulpturverk är förhållandet ett helt annat. Hvad skulle man t. ex. säga, ifall innehafvaren af ett original af Rembrandt skulle vända sig till Zorn

eller till Carl Larsson för att få kläder målade på en Venus eller om en museiföreståndare skulle taga sig det orådet före att låta en modern bildhuggare praktisera bort vingarna på Sergels Amor?

Samma sak vore det, ifall en förläggare gåfve Heidenstam i uppdrag att retuschera rimmen i några af 1700-talets mera kända diktverk. Man skulle anse det upprörande, och man skulle ej finna ord nog skarpa för att uttala sitt ogillande och för att gifva luft åt sin harm öfver en sådan vandalism.

Arkitekturen har däremot varit nästan rättslös. Exempel därpå endast från Stockholm kunna framdragas i oändlighet, och det vore verkligen på tiden, att något gjordes, för att denna fråga af vederbörande med allvar upptoges till behandling.

Allmänhetens sinne för hithörande ting har dock så småningom vändts i den rätta riktningen, och mera sällan får man nu höra det föraktliga uttrycket »gamla kåkar», då tal är äfven om våra äldre byggnadsminnen. Detta är visserligen i och för sig glädjande att konstatera, men oändligt mycket fattas ännu, innan vi kommit så långt som i en del städer i utlandet, där myndigheterna för länge sedan tagit initiativet äfven till de i privata personers ägo varande

arkitektoniska fornminnenas bevarande och genom kloka föreskrifter sökt värna dem mot förstörelse.

För att i någon ringa mån bidraga till att underhålla det uppspirande intresset för Stockholms arkitektoniska minnen göres i denna nya samling »Stockholmiana» början med en tillämnad serie studier öfver de mera iögonfallande återstående byggnadsminnena i vår hufvudstad. Denna gång är det Lennart Torstenssons hus; vid ett annat tillfälle torde såväl det Wrangelska (nu Svea Hofrätt m. m.) som Leuhusenska (nu Petersenska), Ryningska (n:r 2 A och B Stora Nygatan), Sparreska (nu Sveasalen) m. fl. komma att blifva föremål för undersökning.

Ett annat område, som i vår stad blifvit föga beaktadt, är gatunamnen. Bland dessa bilda de namn, som härleda sig från personnamn en alldeles särskild grupp. I tanke att en utförligare redogörelse för sådana namn kunde väcka läsarens intresse och därigenom få till stånd en opposition mot den vandalism, som dagligen hotar dem, har jag företagit en undersökning af nu existerande stockholmska gatunamn, i hvilka ingår ett personnamn. Öfriga gatunamn i Stockholm skola framdeles behandlas i samma syfte. Det behöfves nog. Nyligen har man ju sett, huru *Humlegården* i en publi-

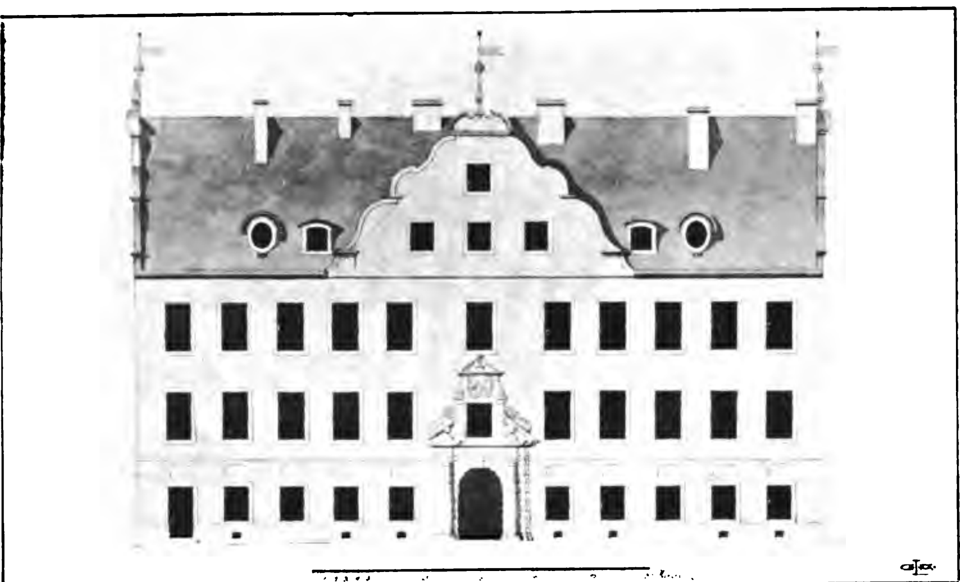
kation med bilder från Stockholm helt omotiveradt kallas Linnéparken! Är det då icke nog med Linnégatan? Linné disponerar ju dessutom icke »parken» ensam, Schéele har en del och »Farfadern» en annan. Skulle Linnés namn verkligen behöfva finnas annorstädes i Stockholm än på nämnda gata, torde det lämpligast böra gifvas åt någon nyanlagd park eller, som stadens fäder älska att kalla det, »lund». Låt oss få behålla *Humlegården!* Det namnet är ej simplare än namnet »*Jardin des Tuileries*», som på svenska betyder »*Tegelslageriträdgården*» och ändå ej anses skämma en af världens förnämsta offentliga trädgårdar.

Det värsta är, att myndigheterna utan kritik bevisligen upptagit sådana från alldeles obefogadt håll konstruerade namn och borttagit andra, som existerat från äldre tider.

I det följande skola en del exempel på sådana beklagliga namngifningar anföras i hopp att därigenom ytterligare fästa uppmärksamheten på ett blad af Stockholms historia, som hittills endast föga varit föremål för studium.

Nedre Manilla den 31 dec. 1902.

F. U. W.

1. TORSTENSSONSKA HUSETS FASAD ÅT NORR, 1780-TALET.
(Efter lavering af E. Palmstedt i stadens arkiv.)

Lennart Torstenssons hus.

Man talar om det forna och det moderna Stockholm, men man gör sig i allmänhet ej möda att utreda, hvad som egentligen bör räknas till det ena eller till det andra. Det, som t. ex. på Erik Dahlbergs tid hörde till det »hodierna», måste gifvetvis hänföras till våra dagars »antiqua». Ett hus, som vid första ögonkastet kan tyckas jämförelsevis nytt, är ofta nog endast moderniseradt, men till såväl grund som yttermurar, ja äfven till enskilda detaljer, af ganska vördnadsbjudande ålder. Sådana finnas otaliga i staden mellan broarna, men de väcka i allmänhet ej den förbigåendes uppmärksamhet, man har så vant sig vid dem i deras föryngrade gestalt, att man ej tänker, att något kan vara att studera bakom de fullt moderna putsytorna, bakom de dussinartade portarna med sina gjutna järngaller, och man räknar dem till det moderna Stockholm, men ingenting är oriktigare. Ett sådant hus är huset n:r 36 Stora nygatan, som inne på går-

den har hvalfanordningar, angifvande mycket hög ålder. Dess yttre har man för länge sedan banaliserat.

Andra hus åter äro för Stockholms invånare väl bekanta genom de mer eller mindre ålderdomliga portaler, inskriptioner och andra iögonfallande kännetecken, som genast karakterisera dem och alstra begär att lära känna något närmare om dem. Det är sådana hus, som för stockholmaren utgöra det »Forna Stockholm»; också är det hufvudsakligen kring dem, som intresset för stadens minnen knyter sig.

Många äro de icke, dessa hus, och tyvärr minskas deras antal hvarje år, men tack vare vissa från äldre tider bibehållna prydnader hafva de dock någon gång lyckats hejda murbräckans framfart. Sanningen att säga är det icke vår tid, som ensam bär ansvaret för den förödelse Stockholm undergått. Under 1700-talet raserades lika samvetslöst som nu. Då bevarades nästan ingenting. Nu däremot har man åtminstone kommit så långt, att Nordiska museet eller andra institutioner tillvarataga de mest värdefulla lämningarna.

Sådana gamla portaler, ornament, turkhufvud, inskriptioner och vapen uppväcka intresset för de därmed prydda husens historia, och äfven den likgiltige flanören erfar liksom

ett behof att få veta, huru gamla dessa hus äro, hvem som låtit uppföra dem och hvem som lefvat och bott i dem.

Skulle de gamla gengångarne själfva kunna tala, hade de helt visst att förtälja om öden och äfventyr mera gripande, än någon romanförfattare i sin djärfvaste fantasi kunnat uppfinna, men nu få vi nöja oss med att söka framleta några torra siffror ur arkivens gömmor eller några spridda notiser och namn, som, om också kortfattade och för mången ointressanta, likväl för dem, som verkligen älska att lära känna sin stads minnen, kunna vara af betydelse.

Det finnes väl endast få stockholmare, som icke ägnat den ståtliga portalen vid Fredsgatan n:r 11 ett intresseradt ögonkast eller en, låt vara flyktig, tanke. Icke nog med att den byggnad, som portalen pryder, bebos af medlemmar af vårt kungahus, detta ståtliga minnesmärke från senrenässansen i Sverige är i och för sig tillräckligt att väcka undran och frammana önskan att lyfta en flik af den slöja, som så småningom utbredt sig öfver dess forntid.

Denna portal tillhör Lennart Torstenssons hus.

Den tomt, hvarpå Lennart Torstensson uppbyggde detta sitt palats, sträckte sig från Fredsgatan till nuv. Strömgatan och hade efter regleringen en längd af 100 alnar och bredd af 61 alnar. Den var sannolikt redan från medeltiden bebyggd, men dels hade under Gustaf I:s första regeringsår alla byggnader på malmen raserats, dels voro säkerligen de hus, som till äfventyrs senare uppförts därstädes, helt oansenliga, ehuruväl den norra malmen fått egna stadsprivilegier och just vid dåv. Malmtorget (nu Gustaf II Adolfs torg) hade sitt rådhus (på hotell Rydbergs nuvarande tomt). De trähus, som förefunnos där, då Kristina tillträdde regeringen, skulle rifvas enligt riksrådets beslut af den 31 december 1634, och i deras ställe skulle endast stenhus därstädes få uppföras.

De förnämligaste tomterna vid torget voro mot midten af 1600-talet: rådhustomten (sedan kallad Kastenhofstomten), borgmästaren Tomas Johanssons tomt(nu försäkringsbolaget Viktorias), riksmarsken Gustaf Horns tomt (nu Inteckningsbolagets), drottningens stall, sedan fältmarskalken Lillies tomt (nu en del af operatomten), Benkt Olssons, den rike guldsmedens tomt (nu östra hörnet af Regeringsgatan jämte n:r 4 vid samma gata), Johan Rosenhanes tomt (nu n:r 10), bryggaren Peter Benktssons tomt (nu Davids-

sonska) och Lennart Torstenssons tomt, som torde varit den största.

Såvidt jag vet, har ingen författare angifvit, huru denna präktiga tomt kommit att tillhöra Lennart Torstensson. Med anledning däraf, att den under någon tid varit indragen till kronan, har man förmodat, att den varit en donation af drottning Kristina. Så var emellertid ej fallet. Äfvenså är det ej fullt korrekt att påstå, att huset reducerades.

Förhållandet är, att Lennart Torstensson 1634 inköpte fyra olika tomter, som sedermera blefvo sammanslagna och reglerade. Först en tomt af dåv. assessorn Erik Eriksson Geete (enligt köpebref af den 10 mars), strax därefter inköptes tvenne tomter af välborne Lars Gubbe (Bubbe?) (enligt köpebref af den 13 mars*) och några månader därefter ytterligare en tomt af borgaren i Norrköping Klas Nilsson (enligt köpebref af den 18 juli). Fastebref å samtliga dessa tomter utfärdades för Torstensson 1634 den 2 september (Norra Förstadens Tänkebok). Det var ett ganska ansenligt område, som sålunda kom på en hand; tomterna tillhörde samma kvarter och begränsades i väster af en nu försvunnen gränd

* Den mindre af dessa två tomter, vid strömmen, hade Gubbe den 1 mars samma år själf köpt af hustru Anna Didriksdotter.

och i öster af torget. Det hela hade följande yttre mått: i norr 58½ alnar, i väster 99 alnar, i söder 71¾ alnar, i öster 77 alnar.

Den egentliga planeringen af torget synes ej ägt rum förrän vid pass 1647, men redan 1646 den 29 maj (Byggnads Coll. Protokoll) uppgjorde staden kontrakt med »ärlig konstrike mäster Hans Freester, murmästare» att uppmura kämnerskammarens byggnad (nu hotell Rydberg). Det var möjligen emedan denna byggnad nalkades sin fullbordan, som man 1647 tänkte på att planera torget. Den 23 februari detta år gafs befallning åt »dem som bo emellan h(ennes) k. m:ts stall och Norrbro neder vid Norrström att nederrifva sina hus och gårdar undan för torgets utvidgande och dess planering» (Byggn. Coll. Protokoll). Nästan samtidigt eller den 25 februari samma år tillbjöd sig staden »att vilja förbyta med H. grefliga Nåde Herr Linnart Tårstenson om hans tomt väster om Malmtorget» emot den plats, som staden till »Norra förstadens torgs utvidgande fått» (Byggn. Coll. Protokoll).

Ehuväl detta byte ej synes kommit till stånd, torde de villkor, som staden då erbjöd Lennart Torstensson, äga så pass stort intresse, att de här nedan böra inflyta:

1:o) jämngod plats öster om torget och därtill 1,000 kvadratalnar mer än tomten väster

2. TORSTENSSONSKA HUSETS ÖSTRA GAFVEL, 1780-TALET.
(Efter lavering af E. Palmstedt i stadens arkiv.)

om torget; 2:o) på den nya tomten skulle staden låta verkställa lika mycken gräfning för grund och källare, som redan befunnes vara utförd på Torstenssons tomt; 3:o) materialen samt sten, som voro framkörda för bygget, skulle staden låta flytta till den nya tomten; 4:o) murmästarne, som enligt kontrakt börjat utföra en del arbeten på grefvens tomt, skulle hållas skadeslösa; 5:o) staden skulle dessutom låta jämna och jämka platsen på sin bekostnad.

Dessa villkor, som ju synas ganska förmånliga, hade staden uppställt »till den ända att Malmtorget måtte efter regulariteten anlagdt warda och Norrbro midt emot torget komma».

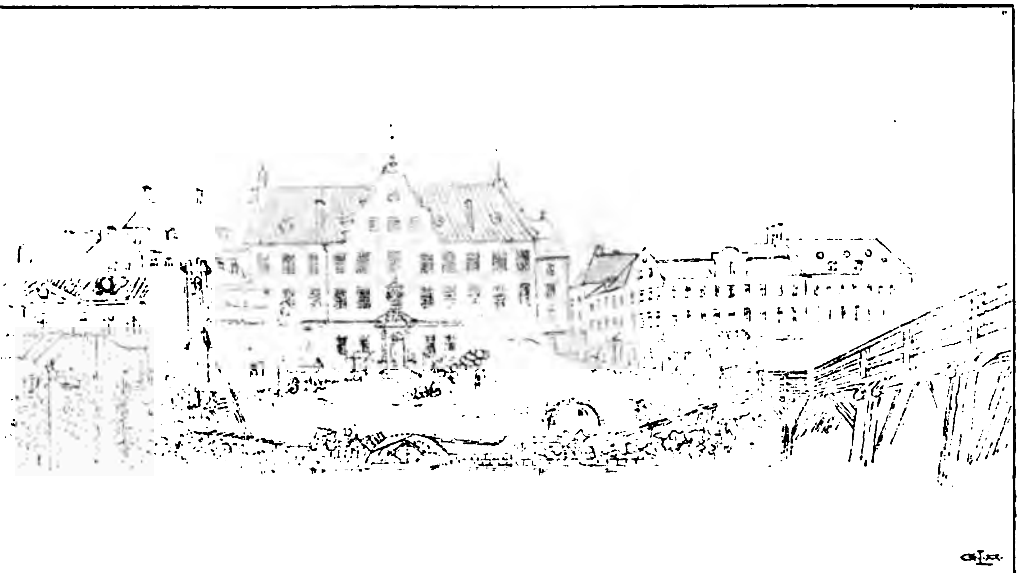
Om till skada eller fromma för torgets utseende och läge i förhållande till det nuvarande slottet må lämnas därhän, men planen blef ej realiserad, sannolikt på grund af att Torstensson ej ingått på stadens anbud.

Vid sin död den 7 april 1651 ärfdes Lennart Torstensson af änkan, Beata De la Gardie, och trenne barn, en dotter och två söner. Af dessa afledo tvenne under de allra närmaste åren. Änkegrefvinnan blef redan 1653 riksdrotsen grefve Per Brahes maka, hvadan den ganska ansenliga men dock ingalunda lysande förmögenheten öfvergick nästan odelad till sonen, grefve Anders Torstensson, som var född 1641 och afled 1686.

Han ärfde således äfven fädernehuset i Stockholm.

Vid sin död lämnade grefve Anders ett mycket gäldbundet bo; ställningen var till och med så dålig, att härvarande danska sändebud, Stockfleth, kunde skrifva: »Torstensson war den mæget rige, fordum felsmarsch. Torstenssons søn oc eineste arving, mens effterlader sig nu en hustru met elleve børn udi største fattigdom. Hennes Maj:t Dronningen (Ulrika Eleonora d. ä.), saa oc Änkedronningen haver hver tagit en aff hans döttre til sigh.»

Ehuru Karl X Gustaf lär yttrat, att Lennart Torstenssons hus ej skulle reduceras, »om det också låge här på borggården», emedan fältmarskalken varit honom en så god läromästare i »knechteskolan», blef Anders Torstenssons förmögenhet ganska illa åtgången af reduktionen. Efter hans död resterade stärbhuset i skuld till kronan med 131,117 dal. 15 öre. Såsom betalning därför togs bland annat det Torstenssonska huset, som 1696 skattlades och jämte sitt koppartak befanns vara värdt 75,000 daler eller ungefär hälften af skulden. Att huset då verkligen kom till k. maj:t, synes otvetydigt af det 1696 den 26 juni utfärdade fastebrefvet (Stadens registratur 1696 Fol. 219).

3. TORSTENSSONSKA HUSETS FASAD ÅT SÖDER, 1780-TALET.
(Efter pennteckning, tillh. riksantikvarien H. Hildebrand.)

Emellertid var huset delvis pantsatt i Riksens ständers bank och delvis hos fältmarskalken grefve Nils Bielke, som alltsedan 1670-talet ofta försträckt Anders Torstensson penningar. Genom gåfva af k. maj:t eller annan öfverlåtelse kommo arfvingarne nästan omedelbart åter i besittning af huset, som likväl af dem 1730 den 17 december, efter en långvarig process, i godo afstods till Nils Bielkes änka, grefvinnan Eva Horn. Strax därefter, den 23 december, transporterade hon äganderätten på sin yngre son, grefve Ture Gabriel Bielke, som därå erhöll stadens fastebref 1743 den 17 januari.

Denne grefve Bielke var riksråd och öfverstemarskalk; han var född 1684 och afled 1763 nära 79 år gammal. I sitt senare gifte, med den siste grefve Torstenssons änka, hade han endast ett barn, sonen Axel, som dog vid tjugu års ålder före föräldrarne.

Vid Ture Gabriel Bielkes död ärfdes huset vid »Norrmalmstorg» af barnen i första giftet: sonen riksrådet grefve Nils Adam Bielke samt döttrarna, Eva Charlotta, gift med friherre Fredrik Gustaf Gyllenkrook, och Kristina Sofia, gift med riksrådet grefve Karl Rudensköld. De sålde detta hus 1764 den 21 april till kommerserådet, direktören i Ostindiska kompaniet Klas Grill, som dock få år därefter afled, lämnande en son och en dotter.

Huset innehades därefter af änkan Anna Johanna Grill, född Grill, jämte barnen men öfvergick sedermera till dottern, Anna Johanna Grill, och hennes man, den konstälskande Henrik Vilhelm Peill. Dessa makar sålde huset 1783 den 24 februari till prinsessan Sofia Albertina, som af denna egendom samma år den 17 mars stiftade en art fideikommiss för det regerande konungahuset.

Det torde få tagas för gifvet, att Lennart Torstensson med inköpet af ofvan omtalade fyra tomter åsyftat att i tid bereda sig en förmånlig byggnadsplats på den norra malmen, som just vid denna tid började regleras.

Såsom ofvan nämndes, utgjorde den Torstenssonska tomten omkring 6,100 kvadratalnar. På denna tomt började troligen redan under midten af 1646 en del förberedande byggnadsarbeten, men säkerligen var det först, sedan Torstensson hemkommit till fäderneslandet, som arbetet bedrefs med mera kraft. Färdig till inflyttning torde byggnaden knappast varit vid Torstenssons död.

Den byggnad fältherren lät uppföra åt sig kunde visserligen ej mäta sig t. ex. med de De la Gardieska, Wrangelska och Bondeska praktbyggnaderna men försvarade väl sin plats

bland den uppblomstrande norra malmens öfriga samtida herremansbostäder, som Gustaf Horns (i hörnet af Malmtorgsgatan och Gustaf Adolfs torg), Nils Tungels (på Blasieholmen), Evert Horns (nu utrikesministerhotellet), Axel Lillies (beläget på en del af kungl. teaterns tomt),* kämnershuset (sedan Kastenhof) m. fl.

Huset upptog ej hela tomten utan var beläget med hufvudfasaden mot Fredsgatan och sträckte sig nedåt Malmtorget vid pass 13 meter, d. v. s. ungefär till tredje fönstret på den nuvarande fasaden åt Gustaf Adolfs torg. Dessutom voro på tomtens nedre delar uppförda smärre ekonomihus, men sannolikt var det öfriga området inhägnadt och upplåtet till olika ändamål, ty t. ex. 1674 afsände Byggnads Collegium skrifvaren Tranman och Johan stadstjänare till grefve Anders Torstensson med förbud för denne att uppsätta träbodar på Malmtorget vid sin tomt; »der det skeer skola desamma med stadens folk kullrifvas».**

* Detta hus blef ej rifvet, när Gustaf III, sedan han förvärfvat tomten, lät uppföra den kungl. operan, som nu försvunnit till allmän saknad. På ett af C. S. Bennet 1845 utfördt panorama från Jakobs kyrktorn synas spår af Lillieska husets takanordning.

** Sådana fristående bodar för försäljning af diverse varor funnos öfverallt såväl i staden som på malmarna. De voro ofta nog rätt prydligt utstyrda. I Byggnads Collegium uppgjordes

Hvem som varit husets byggmästare är ej kändt, men omöjligt är ej, att det varit samme Hans Freester,* som ofvan omnämndes såsom murmästare för stadens kämnershus. Enligt planschen öfver Karl X Gustafs begrafningsprocession samt Dahlbergs Suecia I, pl. 13 och 40, voro dessa två hus nästan alldeles lika. Det är därför högst sannolikt, att staden användt samme byggmästare som fältmarskalken. Dock torde det ej varit han, som förfärdigat de båda praktfulla portaler, som ännu kvarstå, den ena åt Fredsgatan, den andra åt gårdssidan.

Upmark (*Die Renässance in Schweden*) antager, att dessa tvenne portaler såväl som den å det Lewenhaupt-Cruusiska huset, n:r 6 Svartman-

---

1671 med Jochim Langh, målare, att han skulle måla bodarna vid Norrmalmstorg. Han erhöll i betalning 9 daler k. m. för hvarje bod åt torget och 7 daler k. m. åt strömmen. Han skulle vara förpliktad att »måla dem efter herr rådman Tessins information med pilastrer och festoner samt med skön varaktig oljefärg».

Hvarför bodarna vid Torstenssons tomt voro misshagliga säges ej. Sannolikt voro de till förfång för de bodar, som staden själf uthyrde. Icke var det af estetiska skäl. Samma år bestämdes nämligen, att »fiskeblöterskorna, som sitta på Norrmalmstorg och sälja fisk, skola sitta i ordning, som de äro komna till».

* Huruvida denne Freester möjligen är identisk med en af Upmark (se Lübke, Arkitekturens historia) omtalad Hans Forster har ej nu kunnat afgöras. I alla händelser skrifves hans namn i ofvannämnda kontrakt *Freester*, ej Forster.

4. LENNART TORSTENSSON
F. 1603, † 1651.
(Efter kopparstick.)

gatan, härröra från Heinrich Blume, en framstående stenhuggare, som med säkerhet utfört den präktiga portalen vid inkörsporten å Tidö slott.* För detta antagande gifves intet annat skäl än den öfverensstämmelse, som förefinnes i portalernas utsmyckning och anordning. Tidöportalen var färdig redan 1640, men däremot kunna ej portalerna på det Torstenssonska huset blifvit uppsatta tidigare än mot slutet af 1640-talet, möjligen 1649. Detta skulle visserligen ej utgöra något hinder för att Heinrich Blume utfört såväl det ena som det andra af dessa arbeten, men då i ett rättegångsreferat från norra förstadens kämnärsrätt 1648 i juni förekommer en stenhuggare Kristian Pfundt,** som i protokollen kallas »fältmarskalken herr Lennart Torstenssons stenhuggare», torde det få anses säkert, att det är denne, som varit mästare för portalerna i fråga. Dessutom kan nämnas, att Heinrich Blume, i ett af Byggnads Collegii protokoll från 1647, säges varit länge sängliggande och sannolikt ej kunde utöfva sitt yrke. Då Torstensson hade en egen stenhuggare, är det ju antagligt, att denne arbetat alldeles fristående, allra helst fältmarskalken

* Se närmare »Anteckningar om Rytterns socken» af F. U. Wrangel. Stockholm 1887.

** Sannolikt den »Christian stenhuggare», som gifte sig den 3 maj 1647 med hustru Anna Andersdotter (S:t Nicol. vigselbok 1609—1700 utg. af F. U. Wrangel).

lät utföra ståtliga stenhuggeriarbeten bl. a. vid Ulfsunda, men möjligen kan ju Heinrich Blume gifvit Pfundt ritningar eller anvisningar.

Byggnaden, en sannskyldig afläggare af den holländska senrenässansen, var ett ganska omfångsrikt, trenne våningar högt tegelhus, sannolikt i »rohbau», såsom t. ex. det gustavianska grafkoret å Riddarholmskyrkan. Fasaderna åt gatan och gårdssidan hade 36,22 meters längd samt pryddes hufvudsakligen af de ofvan omnämnda portalerna, som förete en ovanligt pompös anordning med till mellanvåningen hörande fönster intagna i det öfre partiet, hvarigenom en storartad verkan åstadkommits. Öfver dessa portalfönster äro placerade de Torstenssonska och De la Gardieska vapnen. De båda portalerna skilja sig egentligen därigenom, att de å norra sidan anbragta lejonen å den södra sidan ersatts med allegoriska figurer.

Taket, som var beklädt med kopparplåt, hade den för renässansen karakteristiska höga resningen och var ytterligare förhöjdt genom prydliga gaflar, hvilkas ytterkanter enligt tidens smak voro belagda med sandstensornament. Gaflarna afslutades med kortare »pyramider».*

* De här meddelade afbildningarna förete någon olikhet i detta hänseende. »Pyramiderna», som å pl. 3 ej föreC

5. BEATA DE LA GARDIE
F. 1612, † 1680
GIFT 1:O MED LENNART TORSTENSSON
2:O MED PER BRAHE D. Y.

(Efter oljemålning å Skokloster.)

Hela nedre våningen synes varit använd till kök, skafferier, hushållerskans rum samt tvenne förstugor, däraf en af stora dimensioner med ingångar genom de bägge portalerna. Såväl denna förstuga som öfriga lokaler i denna våning hade hvälfda tak.

Till de tvenne öfre våningarna ledde en icke synnerligen monumental trappa. Såväl den andra som den tredje våningen hade elfva fönster åt norr och lika många åt söder samt på östra gafveln åt torget fem fönster. Fasadernas midtelfönster i första våningen omgåfvos delvis af portalernas ornering.

I våningen en trappa upp befunno sig bl. a. paradsängkammaren och matsalen. I denna senare var stengolf; taket var måladt på väf. Med anledning af en projekterad inflyttning i huset heter det i en summarisk beskrifning öfver våningarna, angående detta rum: »Om grefskapet i denna sal äta skall, kostar det säkert några famnar grof finnved.» Sängkammaren hade gipstak, var och helt boaserad samt hade den traditionella anordningen med alkov och sannolikt med skrankverk. Alla de öfriga rummen hade målade tak; ett rum, som senare inreddes

---

komma, synas däremot å pl. 1 och 2. Vid en reparation af huset på 1700-talet omtalas bl. a. en »pyramid till taket». Det rätta namnet på dessa pyramider torde närmast vara »pinakler».

till sängkammare, beläget i nordöstra hörnet, hade »det vackraste taket i hela huset» samt var delvis boaseradt från golf till tak. I de flesta rummen voro såväl spisar som kakelugnar anbragta.

Våningen två trappor upp var indelad i tio rum, däraf under senare tider äfven ett kök, hvars fönster torde varit midt på östra gafveln. Alla rummen i denna våning hade gipstak men synas i öfrigt ej varit dyrbart inredda.

Om man får döma af den obetydliga återstoden af inredningen på Lennart Torstenssons slott Ulfsunda, var det sannolikt en mera braskande än gedigen lyx, hvarmed den store fältherrens handtverkare och byggmästare inredde hans nybyggen. Delvis måste dock denna inredning, åtminstone vid Ulfsunda, blifvit utförd ganska långt efter Torstenssons död. Kanske var huset i staden något mera påkostadt.

Inredningen i flera af de under en något senare tid uppförda adelsslotten, exempelvis Skokloster, i vissa delar, såsom målning och tak i korridorer, förete en liknande blandning af prakt och godtköpslyx. Man hade börjat utan att räkna. Så kom reduktionen. Alla mäktade ej fullfölja de kostbara planer, som uppgjorts på en tid, då kassakistorna ej ville rymma de hopade skatterna.

Såsom ofvan antydts, torde i hvarje fall inredningen af huset vid »Norrmalmstorg» ej varit färdig vid Torstenssons död, hvadan däri kan sökas ytterligare en anledning till sparsamhet vid byggnadens afslutning.

Enligt S. Vogels bekanta utsikt af Stockholm var huset till det yttre afslutadt, redan när denna bild utfördes, dock betydligt senare, än Klemming antagit.

På och invid tomten voro uppförda en del smärre byggnader, uthus och bodar, hvilka senare voro uthyrda till diverse personer redan på 1670-talet.

En eldsvåda omkring 1735 tyckes ha anställt åtskillig förödelse i huset, som dock ej därigenom blef obeboeligt. Byggnaden med dependenser undergick på slutet af 1750-talet en omfattande reparation; möjligen borttogs då koppartaket, som dock ännu fanns 1752, när huset anmäldes till brandförsäkring. Vid detta tillfälle förbättrades äfven de stora portalerna, som synas varit illa medfarna; stenhuggaren Hässling, som hade sig arbetet därmed anförtrodt, redogör noga därför i sin räkning.*

* Denna uppgift såväl som en del ofvan meddelade angående ägarne samt byggnadens inredning äro hämtade ur bielkeska samlingen i Riksarkivet äfvensom ur samlingen Biographica i samma arkiv under namnet Torstensson.

Något senare, dels 1760, dels 1770, byggdes på tomtens södra och västra sidor flyglar af sten, som uthyrdes till olika personer samt för olika ändamål. En gammal stenbyggnad i sydöstra hörnet fick sannolikt kvarstå och ingick i den nya, låga huslängan, men däremot försvunno en del träbodar och skjul. Tomtens västra sida var äfven bebyggd med stall och dylikt.

Dessa flyglar kvarstodo ännu, när huset såldes till prinsessan Sofia Albertina, såsom synes af Palmstedts å pl. 1, 2 afbildade ritningar, däremot voro de redan nedrifna, när den å pl. 3 återgifna teckningen utfördes.

Sedan prinsessan 1783 kommit i besittning af palatset, uppgjordes ett förslag till provisoriska anordningar i afsikt att prinsessan genast skulle kunna inflytta. Denna plan sattes dock ej i verket, ty ombyggnad af hela huset jämte tillbyggnaden åt torget och strömmen företogs nästan samtidigt med att köpet blifvit uppgjordt.

Ombyggnadsarbetet anförtroddes åt professor Erik Palmstedt, som ålades att vid uppgörande af ritningarna till fasaden noga följa det af Adelcrantz uppförda, nu med marken jämnade operahuset. Palatset var färdigt till inflyttning 1794.

Elers (Stockholm 2, sid. 211) yttrar med anledning af det nya palatsets utseende: »Om

portiken saknar hvalf i stället för platt tak; om de fyra ganska vackra granitkolonner eller pelare därstädes icke stå på sitt rätta ställe; om soliditeten i byggnaden antingen är öfverdrifven eller uraktlåten; om nedre våningen är för låg och bröstvärnet i den öfre för högt m. m., som en granskare anmärkt, därom måge bättre kännare döma; men att façaden af huset gifver torget ett anseende, som den där uppresta ärestoden det fordrat, är hvad hvar och en åskådare torde finna.»

Då vi nu måste beklaga, att af Lennart Torstenssons hus knappt återstår mer än portalerna, kan likväl finnas en tröst i den omständigheten, att Stockholm uti det palats, som intagit det gamla renässanshusets ställe, fått en lika ståtlig som värdig och intressant representant för den konst, som blomstrade här vid 18:e seklets slut. Skada blott, att harmonien är störd. Palatsets förebild, operahuset, har måst skatta åt de s. k. »moderna krafven».

Tills vidare är Sofia Albertinas skapelse räddad undan vandalisering, och ännu en tid framåt kunna vi utan att behöfva gå till Nordiska museet beundra de tack vare Palmstedts pietet bibehållna ärevördiga portalerna, som minna om Sveriges storhetstid och om en af dess ädlaste personligheter.

Några kortfattade notiser om det Torstenssonska husets invånare torde möjligen här vara på sin plats. Likväl måste påpekas, att till följd af materialets knapphet mycket ej är att anteckna från deras vistelse där.

Man har ej lyckats konstatera, huruvida Lennart Torstensson verkligen inflyttade i sitt nya hus och om det var där han afled den 7 april 1651. Han ägde nämligen en annan stor egendom i Stockholm, bestående af tomten n:r 1 i kvarteret Thisbe samt hela kvarteret Dædalus, båda i staden mellan broarna. Där var det helt visst han hade sitt hemvist under de kortare uppehåll han gjorde i Stockholm, när han vid riksdagen 1649 bodde på Ulfsunda.

Lennart Torstensson var redan vid hemkomsten till fosterlandet på hösten 1646 bruten af sjukdom och önskade framför allt hvila och ro. Under någon kortare tid tyckes han också lyckats få sina önskningar uppfyllda, men redan 1648 i maj mottog han utnämning till generalguvernör öfver Västergötland, Värmland, Dal och Halland, ett ämbete som skulle nödga honom att lämna hufvudstaden och kanske för lång tid lägga hinder i vägen för vistelse på det honom så kära Ulfsunda eller på Lennartsnäs.

6. TORSTENSSONSKA HUSETS PORTAL ÅT FREDSGATAN.
(Efter fotografi.)

7. TORSTENSSONSKA HUSETS PORTAL ÅT GÅRDEN.
(Efter fotografi.)

Han anlände till Göteborg samma år i augusti, men vistelsen där blef ej långvarig, ty på drottning Kristinas särskilda kallelse infann han sig i Stockholm till riksdagen 1649 på nyåret. Mestadels bodde han under denna tid på Ulfsunda men gjorde, såsom förut antyddes, tidt och ofta kortare besök i hufvudstaden. Från slutet af juni 1650 ser man af hans i riksarkivet förvarade guvernörskoncept, att han ända till sin död vistades i Stockholm.

Kanske var det nya huset delvis afslutadt, och till äfventyrs öfvervakade han själf inredningen däraf. Men att det skulle varit fullt färdigt, är, såsom ofvan antydts, föga troligt. Den 27 mars 1651 angreps Torstensson »af så stor mattighet, att hans mål begynte honom att sväfva och falla»,* och den därpå följande 7 april utandades han sin sista suck. Vid båren stodo sörjande hans maka och tre minderåriga barn.

Såsom förut anförts, tillföll huset sonen Anders, som under de första åren efter faderns död vistades på Ulfsunda jämte modern, men sedan hon 1653 trädt i gifte med riksdrotset Per Brahe, var det i dennes hus, som den unge Torstensson framlefde sina dagar. Omkring 1657 begaf han sig till Uppsala, hvarifrån han till Per Brahe

* *Minnen från Västergötland.* Lennart Torstensson såsom generalguvernör, af P. Sondén.

skrifvit några mycket sirliga och i kulturhistoriskt hänseende intressanta bref på latin. Mot slutet af 1650-talet företog han den för en adelsmans uppfostran då oundgängliga resan till utlandet; så finna vi honom t. ex. 1661 i Paris, hvarifrån han afsändt flera bref till Per Brahe. Snart efter hemkomsten gick han i författning om iordningställande af sitt fäderneärfda palats. Han inflyttade dock sannolikt ej förrän 1665, då han såsom brud hemförde den fagra Kristina Katarina Stenbock. Det unga paret bodde långa tider i hufvudstaden och voro då helt visst logerade i den präktiga bostaden, hvars läge kanske var det förmånligaste i Stockholm.

Utflyttningarna till Norrmalm hade under 1640- och 50-talen blifvit en modesak med den påföljd, att »Malmtorget» i viss mån blef ett centrum, kring hvilket efter hand uppstodo ståtliga bostäder. Oxenstiernorna, den tidens mest tongifvande, höllo sig visserligen fortfarande till den gamla staden, men i öfrigt synas i öfvervägande antal stormännen slagit sig ned på malmen.

I torgets grannskap samt på Blasieholmen bodde flera af Torstenssons närmaste släktingar. På den nuvarande Sagerska tomten (n:r 13 Fredsgatan) hade fränden grefve Nils Brahe sitt hus, i hörnet af Malmtorgsgatan och torget bodde

Sigrid Bielke, riksmarsken Gustaf Karlsson Horns* änkegrefvinna. Midt öfver torget på nuv. operatomten inflyttade grefve Axel Lillie, som äfvenledes gifte sig 1665 med en fröken Stenbock, kusin såväl till Anders Torstensson som till hans grefvinna. På Blasieholmen residerade då ännu riksskattmästaren Seved Bååt, nämligen i nuv. Frimurarhuset, som 1669 öfvergick till Torstenssons svärfader, riksamiralen grefve Gustaf Otto Stenbock. I sitt stolta »Makalös» bodde moderns kusin, rikskansleren grefve Magnus Gabriel De la Gardie, och på Helgeandsholmen låg styffaderns och moderns palats, som var kändt under namn af »Gref Pers hus» och ännu kvarstod långt fram på 1800-talet.

Högaristokratien hade gjort sitt intåg på Norrmalm, och där lefdes ett lika gladt som lysande sällskapslif. Karuseller och ringränningar omväxlade med maskerader och baletter. Krigarne hvilade på sina lagrar, njutande sitt otium och ströende omkring sig med fulla händer af de skatter de själfva eller deras fäder samlat.

Anders Torstensson, som utnämnts till riksstallmästare, var i dessa fester en af de mest

* I »Stockholmiana», första samlingen, har med orätt uppgifvits, att detta hus tillhört Gustaf Evertsson Horn.

framstående deltagarne och blef i synnerhet berömd såsom pristagare vid den stora karusellen 1672.

Så kommo krigsåren och reduktionen. Liksom genom ett trollslag antog stockholmslifvet en annan prägel. Sorg, nöd, elände och bitterhet intogo glädjens, lifslustens, rikedomens och sorglöshetens plats. I hög grad fingo invånarne i Lennart Torstenssons hus känna lyckans växlingar. Utarmad genom reduktionen och kanske äfven, liksom många af sina ståndsbröder, genom ett dyrbart lefnadssätt, afled Anders Torstensson 1686 i Åbo, där han sedan 1684 var president i hofrätten.

Sannolikt var huset vid Anders Torstenssons död uthyrdt. *

När Karl XI för någon tid lät äganderätten till detta hus öfverflyttas på sig, var det hans afsikt att därstädes inrymma bostad åt öfverståthållaren och underståthållaren samt åt Axel

---

* Tyvärr äger man ej i behåll annat än spridda mantalsförteckningar, hvarigenom det endast i få fall kan lyckas erhålla uppgifter om inbyggarne i de olika husen i Stockholm. Någon gång kunna mantalsförteckningarna visserligen genom husförhörsböcker kompletteras, men just för Klara församling saknas äldre arkivalia med anledning af branden 1751, då nästan alla denna kyrka tillhöriga äldre handlingar utom en del räkenskaper förstördes.

Hård, kammarherren, som senare af våda ihjälsköts af Karl XII, och åt dennes broder, Gustaf Hård, stallmästaren, som var Karl XII:s ridlärare. Äfvenså var meningen att i samma hus hysa slottskansliet, som skulle inflytta redan i september 1696. Huruvida denna plan någonsin kommit till utförande, har ej med bestämdhet kunnat afgöras.

För år 1711 finnes såsom hyresgäst antecknad endast en »tobaksfaktorist» Henrik Stegman, som hyrde en lägenhet för 400 d:r kmt. Detta afser möjligen den tobaksbod, som något senare verkligen fanns på området, möjligen vid hörnet af Fredsgatan.

Huruvida de ståtliga gemaken därefter stodo obebodda, känner man visserligen ej, men omöjligt är ej, att någon främmande minister under denna tid här haft sitt hemvist, ty några år senare hyrdes för 2000 daler kmt hela huset af kejserlige envoyéen grefve Burchard Filip von Freytag, som hitkom 1721. Han var åtföljd af sin grefvinna och hade »hela sin hofstat» inlogerad i palatset, däribland äfven den bekante residenten Kristoffer Teodor d'Antivari, som kommit till Sverige i ministerns följe och sedermera förblef i Stockholm till sin död 1763. Han begrofs i eget grafkor å Klara kyrkogård vid södra kyrkporten. Huru länge grefve Freytag

hyrde huset är icke kändt. Samma år han lämnade Sverige, 1728, bodde han vid Regeringsgatan.

Grefve Karl Ulrik Torstensson, den siste manlige medlemmen af ätten, synes ha inflyttat här 1725 men endast för kort tid, ty han afled 1727 i utlandet.

Närmast härefter anteckna vi såsom hyresgäst riksrådet friherre Karl Gustaf Hård, som gjort sig känd bl. a. därigenom, att han, svårt sårad, åtföljde Karl XII på flykten till Turkiet efter nederlaget vid Poltava. Han var boende i huset 1730, men 1735(?) tyckes »holsteinske ministern Reuchel»* innehaft någon lägenhet. Under denna tid utbröt eldsvåda i huset.

Huset torde genom denna eldsvåda blifvit ganska skadadt, hvadan våningarna ej längre voro användbara till bostad för ståndspersoner. En annons i Posttidningen 1737 den 18 april ger vid handen, att åtminstone våningen två trappor upp var använd till helt andra ändamål, än den ursprungligen varit afsedd för. Man förevisade nämligen där en märkvärdig »handqvarns maskin». Huset kallades i denna annons »Torstenssonska huset».

Den k. kammarrevisionen hyrde lokal i huset 1740 och var måhända redan flera år dessförinnan

---

* Möjligen densamme som Carl Breide von Reichell, som vistades här vid holsteinska beskickningen 1724—1729.

inflyttad. Länge var detta ämbetsverk dock ej här inrymdt, ty redan 1742 voro de båda öfre våningarna uthyrda till enskilda. Våningen två trappor upp till en lärftskrämare Thunius, som länge tyckes ha hyrt en af de å tomten befintliga krambodarna. Den forna paradvåningen en trappa upp var sannolikt använd till kaffehus och hyrdes af »kaffeskänken» Norman, hvars änka ännu 1754 innehade samma lokal.

Ungefär samtidigt hyrdes en del rum af »manufaktoristen» Bartholomé Peyron, som inkom till Sverige 1740 och blef stamfader för den nu lefvande friherrliga ätten Peyron.

I öfrigt omtalas under den närmaste tiden en del personer ur de lägre klasserna såsom innehafvare såväl af bostads- som bodlägenheter, hvilket tyder på att huset ej längre var i det skick, att det lämpligen kunde bebos af personer med anspråk på komfort. Några rum innehades visserligen 1754 af den gamle, knarrige grefve Axel Gabriel Oxenstierna, den rike herren till Tidö, grefve Bielkes svåger, men de voro sannolikt endast afsedda till kontor. Själf besökte han nästan aldrig Stockholm och dog för öfrigt redan 1755.

På slutet af 1750-talet företogs den förut omtalade reparationen, hvarefter riksrådet grefve

Ture Gabriel Bielke, husets dåvarande åldrige ägare, inflyttade. Det var dock endast för helt få år, ty redan 1763 den 11 maj afled han, hvarefter de nya ägarne ganska snart togo huset i besittning.

Klas Grill och hans hustru voro helt säkert redan 1765 boende i huset, och sannolikt var det där, som Grill dog 1767, några få år efter köpet.

Han var på sin tid en storman inom den stockholmska handelsvärlden och hade sannolikt planer på att i den gamla aristokratiska byggnaden skaffa en lämplig omgifning till sin stora och dyrbara tafvelsamling. Samtidigt hoppades han helt visst att i de ståtliga gemaken i vänners krets få njuta af den lyx, som hans rikedomar kunde förskaffa honom, men knappast hade han kommit i besittning af Torstenssons hus, förrän den bekanta kiermanska* processen, i hvilken

* Gustaf Kierman, tillhörande »hattpartiet», var rådman, sedan handelsborgmästare i Stockholm (1757) samt blef direktör för Ostindiska kompaniet. Äfvenledes var han den styrande viljan i det s. k. Växelkontoret, som reglerade kursen i ändamål att hålla den så lågt som möjligt. Han och en del andra personer, däribland Klas Grill, ansågos därvid på ett mindre ärligt sätt förtjänat stora summor. När »mössorna» 1765 kommo till makten, dömdes Kierman till lifstids fängelse samt skulle, liksom öfriga inblandade, ersätta de sålunda staten undandragna stora beloppen. Kierman dog 1766 på Marstrands fästning, men få år därefter

han blef indragen, bragte sorg i hans glada och trefna hem. Han dog snart därefter och fick ej upplefva den dag, då upprättelse gafs alla dem, som varit inblandade i nämnda process.

Grills änka, »direktörskan Grill», som hon kallades, bodde kvar i huset till sin död 1778 och lät bl. a. omkring 1770 verkställa ofvan omnämnda tillbyggnader i tomtens södra och östra gränslinier.

Det var ett välförsedt bo det grillska.

Enligt bouppteckningen efter fru Grill var behållningen omkring 100,000 riksdaler, på denna tid en stor summa, hvilket bäst framgår däraf, att häruti voro inberäknade hälften af Torstenssonska huset, ett hus i kvarteret Cepheus, hälften af Iggesund, hälften af Söderfors, en fjärdedel af Österby samt hälften af Svindersvik m. m.

Bostaden i Stockholm synes varit dyrbart möblerad, men af bouppteckningen framgår tyvärr icke, huru möblerna voro fördelade i de olika rummen. Efter mannen hade fru Grill ärft en del af hans tafvelgalleri, men sannolikt hade de dyrbaraste redan efter dennes död införlifvats med sonens och med mågens, grosshand-

---

rehabiliterades han såväl som Grill och de andra, hvarjämte alla de penningar de återburit gåfvos tillbaka till deras arfvingar. Kierman begrofs i Riddarholmskyrkan, och hans barn adlades med namnet Kiermansköld.

laren Peills, samling. Hennes taflor uppräknas i nämnda bouppteckning. Till konsthistoriska forskares tjänst må här förteckningen öfver dessa taflor inflyta:

Målningar.

	Rdr
7 Pastell } Familjeporträtter,	
3 Olja } upptagas till intet värde.	
1 Föreställande Judith	12
1 » Romerska Historian	20
1 » En spåqvinna	20
1 » En jesuite	2
1 » En spanior	2
1 » Jungfru Maria	4
1 » En bachanal	20
2 Mansporträtter	3
1 Föreställande En björn	3
1 Ur bibliska Historian	3
2 Landskaper	8
1 Fåglar	5
1 En ko	2
1 Sjöstycke	3
1 Blomster	4
1 Frukter	3
1 d:o	5
1 Två gossars porträtt	5
1 Ovalt landskap	2
1 En holländsk by	2
1 Maria Magdalena	6
2 Historiska (små)	2
3 Porträtter (små)	3
3 Små landskap i vattenfärg	2
2 Ovala af Elfenben	4
2 Fyrkantiga uti wax	2
4 Uti Elfenben	4
1 Föreställande Judith	3

		Rdr
1	Maria med barnet	3
1	Drottning Christinas jagt	4
1	En hönskorg	2
2	Bataille	4
1	Ett hönshus	3
2	Två st. ur Mythologien	3
	Summa Rdr	173

Ofvanstående summa är i och för sig betecknande för de pris, som åsattes kanske mycket värdefulla konstverk, men äfven kan den tagas till måttstock med afseende å det nyss anförda belopp, som utgjorde boets ungefärliga behållning.

Fru Grills dotter och måg, grosshandlaren Peills, som ärfde det gamla palatset, torde några år bott i detsamma. Deras hem beskrifves som mycket gästfritt, en mötesplats för litterära och konstnärliga element i hufvudstaden. Denne Peill var egentligen holländare, ty fadern var pastor vid holländska legationen i Stockholm samt vid holländska församlingen härstädes. Modern, Anna Maria Mijtens, var dotter till den framstående målaren Martin Mijtens d. ä. samt syster dels till Martin van Meytens, direktör vid målarakademien i Wien, dels till Heindrina Mijtens, som var moder till ofvannämnda fru Anna Johanna Grill. Peill och hans fru voro således kusiner.

Efter Peills död skänkte hans änka 1798 till dåvarande »Kongl. målare och bildhuggare akademien» den bekanta tafla af Rembrandt, som varit känd under namn af »Ziskas sammansvärjning» men rätteligen bör kallas »Claudius Civilis». Måhända är det denna tafla, som i ofvan meddelade förteckning säges föreställa »Romerska historian». I sådant fall skulle bouppteckname af 1778 varit bättre underrättade än de tidigare konstkännarne på 1800-talet.*

Sedan Sofia Albertina 1794 tagit den åt henne med användande af det gamla Torstenssonska huset uppförda och furstligt inredda bostaden i besittning, börjar en ny era i byggnadens historia, mera lysande än den förra. Den faller dock ej inom ramen för dessa anspråkslösa anteckningar, hvilka endast afsetts till ledning för den, som i en framtid skall skrifva en fullständig redogörelse för det ståtliga byggnadsminne, som en gång haft namnet »Arffurstens palats».

* I samband härmed kan nämnas, att på det grillska bruket Österby fanns ett af Martin van Mitjens mera framstående arbeten, en präktig Judit med Holofernes' hufvud, hvilken tafla helt visst var en af de tvenne i förenämnda förteckning upptagna målningar, som angifvas föreställa Judith.

Personnamn i Stockholms nuvarande gators, gränders och torgs namn.

I första samlingen af »Stockholmiana» har jag lämnat en del upplysningar rörande härledningen af vissa gators och gränders namn i Stockholm jämte en redogörelse för huru sådana namn i äldre tider vanligen uppkommo. Jag vill därför här ingalunda upprepa, hvad sålunda förut anförts, må det endast tillåtas mig, innan jag öfvergår till själfva personnamnen, att med några ord tala om de namnförändringar och namngifningar, som ägt rum under senare och senaste tider.

Ända till midten af 1800-talet bibehöllos i allmänhet de från äldre tider härstammande gatornas namn; däremot ändrades de flesta grändernas namn snart sagdt lika ofta som en viss tomt eller någon af de större egendomarna vid gränden bytte ägare. Detta var en helt naturlig sak, då ju gränderna ofta nog verkligen ägdes af tomtägarne. Någon särskild auktoriserad omdöpning af de gamla gatunamnen annat än undantagsvis

torde ej förekommit förrän 1857, då öfverståthållarämbetet i en kungörelse af den 28 december meddelade allmänheten, att de flesta gränderna på Norrmalm samt en del på Södermalm upphöjts till rang, heder och värdighet af gator samt att dessutom många fått sina gamla karakteristiska namn ändrade. Denna åtgärd väckte på sin tid mycket klander från invånarne i vår goda stad. En tidning skref: »Den ende, som är nöjd med förändringen, lär vara förre öfverståthållaren frih. Sprengtporten; han är nämligen glad, att det icke var han, som haft den ljusa idéen.» Så pass genomgripande dessa ändringar voro, kunna de dock ej liknas vid omdöpningen och namngifningen år 1885—87, då, utan skonsamhet eller begrepp om hvad frågan egentligen gällde, gamla namn utan skäl slopades. Man har dock tyvärr redan dessförinnan ett och annat exempel på att intressanta namn utan rimligt skäl fått försvinna. Hvad säges t. ex. om att det gamla namnet Seved Bååtsgatan borttogs på 1860-talet för att ersättas med Nybrogatan, ett namn så mycket olämpligare, som den bro, hvarefter en del af gatan på 1600-talet uppkallats, på 1860-talet hvarken var ny eller »bro» i egentlig mening; bättre hade då varit att gifva hela gatan namnet Seved Bååtsgatan, som påminde om den framstående riksskatt-

mästaren, hvars palats på Blasieholmen ännu i dag tillhör Stockholms sevärdheter.

Hvad nu omändringarna 1885—87 angår, finner man otaliga exempel sådana som det nyssanförda, de flesta beroende därpå, att man velat få in så långa sträckor som möjligt under ett namn. Det är med ett sådant mål för ögonen, som man så förlängt Prästgatan, att den nu räcker ända från kvarteret »*Venus*» till det gamla »*Helvetet*»; vinsten var, att Helvetii- (Helvetes-) gränden och (grefve) Steinbergs gränd försvunno. Det var ju något stort.

Precht, den bekante bildhuggaren; Uttermark, ståthållaren; Peter Schalerus, Jochum bryggare, Macleer, Falkenberg, Arvid David m. fl. funno ej nåd för stadens fäder, och äfven andra namn, sådana som »Tre backar långgatan», Norra tullportsgatan m. fl., undgingo ej heller sitt öde. Men hvad gaf man i stället, och huru gick man till väga vid namngifning af nyare gator, torg eller andra platser? Jo! man tyckes arbetat alldeles på måfå eller efter hugskott; huru skall man annars förklara ett sådant namn som t. ex. Östermalm, hvilket ej har någon egentlig hemul? Södermalms östra del eller Katarina församling skulle med alldeles samma rätt kunna göra anspråk på att kallas Östermalm, ty lika ofta förekommer i äldre handlingar »södra

förstadens östra del» som »norra förstadens östra del». Malmskillnadsgatan på Norr utgjorde *skillnaden* mellan norra malmens östra och västra delar, som i äldre handlingar till och med kallas östra och västra malmen. Likaså finner man t. ex. i en tomtebok från 1670-talet uttrycket »östra malmen» för Södermalms östra del.

Ett Östermalm betecknande endast Ladugårdslandslandet är sålunda en topografisk orimlighet, som från tidningarna upptagits och sedermera fastslagits till bevis på vederbörandes bristande intresse för hithörande ämnen.

Olämpligheten af sådana namn, som innehålla väderstrecksbeteckningar, framgår bäst däraf, att man redan nu, för att beteckna det vidsträckta Östermalms olika delar, ibland måste säga: »det *östra* eller *västra* Östermalm.»

Man har sökt åstadkomma ett Västermalm i stället för Kungsholmen, såväl genom tidningsuppsatser som annonser om lägenheter att hyra, men försöket, som är väl genomskinligt, har endast väckt löje. Redan på 1700-talet har visserligen Gjöding bl. a. å den till hans arbete fogade kartan kallat Kungsholmen »Västra malmen», ett ganska enastående fall och icke mera berättigadt än senare tiders försök att framtvinga en onödig namnförändring. I synnerhet som Kungsholmen aldrig blir en »*malm*» i egentlig bemärkelse.

Det äldsta namnet för Kungsholmen »*Munkelederna*», senare »*Munklägret*», har tyvärr måst vika för namnet Kungsholmen, men låtom oss i detta hänseende ej taga exempel af våra förfäder. Låtom oss fortfarande säga *Kungsholmen;* tomtvärdena stiga nog ändå så småningom.

Om någon del af Stockholm verkligen kunde göra anspråk på namnet Västermalm, vore det Långholmen, hvars invånare säkerligen ej skulle hafva något emot att kallas »västermalmare» i stället för »långholmare». Ett Östermalm åter skulle närmast kunna tänkas på den s. k. Södra Djurgården.

Den inkonsekvens, som i öfrigt varit rådande vid nyare namngifningar i Stockholm, är påfallande. Det heter nu t. ex. Odengatan men däremot Tor*s*gatan, Banérgatan men Tegnér*s*gatan, Upplandsgatan men Västmannagatan. Dessa och liknande fall påpekas närmare under de respektive namnen, hvartill härmed hänvisas.

Afsikten med föreliggande uppsats är endast att lämna några kortfattade upplysningar om de personnamn, som af olika orsaker kommit att upptagas i nu i bruk varande torg-, gatu- och grändnamn inom Stockholm. Med något mindre stil meddelas äfven upplysningar om en del namn, hvilkas nuvarande form möjligen kunde

gifva anledning till det oriktiga antagandet, att däri funnes ett personnamn.

Några få namn hafva redan förut behandlats i första samlingen af »Stockholmiana», hvarför här endast därtill hänvisas, utom i de fall då nyare upplysningar kunnat meddelas.

Till stadsingeniören H. Ygberg samt ingeniörerna O. Ljungström och A. Carleson, som vid mina undersökningar i stadsingeniörskontorets synnerligen väl ordnade arkiv på allt sätt underlättat arbetet för mig, anhåller jag att här få frambära mina förbindligaste tacksägelser.

Adolf Fredriks kyrkogata (Norrmalm. Från Luntmakargatan till Drottninggatan midtför n:r 73).

Den gamla Olofskyrkan eller -kapellet ersattes med en ny byggnad, till hvilken konung Adolf Fredrik den 3 maj 1768 lade grunden. Denna kyrka stod i det närmaste färdig den 30 november 1773, då Gustaf III beviljade kyrkorådets anhållan att få uppkalla den nya kyrkan efter »Kongl. Maj:ts Högstsalig Herr Fader, K. Adolph Friedrich». Kyrkan invigdes 1774 den 27 november.

Tvenne gator i den nya kyrkans närhet erhöllo namnen Adolf Fredriks Västra och Södra

kyrkogator, den förra äfven i dagligt tal Adolf Fredriks kyrkoplan. Den västra gatan eller planen fick, såsom fortsättning af den forna Rörstrandsgatan, dela öde med denna, då båda namnen 1885 ändrades till Wallingatan; den södra behöll Adolf Fredriks namn, men 1885 bortföll den då obehöfliga väderstrecksbeteckningen.

Adolf Fredrik, som föddes 1710, blef 1743 utsedd till tronföljare i Sverige och dog 1771.

Efter honom har äfven ett torg på Södermalm fått sitt namn (se nedan).

Adolf Fredriks torg (Södermalm, mellan S:t Pauls- och Hornsgatorna) eller någon del däraf hette förut Hornstorget med anledning af dess närhet till det gamla Horns tegelbruk, nu Jakobsberg, men sedan det beslutits, att detta torg skulle omregleras, och några tomter för sådant ändamål inköpts, anhöllo stadens myndigheter hos Kungl. Maj:t 1767 med öfverståthållarens tillstyrkande, att det nya torget, som var det största i det dåvarande Stockholm, måtte få kallas »Adolph Friedrichs torg». Denna anhållan bifölls af konungen 1768 den 14 januari, och torget har alltsedan bibehållit detta namn, hvilket, på grund af torgets belägenhet i en helt annan stadsdel än kyrkan med samma namn, torde få

anses ganska olämpligt, men såsom varande äldre än kyrkans namn bör det med rätta kunna göra anspråk på ett visst undseende.

Det är sannolikt första gången i Stockholms annaler, som man kan konstatera, att ett personnamn, i afsikt att hedra en framstående person, gifvits åt en offentlig plats eller gata. (Se äfven ofvan Adolf Fredriks kyrkogata.)

Agnegatan (Kungsholmen. Från Handtverkargatan till Klaraviken). Denna gata är alldeles ny, d. v. s. den daterar sig från början af 1880-talet och tillhör den stora mängd gator, som 1885—87 fingo namn eller hvilkas namn då ändrades. Agne, efter hvilken gatan uppkallats, är en mytisk person, som säges tillhört Ynglingaätten samt regerat i Svealand. Det berättas, att han såsom viking härjat i Finland, där han dödat en höfding vid namn Froste, hvars son och dotter han medförde såsom fångar till Sverige. Agne, som hade för afsikt att gifta sig med Frostes dotter Skjalf, mördades af henne på själfva bröllopsnatten på en strand vid Mälaren, där han landstigit. Stranden skall, enligt Snorre, däraf fått namnet »Agnafit», och där har man till och med velat påstå att Stockholm senare blifvit anlagdt. Detta torde åtminstone i vissa delar få hänföras till de obestyrkta sägnernas område.

Fit betyder jordremsa, särdeles utmed vatten, men om *Agne* till äfventyrs kan uppfattas såsom en egenskap hos denna jordremsa, må lämnas åt kompetenta forskare att afgöra. Herr lektor E. Brate har godhetsfullt påpekat, att ett personnamn *Agne* i öfrigt är kändt från pärmebrefven, det är således ej omöjligt, att Agnefit uppkallats efter någon annan Agne och först senare satts i förbindelse med konung Agne. En annan fråga är, huruvida »Agnafit» legat här vid Stockholm. Lektor Brate har påvisat, att Snorre säger: »Agnafit á austanverðum Taurinum vestr frá Stockssundi» (vestenfor Stoksund paa Østsiden af Tauren). * Storm tror, att »Agnafit» varit platsen mellan Järntorget och slussen och att Snorre misstagit sig om väderstrecken; »vestenfor» skulle vara »søndenfor» och »østsiden» skulle vara »nordsiden».

Alströmergatan (Kungsholmen. Mellan S:t Eriksgatan och Mariebergsgatan).

Helt nyligen har beslutits att till denna nyupptagna gata gifva namnet Alströmergatan, som sannolikt skall vara en erinring om och en hedersbevisning åt Jonas Alströmer (f. 1685 † 1761), den varme fosterlandsvännen och ifraren för den svenska slöjden och den inhem-

* G. Storm. Snorre Sturlason Kongesagaer, s. 21.

ska produktionens höjande, som själf skapade sig ett lysande namn och en oomtvistad rangplats bland Sveriges stora män. Utom de många fabriker han anlade i sin födelsestad, Alingsås, och de förbättrade arbetsmetoder han införde på olika områden af slöjd, har han bland annat ifrat för odling af potatisen, hvarigenom han särskildt gjort sig förtjänt af den fattigare befolkningens stora tacksamhet. Nyligen har förslag väckts att resa hans staty eller byst på Norra Bantorget, hvilket ju vore i alla afseenden lämpligt utom ur den synpunkten, att den gata, som bär hans namn, är belägen i en annan stadsdel. En af l'Archevesque utförd byst af Jonas Alströmer uppställdes 1790 på borgerskapets bekostnad å Börsen.

Ansgarieberget (Södermalm, söder om Hornsgatan vid Ansgariegatans södra mynning). Detta namn såväl som Ansgariegatans (rättare Ansgariiberget och Ansgariigatan) tillkom vid den stora namngifningen 1885. Ansgarius var den, som först predikade den kristna läran i norden. Född omkring 801 i Picardie, nära Amiens, blef han först munk i Corbie, sedan föreståndare för skolan i Ny-Corbie i Westfalen, samt var jämte ärkebiskop Ebos i Reims verksam vid nordiska missionen; slutligen biskop, först i Hamburg och

sedan i Bremen, dog han i sistnämnda stad 865 den 3 februari. Sverige besökte han tvenne gånger, omkring 830 samt 853.

Namnet Ansgarius är af forngermanskt ursprung och anses vara samma namn som Åsgeir, Asger, Asker, Esger och Oskar samt betyder »Gudomligt spjut».

Ansgariegatan (Södermalm, från Lundagatan till Ansgarieberget).

Se föregående.

Apelbergsgatan (Norrmalm. Från Malmskillnadsgatan till Klara Norra Kyrkogata). Att här föreligger ett personnamn är ganska möjligt, dock äger man ingen ledning till bestämmande af hvem, som i sådant fall skulle kunna tänkas varit upphofvet därtill. Namnet Apelbergsgatan förekommer redan på 1600-talet men betecknade då endast den del, som begränsas af Drottninggatan och Klara N. Kyrkogata; den öfriga delen hette för icke så länge sedan »Rödhårens gränd». Bland personer med namnet Apelberg märkes räntmästaren Jonas Persson, adlad Apelberg, som, ehuru han mestadels var bosatt i Narva, dock tidtals befann sig i Stockholm, där också hans äldsta dotter föddes 1645. Möjligen kan han hafva ägt någon tomt eller ett hus härstädes och sålunda gifvit sitt namn åt Apelbergsgatan, men med stöd af tillgängliga handlingar har ett sådant förhållande ej kunnat påvisas. Ett af de kvarter, mellan hvilka denna gatas äldre del löper, hette redan tidigt Apeln (äfven Apaln, Apellen m. fl.); af denna anledning kan äfven namnet Apelbergsgatan uppkommit. Detta utesluter dock ej möjligheten af ett personnamn, ty en mängd äldre kvarter hafva bevisligen uppkallats ef-

ter personer, t. ex. Gripen efter Anders Grip, Spektern efter Gerdt Specht, Jernlodet efter Gustaf Jernloo, Höken efter Johan Höök o. s. v.

Antagligt är ju äfven, att detta namn hämtats direkt ur växtvärlden med anledning af att någon trädgård funnits i detta kvarter.

Axelsgränd (Södermalm. Från Skånegatan till Sandbergs tvärgränd) skall enligt stadsfullmäktiges beslut af 1879, 1887 och 1896 igenläggas men är ännu upptagen i adresskalenderns »Förteckning öfver Stockholms gator, gränder, torg m. m.» Den har liksom en ännu på 1740-talet i kvarteret Bondetorpet-mindre befintlig källa, kallad Axelskällan, säkerligen uppkallats efter någon person med dopnamnet Axel. I Rüdlings »Suppl. till Thet i flor stående Stockholm» (utg. 1740) kallas gatan »Axels-Kiällan-Gatan», men på 1600-talet, exempelvis i Byggn. Collegii protokoll, endast Axelsgatan. Hvem som varit namngifvare torde svårligen nu kunna utredas. Namnet Axel anses vara en nordisk form af Absalon, som är ett hebreiskt mansnamn betydande »fridens fader».

Baggensgatan (Staden. Från Köpmantorget till Benikebrinken). Se Stockholmiana, första saml., sid. 102.

Banérgatan (Östermalm. Från Strandvägen till Karlavägen), som anlades omkring

1884 i de nya kvarteren närmast Strandvägen, har 1886 fått sitt namn, sannolikt efter den frejdade fältherren Johan Banér (f. 1596, † 1641). Att denna gata sålunda fått namn ej direkt efter Banérska ättens mest framstående man utan efter hela släkten är här så mycket mera att beklaga, som ordet Banér äfven kan afse fana eller fanor, allra helst de kringliggande kvarteren fått namn sådana som Bajonetten, Fanan, Trumman, Tältet m. fl. Ett namn som Johan Banérs gata skulle klinga ofantligt mycket bättre och skulle dessutom åstadkomma ett mera effektivt hedrande af personen i fråga. Man har invändt, att dylika namn mången gång skulle blifva onödigt långa; häremot kan dock anföras, hvad en gammal knekt en gång svarade generalen grefve Löwenhielm, som, när soldaten anhållit att få kalla sig Apelqvist, påpekat detta namns onödiga längd samt fördelen af att välja ett kort namn som Storm, Lans, Kask, Stark etc. etc. Den med sundt bondförstånd begåfvade indelte bussen svarade nämligen: »Gu' bevare gen'ral'n! De' blir väl aldrig så brådt, att en inte hinner säga Apelqvist?»

Vid namn sådana som Birger jarls gata, Jenny Linds gata och Torkel Knutssons gata har man ej tagit sådana hänsyn, och det hade man ej heller bort göra i afseende på Banérgatan.

Bedoirsgränden (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 36 ½ och 38, till Stora Nygatan). Se Stockholmiana, första saml., sid. 103.

Bellmansgatan (Södermalm. Från Mariahissen till Fredmansgatan), som 1871 fått sitt nuvarande namn, hette förut Mariæ Brunnsgränden och Björngårdsbrunnsgatan; den sydligaste delen hette dessutom Kämpes gränd. Närmaste anledningen till senaste namnförändringen var, att Karl Mikael Bellman föddes i ett nu rifvet hus, som hade n:r 24 vid Björngårdsbrunnsgatan. * Å detta hus var uppsatt en tafla med följande inskription:

Carl Michael Bellman.
Föddes i detta Hus
den 4 Februari 1740.

Med den för vår tid karakteristiska bristen på pietet för allt gammalt nedrefs huset 1882, hvarefter på tomten uppfördes nuvarande huset n:r 24 Bellmansgatan; vid detta tillfälle flyttades emellertid taflan med samma inskription till detta från grunden nybyggda hus, hvilket alltså orättmätigt ståtar med äran att *vara det hus*,

---

* Detta hus är afbildadt i Carléns upplaga af Bellmans samlade skrifter, där många nu försvunna äldre stockholmsbyggnader finnas återgifna i träsnitt af Gust. V. Wahlbom efter C. S. Hallbecks teckningar.

där Bellman föddes. Rättelse af felet torde böra ske.

Benkt Ekenhjelms gata, y egentligen Ekehjelmsgatan. (Södermalm. Från Svedenborgsgatan väster ut öfver Timmermansgatan till bergen.) Denna gata fick mot midten af 1600-talet sitt namn af den anledning, att underståthållaren i Stockholm, Benkt Baaz, sedermera adlad Ekehielm, vid densamma ägde betydliga tomter. Det var 1642, som Ekehielm fick tvenne tomter vid »Fateburen»; den ena var belägen »väster om Fateburen, gent öfver gränden på branta backen», d. v. s. den nuvarande Benkt Ekenhjelmsgatan.

Benikebrinken, Norra och Södra. (Staden. Från Svartmangatan till Österlånggatan.) Se Stockholmiana, första saml., sid. 103.

Berzelii park (Norrmalm. Vid Nybron, Norrmalmstorg och Hamngatan). Denna föga vidsträckta men med mycken smak anordnade park eller rättare plantering är anlagd på den del af Nybro- eller Ladugårdslandsviken, som kallades Packartorgsviken eller Katthafvet. På detta genom fyllning tillkomna område ordnades nämligen på 1850-talet en »park», och när Berzelii af Qvarnström utförda staty skulle resas, valdes denna plats för uppställande af densamma.

y Se S:t Nikolai kyrkas i Stockholm
[illegible] del I sid 78!

Aftäckningen ägde rum 1858 den 16 juli, och platsen erhöll namnet »Berzelii lund», hvilket sedan ändrats till Berzelii park. Friherre Jakob Berzelius, den världsbekante vetenskapsmannen, som var född 1779 i Väfversunda, dog 1848 i Stockholm.

Birger jarls gata (Norrmalm. Från Nybroplanen förbi Roslagstorg). Bland gaturegleringarna för det moderna Stockholm var måhända anläggandet af denna spatiösa gata, som öppnades för allmän trafik 1890, en af de mest genomgripande; också får man däri kanske söka orsaken till att de då ledande männen gifvit den namn efter Stockholms förmente grundläggare, den myndige jarlen Birger af Folkungaätten. Man har med rätta kritiserat detta namn, då ju ett torg med samma namn är beläget i en alldeles olika stadsdel, ett förhållande som lätt gifver anledning till misstag. Birger jarls minne var ju dessutom på ett alldeles tillfyllestgörande sätt hugfäst genom resandet af hans staty på Riddarholmen och genom namnet Birger jarls torg, som 1854 gifvits åt platsen framför Svea Hofrätt, där statyn restes. Ett upprepande af den hedersbetygelse, som ligger i ett sådant namngifvande, var dessutom så mycket mindre af nöden, som senare tiders forskare bevisat, att Birger jarl ingalunda anlagt Stockholm

men väl 1252 därstädes daterat ett s. k. skyddsbref, det äldsta dokument, hvari Stockholm omnämnes.

Birger jarls torg (Riddarholmen). När Stockholms borgerskap beslöt att låta gjuta Birger jarls staty efter Fogelbergs modell, blef enligt Kungl. Maj:ts bref af den 20 januari 1854 bestämdt, att för uppställande af densamma skulle ordnas en plats mellan Riddarholmskyrkan, Svea Hofrätt och det Stenbockska huset, nu gamla Riksarkivet, under villkor att en där sedan gammalt befintlig brunnsbyggnad skulle borttagas. Statyen aftäcktes 1855; platsen fick namnet Birger jarls torg, samtidigt med att Slussplan ändrades till Karl Johans torg, d. v. s. den 4 november 1854. Stockholmshumorn benämnde under en lång tid den i auktionsverkets nuvarande lokaler anordnade stadens pantlåneinrättning »Birger jarls bakficka».

Blasieholmsgatan (Blasieholmen. Från Hofslagaregatan till Blasieholmstorg). Se Stockholmiana första saml., sid. 61—65.

Blasieholmshamnen, Norra. (Blasieholmen. Från Nybron till Hofslagaregatan.)

Se föregående.

Blasieholmshamnen, Södra. (Blasieholmen. Från Karl XII:s torg till Skeppsholmsbron.)

Se ofvan.

Blasieholmstorg. (Blasieholmen. Fortsättning af Blasieholmsgatan, mellan Stallgatan och Arsenalsgatan.)

Se ofvan.

Bondegatan (Södermalm. Från Götgatan, midt för n:r 50, till Hammarby sjö). I detta namn torde ej finnas ett personnamn Bonde. Åtminstone hafva inga därför talande skäl kunnat förebringas.

Brahegatan (Östermalm. Från Humlegårdsgatan till Valhallavägen). Den forna Östra eller Lilla Humlegårdsgatan erhöll 1885 namnet Brahegatan, samtidigt med att de öfriga Humlegårdsgatorna tilldelades sådana klingande namn som Karlavägen, Engelbrektsgatan och Sturegatan. Emellertid gjorde man härvid samma fel som vid Banérgatan, man tillade intet dopnamn, hvadan t. ex. Tyko Brahe och hans danska släkt kunna göra Per Brahe, Ebba Brahe, Nils Brahe och Magnus Brahe m. fl. äran stridig att hafva gifvit upphof till detta namn. Ätten Brahe härstammar från en på 1400-talet i Sverige bosatt väpnare, Magnus Laurentzson, och har

dels genom sina många framstående medlemmar, dels genom sitt nära förhållande till konungafamiljen samt genom sitt nummer på riddarhuset (n:r 1 bland grefvar) fått en alldeles särskildt framstående ställning bland de svenska adelsfamiljerna. Brahenamnet upptog ätten efter Johanna Torkelsdotter Brahe af den danska ätten med detta namn; hon var gift med riksrådet Peder Magnusson.

Brunkebergsgatan (Norrmalm. Från Beridarebansgatan till Klara Ö. Kyrkogata) heter numera sedan 1885 den gamla Odensgatan, hvars namn ur flera synpunkter kunnat bibehållas; den begränsas på södra sidan af kvarteret Frigga, en omständighet som sannolikt gifvit upphof åt namnet och just därför bort beveka de stränga namnstormarne på 1880-talet; men nej, Oden fick skiljas från sin Frigga för att gifva rum åt Brunkow, en vida mindre framstående personlighet och dessutom minst ett hufvud kortare än sin rival. Hvarför en gata skulle få namn efter Brunkeberg, när ett torg med detta namn redan fanns, kan man ej förstå, allrahelst denna obetydliga gata ingalunda är representativ för det s. k. Brunkeberg, som börjat vid Gustaf Adolfs torg och sträckt sig ända till Brunnsviken. En mera påtaglig Brunkebergsgata vore däremot

Malmskillnadsgatan och dess fortsättning Johannesgatan. Detta är likväl intet skäl för att den skulle ändra namn och kallas Brunkebergsgatan. Ännu mindre hade den lilla Odensgatan bort beröfvas sitt mer än tvåhundraåriga namn. Hvad namnet Brunke angår, se nedan vid Brunkebergstorg.

Brunkebergstorg (Norrmalm. Fortsättning af Malmtorgsgatan). Enligt en gängse sägen skall hela den ås, som börjar vid Malmtorgsgatan och sträcker sig ända till Brunnsviken, fått namnet Brunkeberg af den orsak, att drotsen Johan von Brunkow eller »Brunke» därstädes år 1318 säges blifvit afrättad. Det torde emellertid vara ganska enastående, att ett så stort område vid denna tid erhållit namn efter en viss person, i synnerhet efter en person, hvars anseende icke var det bästa. Redan på 1300-talet förekommer emellertid namnet »Brunkabærg», och äldre tiders forskare hafva satt det i förbindelse med den halshuggne Brunkow utan att tänka på förnamnet Brunkel (Bryngel), som ingalunda var ovanligt på denna tid, hvadan likaväl någon annan person än Brunkow kunnat gifva uppslag till namnet. Huruvida man sökt härleda Brunkeberg från något substantiv eller möjligen från

någon egenskap hos åsen i fråga är ej bekant. Ortnamnen Brunkebo (Västm.), Brunkelstorp (Krist.) och Brunkänge (Gäfleb.) hafva ej satts i förbindelse med namnet Brunkow. Dessutom kan anföras, att den egentliga källan för berättelserna om afrättningen på Brunkeberg, den stora rimkrönikan, ej alls nämner, i hvilken stadsdel Brunkow halshöggs; där står allenast på »Berget». Traditionen kan ju dock i detta fall tillmätas en viss betydelse, allrahelst uppgiften äfven finnes i Script. Rer. Svec. del I, XVI, sid. 57, samt i Olaus Petri krönika.

Cardellgatan (Östermalm. Från Sturegatan till Brahegatan). Vid de regleringar, som ägde rum på det gamla Ladugårdslandet under 1870- och 80-talen, uppkom den lilla gata, som förbinder Sturegatan med Brahegatan. Dess namn bestämdes 1885 till Cardellgatan och skall sannolikt påminna om den bekante generalfälttygmästaren friherre Karl von Cardell (f. 1764, † 1821), som vunnit sin ryktbarhet genom det af honom organiserade ridande artilleriet, hvilket bland annat i slaget vid Dennewitz visade sin öfverlägsenhet. Måhända har baron v. Cardell blifvit ihågkommen vid denna gatas benämning, emedan han ligger begrafven på Ladugårdslands kyrkogård. I adresskalendern skrifves namnet

»Kardellgatan», hvilket ytterligare kommer att för framtida stockholmare insvepa namnets ursprung i dunkel.

Celsiusgatan (Kungsholmen. Från Fleminggatan mellan 37 och 39 till Kungsholmsgatan). Namnet Celsius har god klang inom den vetenskapliga världen: Magnus Celsius, Nils Celsius, Olof Celsius d. ä., Olof Celsius d. y., Anders Celsius, se där en rad framstående män, hvilka alla hvar för sig kunna göra anspråk på att se sig ihågkomna. Stockholms kommunala myndigheter hafva här följt en förut ofta anlitad metod och 1900 gifvit gatan ett så att säga kollektivt namn, men sannolikt är det den mest kände, Anders, som man särskildt haft i tankarna vid gatans namngifvande. Han föddes 1701 och dog 1744 såsom professor i astronomi vid Uppsala universitet. Lämpligare hade måhända varit, att namnet Celsiusgatan gifvits med tanke på Olof Celsius d. y., som, innan han blef pastor i Jakobs och Johannes' församling samt i Storkyrkan, under 8 års tid var kyrkoherde i Kungsholms församling, där gatan är belägen.

David bagares gata (Norrmalm. Från Birger jarls gata till Johannes' plan). Detta namn uppkom redan på 1600-talet och härrör från den

omständigheten, att en bagare vid namn David Lamb var innehafvare af den tomt, hvarå nu huset n:r 72 Regeringsgatan står, d. v. s. hörnhuset vid David bagares gata. Lamb dog 1671, lämnande en son David Davidsson Lamb. Det är emellertid först i senare tider, som namnet utsträckts äfven ofvanför Regeringsgatan; denna del hette förut Dödgräfvargränd.

Didrik Ficks gränd (Staden. Från Västerlånggatan mellan n:r 28 och 30 och Stora nygatan). Redan under början af 1600-talet torde denna gränd fått sitt namn efter en handlande, äfven gästgifvare, vid namn Didrik Fisk, äfven Fisker och Fiskare, hvars namn ofta förekommer i handlingar från första hälften af 1600-talet; han var t. ex. 1617 den gamle handelsmannen Blasius Dundies ombud vid en rättstvist inför rådstugan. Hans änka Anna synes varit ett »resolut» fruntimmer, som hade åtskilliga tämligen handgripliga sammanstötningar med sin måg, den bekante klockgjutaren Jöran Putensson (se närmare: Stockholmiana, första saml., sid. 104). Att Didrik var utlänning torde man få taga för gifvet, allra helst han ju utöfvade källarmästaryrket, som i äldre tider nästan uteslutande idkades af främlingar. Under de första åren af 1600-talet var han till

och med boende hos Blasius Dundie. En snickare Didrik Fick återfinnes visserligen bland de handtverkare från 1700-talet, som omnämnas i hofintendenten Böttigers förträffliga arbete om Georg Haupt, men då denne Fick dog omkring 1760 och gränden utan afbrott haft sitt nuvarande namn, ehuru med någon ändring i stafningssättet ända från 1617, då det första gången förekommer i fastebrefven, torde han säkerligen ej haft något med uppkallandet af Didrik Ficks gränd att göra; snarare kunde man förmoda, att snickaren uppkallats efter gränden. Emellertid kan anföras, att namnet skrifves »Fisch», »Fisk», »Fisker», »Fich» ännu mot slutet af 1600-talet. Hos Rüdling benämnes gränden (1740) endast Fiskgränden, och i bouppteckningar till och med från slutet af 1700-talet anträffas de äldsta formerna »Fisker» och »Fiskare». När detta utbyttes är ej så alldeles lätt att bestämma, men t. ex. på Brolins karta af 1771 heter gränden »Didric Fischs» gränd. På den år 1819 utgifna vägvisarkartan för Stockholm står emellertid Didrik Fick, hvilket ännu bibehålles.

Dryckesgränden, Norra och Södra (Staden. Från Skeppsbron vid n:r 46 till Järntorgsgatan). En författare (signaturen H. B. Bnd) har framkastat den förmodan, att dessa båda gränder fått namn

efter en vinskänk benämnd Jochum Fryck, hvars namn genom skämtsam förvrängning skulle blifvit »Dryck» och senare öfverflyttats till gränderna i fråga. I de handlingar, där jag anträffat denne vinskänks namn, kallas han likväl Frick, ej Fryck, hvilken senare form dock mycket väl kan vara riktig; vid uttal hördes sannolikt ej detta dubbla ij-ljud; det är därför föga antagligt, att hans namn kunnat förbytas till »Dryck», såvida ej får förutsättas en något afvikande form »Drijck». Vinskänken Jochum Frick omnämnes redan 1675, då ett hans barn begrofs i Storkyrkan i grafven n:r 94. Själf afled han 1714 och kallas då, enligt Storkyrkans räkenskaper, »Jochum Frick, winskänk på Björngården å Södermalm». Hvad åter själfva gränderna namn beträffar, torde böra påpekas, att de ej anträffats i handlingar från 1600-talet. Namnet »Drycksgränden» återfinnes dock såväl å Tillæi karta (1733) som i Rüdlings supplement (1740).

Döbelns gata (Norrmalm. Från Malmskillnadsgatans norra mynning till Vanadislunden).

Att den frejdade generalen Georg Karl von Döbeln gifvit upphofvet åt detta gatunamn får man antaga, ty utom en framstående medicine professor och en nu lefvande läkare räknar ätten von Döbeln ingen medlem, som illustrerat namnet. Gatan hette före 1885, då det nuvarande namnet tillkom, Norra tullportsgatan, ett namn som ur topografisk synpunkt torde haft lika stort berättigande som Döbelnsgatan ur historisk, för så vidt ej den populäre krigaren bodde just vid denna gata eller här varit husägare; detta har

likväl ej kunnat konstateras, däremot har man, sannolikt med anledning af att Döbeln ligger begrafven på Johannes kyrkogård, med hans namn velat hedra den närbelägna forna Norra tullportsgatan. Generallöjtnanten friherre Georg Karl von Döbeln föddes den 29 april 1758 och dog i Stockholm den 16 februari 1820. Runeberg har med sin dikt »Döbeln vid Jutas»* mycket bidragit att göra generalens namn kändt och äradt.

Eiraplanen (Kungsholmen. Vid Handtverkargatans början). Denna plats erhöll 1895, sannolikt med anledning af närheten till Karolinska institutet och Serafimerlasarettet, namnet Eiraplan efter läkedomsgudinnan Er (på isländska Eir).

Engelbrektsgatan (Östermalm. Från Humlegårdsgatan, väster om Humlegården till Liljansplanen). De gator eller vägar, som mer eller mindre nära omslöto Humlegården, hade redan i äldre tider af helt naturliga skäl fått namnen Norra, Södra, Västra och (Östra) Lilla Humlegårdsgatorna. Detta beteckningssätt var dock ingalunda lämpligt i en så trafikerad stadsdel som det i stark utveckling stadda Ladugårdslandet. Också blef 1885 bestämdt, att den Norra, som dock någon tid kallats Esplanaden, till

* Namnet på den i närheten af Döbelnsgatan belägna Jutas backe daterar sig äfven från 1885.

minne af de många svenska regenter, som burit namnet Karl, skulle få det något tvetydiga namnet Karlavägen. Den Västra Humlegårdsgatan fick namn efter Engelbrekt, den Södra kallades helt kort Humlegårdsgatan, och den Östra (egentligen Lilla) bär nu namnet Brahegatan (se detta namn); hvad åter Sturegatan (se detta namn) beträffar, är den en alldeles nytillkommen gata och ej, såsom ett yngre släkte skulle kunna tro, den forna Östra Humlegårdsgatan.

Från 1885 bär alltså Västra Humlegårdsgatan och dess förlängning den frejdade frihetskämpens namn. Engelbrekt Engelbrektsson, hvars farfader redan var bosatt i Sverige, tillhörde en hit inkommen tysk bergsmanssläkt. Farfadern Englika anlade helt säkert gården Englikobenning (nu Engelsberg) i V. Våla socken, Västmanlands län. Engelbrekt mördades 1436 på en holme i Hjälmaren af väpnaren, sedermera riddaren och riksrådet Måns Benktsson till Göksholm af samma släkt som de yngre Sturarne (ätten Natt och Dag).

Eolsgatan (Södermalm. Från Heleneborgsgatan och Högalidsgatan till Mälaren). Denna gata, som fått sitt namn genom beslut af 1885, är alldeles ny. Dess namn kommer från det grekiska namnet Aiolos, på latin Æolus. Om

härmed afsetts den Aiolos, som enligt mytologien höll vindarna fjättrade på en ö långt väster ut och först på gudarnes befallning lössläppte dem, eller den Aiolos, som var son till Hellen samt stamfader för aiolerna, en grekisk hufvudstam, undanträngd till Mindre Asien och öarna i Egeiska hafvet genom den doriska invandringen, därom upplysa ej handlingarna i stadens ingeniörskontor.

Eriksbergsgatan (Östermalm. Från Roslagstorg till Engelbrektsgatan) hette förut Lilla Träskgatan och fick 1885 sitt namn ändradt. Namnet Eriksberg torde härleda sig från en trädgårdsmästare Erik Lindblom, som på 1700-talet ägde det stora område, hvilket nu tillhör Timmermansorden och hvarå en stor stenhusbyggnad kvarstår från äldre tider. Byggnaden var tidtals använd för teaterföreställningar. De härtill hörande tomterna, som begränsas af Eriksbergs-, Engelbrekts- och Rådmansgatorna, inköptes 1788 af Timmermansorden för 5,633 rdr 16 sk. specie och äro nu, tack vare stadens utveckling åt detta håll, taxerade till 800,000 kronor.

Eriksdalsgatan (Södermalm. Öster om Helgalunden, mellan Blekinge- och Siklagatorna).

Denna gata reglerades omkring 1879 men fick sitt namn fastställdt först 1885. År 1875 inköpte staden Eriksdal, en ganska stor egendom, som då innehades af landtbrukaren L. E. Andersson samt trävaruhandlarne Edv. Norberg och Oskar Arvidson. Det är efter denna egendom, som Eriksdalsgatan och Eriksdalslunden blifvit uppkallade, samtidigt med att hela området intogs i stadsplanen. På Erikdalstomten äro etablissemang för vattenledningen uppförda. Hvem som först uppkallat egendomen med namnet Eriksdal har ej kunnat fullt utredas, men sannolikt är det en kamrerare Erik Almgren, som på 1820-talet var ägare af området. På 1750-talet ägdes det af borgmästarinnan Schrickel.

Eriksdalslunden (Södermalm. Söder om Sicklagatan).

Se föregående.

Falkenbergsgatan (Djurgården. Från Alkärret till Allmänna gränd). Det torde ej få anses alldeles säkert, att detta namn härleder sig från någon tomt- eller husägare med namnet Falkenberg, som möjligen varit bofast å Djurgården. Ännu 1885 kallades en gata på Södermalm likaledes Falkenbergsgatan, men detta år ändrades dess namn till Åsögatan, till erinran om det namn, hvilket under den tidigare medeltiden betecknade hela den ö, som sedan kallats Södermalm. Riksrådet Konrad Falkenberg ägde en större tomt i kvarteret Oron, vid Södermanlands- (nu Södermannagatan) och Sill-

packargatan, hvilken senare alltifrån midten af 1600-talet bar namnet Falkenbergsgatan, ehuruväl äfven det gamla namnet någon gång användes. Hvad nu Falkenbergsgatan på Djurgården beträffar, har man, såsom ofvan antyddes, ingen anledning att härleda det vare sig från riksrådet Konrad Falkenberg eller någon af hans ättlingar. Redan 1802 anträffas namnet, som sannolikt tillkommit i anslutning till namnet på ett i närheten beläget område, å äldre kartor kalladt »Falkens backe».

Ferkens gränd (Staden. Från Skeppsbron, mellan n:r 26 och 28, till Österlånggatan). Det är mycket ovisst, om här föreligger ett personnamn eller ej. Troligast är, att grändens namn tillkommit efter ett hus, i hvilket under de första åren af 1600-talet fanns ett matställe, hvars skylt innehöll en gris. Huset »Farkenn» nämnes ofta i handlingar redan från de allra första åren af 1600-talet, men t. ex. 1679 $^{20}/_{9}$ omtalas det på följande sätt: »östan till i staden vid Farkens gränd emellan hökaren Hans Hanssons och *gamla Farkens hus*». Detta har närmast gifvit anledning till den förmodan, att ett personnamn kunde vara förstucket i det nuvarande obegripliga namnet Ferkensgränd.

Fleminggatan (Kungsholmen. Från Kungsbron till Stadshagen). Under 1600-talet bar den nuvarande Storgatan inklusive Humlegårdsgatan detta namn med anledning af att Klas Fleming på 1600-talets förra hälft ägde stora tomter i kvarteren kring Storgatan. Den nuvarande Fleminggatans namn daterar sig från 1885; dess forna namn var Reparebansgatan, visserligen icke klingande så ståtligt men innehål-

lande om det forna Stockholm en upplysning, som i sin ringhet äfven den kunde vara af intresse, alldenstund vid denna gata var en repslagarbana intill våra dagar. Det är den ryktbare amiralen, nyssnämnde Klas Fleming d. ä. (f. 1592, † 1644), öfverståthållare i Stockholm, som gifvit anledning till namnet Fleminggatan, hvars namn icke skulle varit sämre, om den i stället hetat Klas Flemings gata.

Floragatan (Östermalm. Från Karlavägen till Valhallavägen) har närmast fått sitt namn af Floras kulle i Humlegården. Denna åter efter den mytologiska personlighet, som hos de gamla romarne var blomstrens och vårens gudinna. Hon hade af ålder sin egen helgedom på Kvirinalen med särskild präst; sedan ett Floras tempel år 238 f. Kr. uppbyggts, föranstaltades den 24 april särskilda spel till gudinnans ära (Ludi florales, äfven Floralia); dessa spel blefvo efter 173 f. Kr. anordnade hvarje år mellan 28 april—3 maj. På mynt och öfriga framställningar är Floras bild blomsterprydd. Flora heter äfven den åttonde planetoiden.

Namnet Floragatan tillkom ej förrän 1885, men vid denna alldeles nya gatas första utläggande på 1870-talet erhöll den namnet Biblioteksgatan. Sedan emellertid det ohemula nam-

net Östermalm ersatte det gamla namnet Ladugårdslandet, kunde man anständigtvis ej bibehålla namnet *Norrmalmsgatan*, då ju denna gata till en del var belägen inom Ladugårdslandet (*Östermalm*). Hvad var då att göra? Jo, man tilldelade Norrmalmsgatan det i öfrigt icke alls olämpliga namnet Biblioteksgatan, som fråntogs Floragatan.

Folkungagatan (Södermalm. Från Årstaviken till Tegelvikstorget) hette förut till en del Pilgatan och till en del Tjärhofsgatan men fick sitt nuvarande namn vid den stora namnändringen 1885. Folkungaätten, som gifvit uppslaget till namnet, var en ryktbar adelssläkt, som under de senare regenterna af den Erikska ätten lyckades tillvälla sig makten och slutligen 1250 med Valdemar uppsteg på tronen. I Sverige regerade Folkungaätten till 1363 och senare i Norge till 1387. Regenterna af Folkungaätten voro: Valdemar (1250—1275), Magnus Ladulås (1275—1290), Birger (1290—1318), Magnus Eriksson (1319—1363) jämte sina söner Erik och Håkan, hvilken senare genom sitt gifte med den danska prinsessan Margareta Valdemarsdotter och sitt val till konung i Norge förberedde Kalmarunionen, då de trenne nordiska rikena förenades under en regent. Ättens stamfader

uppgifves varit en högättad man vid namn Folke, som enligt Saxo var farfader till Birger Brosa och dennes bröder och lefde omkring 1,100.

Franzéngatan (Kungsholmen. Från Geijersvägen till Skogsvägen). Äfven denna gata tillhör den grupp af nya gator, som anlagts i Hornsbergs villastad och hvilkas namn visserligen fastställts 1888 och upptagits på den nya kartan öfver Stockkolm i skalan 1 : 4,000 men dock komma att undergå förändring dels i afseende å stadsplanen, dels möjligen i fråga om namnen. Tills vidare heter den emellertid Franzéngatan till erinran om den blide skalden biskop Frans Mikael Franzén (f. 1772, † 1847), hvars namn dock bättre skulle varit på sin plats i Klara församling, där Franzén var kyrkoherde, innan han utnämndes till biskop i Hernösand.

Fredmansgatan (Södermalm. Från Kvarngatan till Bellmansgatan). När man väl beslutit sig för att gifva namnet Bellmansgatan åt Björngårdsbrunnsgatan, låg det nära till hands att äfven åt Fredman göra ett offer af något gammalt gatunamn. Man ansåg sig kunna uppoffra namnet Parisgränden, som 1885 ersattes med det illustra namnet Fredman. Den celebre urmakaren var sannolikt ej bosatt på Söder, som man af namnet på denna gata kunde förmoda;

han ägde ett hus i Göran Helsings gränd. Huruvida han möjligen var ägare af ett område nära den nuvarande Årstalunden, som på Tillæ i karta af 1733 kallas »Fredman», har ej utrönts.

Fredrikshofsgatan (Östermalm. Mellan Storgatan och Linnégatan). Namnet Fredrikshof uppkom på 1730-talet och betecknade en dåförtiden utom Stockholm belägen trädgårdstomt med någon af konung Fredrik I uppförd mindre åbyggnad. Sedan egendomen genomgått olika öden, inköptes den af riksrådet friherre C. O. Hamiltons arfvingar för att därå uppföra ett residens åt änkedrottning Lovisa Ulrika. Denna byggnad blef färdig omkring 1775 och användes såsom vinterbostad af drottningen till hennes död 1782. Sedan byggnaden användts dels såsom arsenal, dels ända till 18 efter åtskilliga tillbyggnader ordnats såsom kasern för Svea lifgarde, styckades den stora tomten, och å den kvarlämnade delen inkvarterades Svea trängbataljon samt Krigshofrätten. Fredrikshof betecknas nu med n:r 37 Storgatan, men i dagligt tal förekommer ännu det gamla namnet, som myndigheterna dessutom bevarat genom att 1886 gifva det åt den mellan de nybildade kvarteren anlagda Fredrikshofsgatan.

Frejgatan (Norrmalm. Skärningen mellan Uppsalagatan och Karlbergsvägen, öster ut till Valhallavägen). Enligt en modernare uppfattning skulle denna gata egentligen kallas Frögatan, ty den öfver regn, solsken och jordens gröda rådande personligheten i den nordiska mytologien, som förr kallades Frej, benämnes mera språkriktigt Frö. Frej och Frey är mera isländskt. Denna gudomlighet, en af de s. k. vanerna, var solens gud och ansågs af de forna nordborna vara den mildaste af alla gudamakter. I Uppsala gudatempel fanns hans bild jämte Odens och Tors. Hans namn återfinnes i Ynglingasagan, där han äfven har binamnet Yngve och säges varit konung samt stamfader för Ynglingaätten. I Sverige finnes en stor del ortnamn, som begynna med hans namn och vittna om att frökulten var vida spridd, t. ex. Fröberga, Frödinge, Fröjered, Frökind, Frölunda, Frösunda, Frösö, Frötuna, Frövi m. fl. Gatan, som uppkommit genom regleringarna under 1870- och 80-talen, fick sitt namn 1885.

Fru Gunillas gränd (Staden. Igenstängd gränd från Österlånggatan ned i kvarteret Phœbus). Se Stockholmiana, första saml., sid. 52.

Funkens gränd (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 70 och 72 till Kornhamnstorg).

Denna gränd har haft flera namn; med säkerhet vet man, att den under 1600-talet en ganska lång följd af år hette Bredgränden * samt att den under midten af 1500-talet hette Stråbucks- och Henrik Stråbucks gränd. Redan 1644 den 19 augusti fick den från Stralsund inflyttade borgaren Tomas Funck upplåtelse af staden på tvenne tomter vid hans nya hus på Åkaretorget (nu Kornhamnstorg). Han var således redan vid denna tid innehafvare af ett af de största områdena i denna trakt; när hans sonhustru, Elisabet Hansdotter, 1680 och 1698 ytterligare tillköpte tomter vid Kornhamn och Västerlånggatan, så att hon bl. a. ägde de bägge hörntomterna vid Bredgränden, var det helt naturligt, att gränden i dagligt tal skulle få namn efter släkten Funck, i synnerhet som äfven vid Skeppsbron fanns en gränd med namnet Bredgränden. Tomas Funck hade bland andra barn sonen Johan, som adlades 1672 och blef stamfader äfven för den ännu lefvande friherrliga ätten Funck. Egentligen skulle namnet ej skrifvas utan *c*, såsom nu officiellt göres.

Geijersvägen (Kungsholmen. Mellan Drottningholmsvägen och Ulfsundasjön). Efter Erik

* Vid ett annat tillfälle (Stockholmiana I, sid. 105) har uppgifvits, att gränden äfven hetat »Nils snickares» gränd; detta namn torde dock måhända få hänföras till den nedre delen af nuvarande Tyska kyrkobrinken, som i flera handlingar äfven kallas Bredgränden.

Gustaf Geijer (f. 1783, † 1847) har denna gata uppkallats år 1888. Den tillhör dessa nya gator, hvilka vederbörande haft den goda smaken att namngifva efter framstående personligheter.

Gref Magnigatan (Östermalm. Från Strandvägen till Storgatan). Den grefve Magnus, som med anledning af sina här belägna tomter fått sitt namn fäst vid denna gata, är utan tvifvel drottning Kristinas lysande gunstling, den ryktbare rikskansleren grefve Magnus Gabriel De la Gardie (f. 1622, † 1686). Han hade förut i donation fått ett stort område på Kungl. Djurgården, som då kallades Valdemarsön, men senare utbytt dem mot tomter i staden. Vid detta tillfälle torde han äfven kommit i besittning af ett vidsträckt trädgårdsområde i dessa dåförtiden ännu föga bebodda kvarter. Denna trädgård jämte tillhörande åbyggnader var belägen ungefär där den gamla hästgardeskasernen ännu står. På 1600-talet kallas gatan »Gref Magni trädgårdsgata», hvilket senare förenklats till det nuvarande namnet.

Gref Turegatan (Östermalm. Från Birger jarls gata till Valhallavägen). Denna gata, som genom de senaste regleringarna undergått åtskillig förändring, kallades på 1820-talet Trädgårdsgatan, men dess gamla namn Gref Turegatan,

synes åter kommit i bruk på 1830-talet. Af misstag kallar Rüdling gatan för »Gref Sturesgatan», ett namn som icke har någon hemul. Dess namn är uppkommet af den anledning, att landshöfdingen grefve Ture Gabrielsson Oxenstierna (f. 1614, † 1669) ägde stora tomter såväl i kvarteret Sperlingens backe som i kvarteret Riddaren, mellan hvilka den äldsta delen af Gref Turegatan går fram. Han erhöll bland annat 1645 den 26 mars af staden en tomt på »Ladugårdslandet i byte mot en tomt på östra malmen». Det synes likväl ej varit förrän 1686 som gatan ordnades, ty detta år den 18 maj fick stadsingeniören Holm befallning från Byggnadskollegium att »gatan utstaka, som är vid grefve Tures malmgård». Den del af gatan, som sträcker sig mellan Linnégatan och Karlavägen, kallades förr »Skvalbergsgatan».

Gråbergsgatan, Lilla (Norrmalm. Kammakargatan till Västra Kvarngränd). En Georg Gråberg var vinhandlare samt tomtägare i Stockholm mot midten af 1700-talet; det är därför icke omöjligt, att han eller någon frände kunnat gifva sitt namn åt Lilla Gråbergsgatan, hvars benämning dock kan vara tillkommen af annan anledning. Den Stora Gråbergsgatan återfinnes nu i en del af Upplandsgatan. Redan på 1600-talet benämndes ett kvarter på Södermalm Gråberget, ett förhållande som ju lika väl kunnat förmå ofvan omnämnde Gråberg eller hans förfäder att antaga detta namn, som äfven tyder på en naturföreteelse.

Gustaf Adolfs torg (Norrmalm. Midtför Norrbro). Numera är detta torg utan gensägelse att anse såsom stadens förnämligaste öppna plats. Under medeltiden uppkom dess förra namn »Malmtorget» och »Norrmalmstorg»; någon reglering torde måhända förekommit redan vid den tid, då Norrmalm hade egen borgmästare och egna rådmän. Den nya förstadens rådhus t. ex. var beläget på den tomt, där nu Hotell Rydberg står, men icke desto mindre var platsen både sned och ojämn, ända tills man med anledning af Gustaf II Adolfs statys uppställande därstädes lät torget undergå en grundlig omreglering. Redan 1757 väcktes förslag om uppresande af Gustaf II Adolfs staty, och hufvudsakligast genom lotteri lyckades man åstadkomma den för detta ändamål behöfliga summan. Ehuru bildhuggaren l'Archevesque 1772 aflämnat konstverket i gips och gjutaren Gerhard Meyer 1779 gjutit det, blef dock ej statyen uppställd på sin piedestal förrän i maj 1791. Själfva den högtidliga aftäckningen ägde rum 1796 den 17 november. I samband härmed ändrades torgets namn till Gustaf II Adolfs torg, och namnet Norrmalmstorg öfverflyttades sedermera till det då så kallade Packartorget.

Gåsgränden (Staden. Från Västerlånggatan under n:r 24 till Munkbron). Äfven i detta namn döljer sig måhända ett personnamn, ty år 1496, när hustru Elin, Per Olssons änka, köpte ett hus beläget i fjärde gränden från Gråmunkegränden, säges, att det låg näst ofvanför hustru »Ragnhild Graagaasens» hus, och då ju ännu i dag verkligen Gåsgränden är den fjärde gränden från Stora Gråmunkegränden, kan möjligen däri sökas upphofvet till namnet Gåsgränden. Från Grågåsgränd till blott Gåsgränd är ju ej steget långt. Såsom en egendomlighet kan anföras, att 1674 den 1 augusti gjordes bouppteckning efter en »Erich Erichsson Gråågosse», hvars barn, Anders, Erik, Karin och Olof Gråågosse, omnämnas.

Göran Helsings gränd (Staden. Från Västerlånggatan mellan n:r 20 och 22 till Stora nygatan) har sitt namn af en Göran Helsing, som lefde under Gustaf I:s tid. Han torde varit son till Nils Helsing, efter hvilken denna gränd äfven någon tid varit benämnd, och i hvilken var beläget det hus, som Apollonia Larsdotter (konung Erik XIV:s amma) och hennes man 1544 fingo af konung Gustaf I. År 1610 sålde hustru Kerstin, Göran Helsings änka, ett hus i Nils Helsings gränd. Bellman har besjungit Göran »Helsinges» gränd, där Fredman bodde.

Götgatan (Södermalm. Från Södermalmstorg till Skanstull). Sannolikt är detta namn ett bland de äldsta på Södermalm, men omöjligt är ännu att afgöra, huruvida däruti är att söka ett personnamn eller ej. Emellertid kan anföras, att år 1636 omtalas en tomt i »Giötes gränd» i staden mellan broarna, hvilket tyder på att personer med detta namns funnos eller funnits i Stockholm. De äldsta handlingar, i hvilka Götgatan omnämnes, torde vara några fastebref från 1630-talet, då den kallas »Stora Götgatan».

Heleneborgsgatan (Södermalm. Från Långholmsgatan till Högalids- och Eolsgatorna). Bland de nya gatorna på Södermalm är denna ingalunda den obetydligaste och hade väl varit förtjänt af ett mera klingande namn än Heleneborgsgatan. Närmaste anledningen till denna benämning är en egendom med namnet Heleneborg, nu delvis belägen inom kvarteren Yxan, Hyfveln, Borren, Muttern, Skrufven, Huggjärnet och Bulten samt afsedd att i framtiden bebyggas. Denna egendom, som sedan midten af 1600-talet ofta bytt ägare, tillhörde på 1750-talet bergsrådet Adolf Christiernin, som sannolikt efter sin hustru, *Helena* Katarina Malmin, gifvit egendomen namnet Heleneborg. Den närmaste ägarens efter Christiernin, grosshandlaren Karl Gustaf Herpels, hustru hette Maria *Helena* Steinmeyer; de sålde egendomen 1788 till sekreteraren Johan Axel Een. Sedan denna tid har

Heleneborg varit i många olika ägares hand och tillhör nu fru *Helena* Elisabet Berg, änka efter kaptenen J. A. Berg, som var bekant för den af honom samlade, på Heleneborg förvarade, högst dyrbara tafvelsamling, som han testamenterat till Stockholms högskola. Större delen af området kring Heleneborg är nu indeladt i kvarter och gator.

Helgagatan (Södermalm. Mellan Folkungagatan och Siklagatan genom Helgalunden). Detta namn tilldelades 1885 en alldeles ny gata, som enligt den nya regleringen framdragits bland annat genom kvarteren Helgan större och Helgan mindre. Dessa kvarter äro ämnade att försvinna men komma att till stor del ingå i Helgalunden, genom hvilken Helgagatan går. De hafva efter all anledning fått sina namn efter en i deras närhet ännu på 1730-talet belägen kvarn benämnd »Häljan», som uppkallats efter kvarnens ägare, bryggaren Helge Helgesson Lind i likhet med hvad som skett med kvarnen »Hökan», så benämnd efter ägaren, Johan Höök (se nedan Hökens gata). Helge bryggares änka, Margareta Pedersdotter, sålde 1683 till Peder Griis en del af sin tomt.

Herkulesgatan (Norrmalm. Från Regeringsgatan till Brunkebergstorg). Om här föreligger

ett släktnamn eller allenast det latinska namnet för grekiska mytologiens förnämste hjälte, Herakles (lat. Hercules), Zevs' och Alkmenes son, kan ej med säkerhet afgöras. Adliga ätten Hercules, af skotskt ursprung, torde ej kommit till Sverige förrän i början af 1700-talet, och då namnet »Herchulisgränden» förekommer redan omkring 1650, kan åtminstone denna på svenska riddarhuset 1752 introducerade ätt ej gifvit upphof till namnet. Ganska ovanligt är det emellertid, att en stockholmsgata vid denna tid fått namn efter en mytologisk personlighet; ett enda exempel på liknande fall finnes, då den nuvarande Brunkebergsgatan på 1600-talets midt fick sitt första namn, Odensgatan. I stadens räkenskaper för 1626 omtalas en person med namnet Hercules Cramnut. De infödda stockholmarne kalla gatan »Herkules' backe».

Hiärnegatan (Kungsholmen. Från Agnegatan till Pilgatan). Bland de många på vetenskapens område ryktbara män, hvilkas namn under senare tiden gifvits gatorna på Kungsholmen, är Urban Hiärne (f. 1641, † 1724) icke den minst framstående. Det är nämligen denne för sin tid betydande läkare och naturforskare, som torde åsyftats, när man 1889 gaf namnet

Hiärnegatan åt denna alldeles nya men till sin längd obetydliga gata.

Hoparegränd Lilla (Staden. Från Gaffelgränd till Österlånggatan), se nedan.

Hoparegränd, Stora (Staden. Från Skeppsbron, mellan n:r 22 och 24, till Österlånggatan). Denna och föregående gränd hafva helt visst sina namn från en Michel Hopare, äfven Hoper, efter hvilken en gränd i stadens östra del redan 1550 var benämnd; samme mans änka omtalas 1566, då hon afstod ett hus i »salig Michel Hopares gränd». Man kan med tämlig visshet antaga, att någon af de båda Hoparegränderna är identisk med denne Michel Hopares gränd, men ovisst är hvilken. Hvad själfva namnet Hopare betyder eller betecknar har ej kunnat utredas, men likväl kan påpekas, att Rietz i sitt lexikon öfver svenska allmogespråket har ett ord »hopa», som betyder ro med årorna i sådan ställning, att roddaren kan se i samma riktning som båten går.

En Hoparegränd fanns mot midten af 1600-talet å Södermalm.

Hornsgatan (Södermalm. Från Södermalmstorg till Årstaviken). Ehuruväl man skulle vara

böjd för att härleda denna gatas namn från personnamnet Horn, lär ej kunna betviflas, att detta namn uppkommit med anledning af närheten till en gård Horn, hvarest staden redan på 1400-talet hade ett tegelslageri. I olika delar af landet finnas gårdar med samma namn. Namnet Hornsgatan är ett bland de äldsta på Södermalm. Under någon tid kallades Adolf Fredriks torg Hornstorget. En berättelse, att gatan benämnts Hornsgatan i anledning af att den lysande fältherren Gustaf Horn genom denna gata gjort sitt intåg i Stockholm, måste helt och hållet hänföras till sägnernas område, allrahelst namnet Horns tegelbruk var kändt minst 150 år, innan Gustaf Horn föddes.

Hökensgatan (Södermalm. Från Götgatan till Mosebacketorg). Redan före midten af 1600-talet fanns på Södermalm en »väderkvarnsmjölnare» Johan Hansson Höök, som bland annat ägde ett ganska vidsträckt område i det kvarter, hvars namn, Höken, helt visst tillkommit just emedan Höök var en bland de mest framstående tomtägarne i kvarteret. Han sålde emellertid denna sin tomt 1651 till en Erik Olofsson. Hökensgatan går dock ej i närheten af detta kvarter, dess namn torde närmast härleda sig från en kvarn benämnd »Hökan», som låg alldeles vid Mosebacketorg men redan i början af 1700-talet nedbrunnit. Säkert är, att Johan Höök innehaft denna kvarn, ty enligt designation af den 14 februari 1646 fick han sig upp-

låtet ett »väderkvarneställe» i södra förstaden och erlade sedan skatt för tvenne kvarnar.

Idungatan (Norrmalm. Från Norrtullsgatan till Hagagatan). I den nordiska mytologien var åsynjan Idun ungdomens gudinna samt Brages maka; hon förvarar i en ask de äpplen, hvaraf gudarne äta för att bibehålla sin ungdom. När Idun en gång bortröfvades af Tjasse, åldrades gudarne, tills gudinnan genom Lokes hjälp återkom till Asgård. Gatan är alldeles ny, och namnet tillkom först 1900.

Ignatiigränden (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 22 och 24, till Stora nygatan). Denna gränd är möjligen identisk med den ännu på slutet af 1500-talet omtalade Matts Mortenssons gränd, men från 1630-talet uppträder den under namn af Ignatiigränd, ett namn som den fått efter den bekante boktryckaren Ignatius Meurer, hvilken ägde tvenne tomter i denna gränd. Ignatius Meurer dog 1672 den 26 mars.

Ignatiigränden (Staden. Från Köpmangatan mellan n:r 2 och 4). Under långliga tider har denna gränd varit namnlös och dessemellan kallats Återvändsgränden. Plötsligen dyker namnet Ignatiigränden upp och, synes det, ej utan skäl,

ty redan i början af 1600-talet ägde verkligen samme Ignatius Meurer, som omtalats ofvan, åtminstone någon tid en tomt eller tomtdel alldeles här invid. Omöjligt är ej, att denna gränd är densamma, som någon tid hetat Blasius Dundie gränd.

Inedalsgatan (Kungsholmen. Från Kronobergets norra gräns till Klaraviken). Det i slutet af 1860-talet å Kungsholmen på de gamla Lenmanska, sedermera Grubbenska, von Cederwaldska och Smittska tomterna anlagda hvitbetssockerbruket, som tillhörde ett bolag under ordförandeskap af den bekante teaterchefen friherre Knut Bonde, erhöll af sin styrelse, såsom en uppmärksamhet mot fru Josef*ina* Smitt, född Lundmark, namnet Inedal. Det är detta namn, som återfinnes i Inedalsgatan, så benämnd sedan 1885.

Ingemarsgatan (Norrmalm. Från Birger jarlsgatan till Vanadislunden). En bekant källarmästare i Norrmalms stadshus (nu Hotell Rydberg), Ingemar Frodbom, inköpte på Norrmalm ett område, som efter honom fick namnet Ingemarshof. Denna egendom har under tidernas lopp ofta bytt ägare, men dess namn har bibehållit sig till våra dagar. När de nya kvarteren

kring »träsket» reglerades, uppkallades ett af dem efter ofvannämnde Ingemar, och 1885 gafs åt en ny gata namnet Ingemarsgatan.

Iverssons gränd (Östermalm. Från Roslagstorg till Engelbrektsgatan). Med några obetydliga växlingar i stafningssättet har denna gränds namn, som härrör från slutet af 1700-talet, skrifvits såsom nu brukas, hvilket också torde vara det rätta. På 1830-talets kartor står Ifwarssons gränd, men det är orätt. Namnet härleder sig från en hederlig möbelsnickare, Fredrik Iversson († 1801), som var ägare af tomterna n:r 5 och 6 i kvarteret Norrtälje, hvilka nu ägas af stadskassören Dahlerus m. fl. Iversson, som gjorde sitt mästerstycke 1780, omnämnes af Böttiger i *Georg Haupt*, sid. 118. Möjligen var han broder till den mera kände snickaren Gottlieb Iversson, Haupts medtäflare.

Jakobsbergsgatan (Norrmalm. Från Grefturegatan till Sergelgatan). Såväl i Jakobs församling som i Klara församling, på Södermalm, på Kungsholmen samt å det gamla Ladugårdslandet funnos gränder, hvilka af lätt förklarliga skäl kallades »Bergsgränden». Så småningom blef det nödvändigt att närmare angifva deras läge; härigenom uppkommo namn sådana som

Jakobsbergsgränd och Klarabergsgränden, hvilkas benämning af gränder upphörde 1858. Jakobsbergsgatan kallas på 1600-talet ibland Jerikobergsgatan, hvilket namn tydligen kom af kvarteret Jeriko. Bergsgränden på Ladugårdslandet var under någon tid på 1600-talet nedre delen af den nuvarande Grefgatan; dess namn har således försvunnit. Däremot finnes Bergsgränden på Södermalm kvar, och likaså är namnet Bergsgatan på Kungsholmen bibehållet.

Jakobsgatan (Norrmalm. Från Jakobs kyrka till Nya Kungsholmsbron). Närheten till Jakobs kyrka har varit närmaste anledning till namnet Jakobsgatan eller, som den fordom hette, Jakobsgränden. Jakobs kyrka, efter hvilken gatan fått sitt namn, är af gammalt datum; redan under medeltiden omnämnes i en taxeringslängd af 1343 en »ecclesia sancti iacobi stokholmis», men då dessa ord äro tillskrifna med handstil från 1400-talet, kan ej endast däraf slutas, att en Jakobs kyrka fanns före midten af 1300-talet, men i en annan handling, daterad 1345 den 23 februari, förekommer S:t Jakobs kyrkas begrafningsplats på Norrmalm. Denna kyrka kvarstod till 1527, då Gustaf I lät nedrifva alla byggnader på Norrmalm, äfven kyrkorna. Johan III begynte omkring 1588 att återuppbygga Jakobs kyrka,

men arbetet afstannade efter hans död, och icke förrän 1641 återupptogos byggnadsplanerna. År 1643 den 26 november ägde den högtidliga invigningen rum. Knappt 80 år därefter skadades kyrkan svårt genom åskeld, hvarefter den undergick reparation och ombyggnad. Dess inre restaurerades åren 1892—94 af arkitekten C. Möller.

Jakobstorg (Norrmalm. Vid Jakobs kyrka). Detta torg har helt naturligt erhållit sitt namn af närheten till kyrkan med samma namn (se ofvan). I äldre tider idkades här på onsdagar och lördagar grönsakshandel.

Jenny Lindsgatan (Kungsholmen. Från Geijersvägen till Skogsvägen). Den världsbekanta sångerskan Jenny Lind (f. 1820, † 1887), ett sannskyldigt stockholmsbarn, har 1888 i likhet med en del andra framstående personer fått gifva sitt namn åt en af de nya gatorna å Kungsholmen.

Jeppes trappor (Kungsholmen. Från Kungsholmsgatan till V. Kvarngränd). Denna trafikled har gifvetvis sitt namn af någon person med dopnamnet Jakob, af hvilket Jeppe är en vulgariserad form. Ännu på 1840-talet nämnes

endast Jeppes backe, hvilket tyder på att trapporna tillkommit senare. I Sverige är namnet Jeppe sällsynt, utom måhända i Skåne. Från Holbergs bekanta komedi »Jeppe paa Bjerget» har namnet fått en viss popularitet. Huruvida namnet erinrar om en tomtägare med detta namn eller om den, som byggt trapporna, har ej kunnat konstateras.

Johannesgatan (Norrmalm. Från David bagares gata utefter Johannes kyrkogård). Liksom Jakobsgatan fått sitt namn af Jakobs kyrka, har Johannesgatan fått sitt af den närbelägna Johannes' kyrka, den nu försvunna lilla träkyrkan, som för så kallade slottsbyggnadsmedel uppfördes på 1630-talet under uppsikt af den rike rådmannen Johan Eriksson Furubom, som af egna medel skall hafva bekostat arbetslönerna. Med anledning af denna frikostighet kallade hans vänner kyrkan på skämt »Johan Erikssons kyrka». Själf lär han gifvit den namnet S:t Johannes. Kyrkan undergick flera reparationer och tillbyggnader, tills den nedrefs och ersattes af den efter ritningar af C. Möller under åren 1884—1890 uppförda götiska kyrkan, som invigdes pingstdagen sistnämnda år. I den lilla träkyrkan hölls gudstjänst sista gången den 9 november 1884.

Johannisgränden (Staden. Från Skeppsbron, mellan n:r 32 och 34, till Österlånggatan). Gränden kallades äfven »Sankt Hansgränden».

Se Stockholmiana, första saml., sid. 109.

Karl XII:s torg (Norrmalm. Mellan Arsenalsgatan och Södra Blasieholmshamnen). Den södra delen af Kungsträdgården utgjorde ännu 1868 en del af Karl XIII:s torg, men sedan sistnämnda år Karl XII:s staty uppställdes därstädes, erhöll platsen namn efter hjältekonungen. Ofvannämnda af Molin utförda staty aftäcktes den 30 november 1868, hvarefter platsen ordnades och planterades. Namnet Karl XII:s torg har ej varit synnerligen populärt, allra helst man ej kunde tala om ett torg i vanlig bemärkelse, ty omedelbart efter statyens resande gjordes kring densamma trädgårdsanläggningar och planteringar.

Karl XIII:s torg (Norrmalm. Mellan Arsenalsgatan och Hamngatan). Kungsträdgårdens norra del kallades från 1820-talet Karl XIII:s torg eller af den genuine stockholmaren endast »torget». Anledningen till detta namn är den år 1821 af Karl XIV Johan resta statyen af Karl XIII, utförd af bildhuggaren Göthe; de fyra lejon, som placerats i fotställningens hörn, äro

modellerade af Fogelberg. Numera är namnet Karl XIII:s torg endast ett minne, ty Kungsträdgården, platsens gamla namn, har återinträdt i sina forna rättigheter. *

Karl Johans torg (Södermalm. Vid Slussen). När 1854 Karl XIV Johans af Qvarnström utförda ryttarbild restes här, erhöll denna plats sitt nuvarande namn; den hade förut hetat Slussplan, men enligt Kungl. bref af den 4 november 1854, samma dag som stoden aftäcktes, fick öfverståthållarämbetet medgifvande att kalla platsen Karl Johans torg.

Karlaplan (Östermalm. Vid Karlavägens östra mynning) tillkom i förening med regleringarna på Östermalm och erhöll sitt namn samtidigt med Karlavägen. Se nedan.

Karlavägen (Östermalm. Från skärningen mellan Birger Jarlsgatan och Odengatan sydost ut till Karlaplanen). När denna ståtliga trafikled först ordnades, erhöll den det osvenska och

* **Karl XV:s port** (Östermalm. Genomsprängningen af Tyskbagarbergen vid slutet af Nybrogatan. Kallas äfven Planterhagsporten). Denna genom ytterligare sprängningar nästan försvunna »port», nu en del af Nybrogatan, öfverlämnades till staden 1868 och erhöll då den folkkäre konung Karl XV:s namn. Karl XV föddes 1826 och dog 1872, sedan han regerat från 1859.

dessutom väl mycket småstadsaktiga namnet »Esplanaden», som dock snart nog utbyttes mot det ur annan synpunkt lika olämpliga namnet Karlavägen. Likväl må till ursäkt nämnas, att namnet först stafvades med C. Visserligen återfinnes formen Karla (af personnamnet Karl) i Karlavagnen, men det torde vara enda gången i svenska språket, ty annars säges t. ex. Karlsdagen, Karlssagan o. s. v. Det tvetydiga i namnet Karlavägen framträder bäst genom närheten till Jungfrugatan.

Karlbergsvägen (Norrmalm. Från skärningen mellan Norrtullsgatan och Odengatan väster ut till Solnavägen). Det gamla namnet »Carlbergs allé», sannolikt daterande sig från 1700-talet, ändrades 1885 till det nuvarande namnet, som genom sin svenska form hade större berättigande. Namnet kommer af Karlbergs lustslott, dit den forna alléen var anlagd, såsom synes bland annat af Tillæi karta, där den kallas »vägen till Carlberg». Detta lustslott byggdes först af Karl Karlsson Gyllenhielm och har efter honom fått sitt namn. Under en kort tid kallades det Magnusberg med anledning af att Magnus Gabriel De la Gardie då innehade det, men sedan det genom reduktionen indragits till kronan, återupptogs namnet Karlberg.

Katarina bangata (Södermalm. Från skärningen af Åsögatan och Västgötagatan åt sydost till Hammarbystrand). Denna under anläggning varande gata såväl som de åtta följande hafva alla erhållit sina namn af Katarina kyrka, som, på det af Johan III uppförda s. k. Sturekapellets plats, af Karl X Gustaf 1656 grundlades. Den har sedermera undergått flera reparationer och ombyggnader. Karl X Gustaf gaf kyrkan namn efter sin moder Katarina, konung Karl IX:s dotter, och hon har sålunda indirekt namngifvit denna gata, som, man får hoppas det, endast tills vidare bär sitt synnerligen olämpliga namn, allra helst i Stockholm redan finnes en Maria bangata, en Bangårdsgata, ett södra och ett norra Bantorget. Namnet bestämdes 1885.

Katarina Högbergsgata (Södermalm) se Maria Högbergsgata.

Katarina Kyrkobacke (Södermalm. Från Katarina kyrka till Stora Glasbruksgatan). Se ofvan.

Katarina Trappgränd (Södermalm. Från Klefgränden till Stora Glasbruksgatan). Se ofvan.

Katarina Västra Kyrkogata (Södermalm. Från Högbergsgatan till Tjärhofsgatan). Se ofvan.

Katarina Västra Kvarngränd (Södermalm. Från Götgatan midtför n:r 83 väster ut till Västgötagatan). Se ofvan.

Katarina Östra Kyrkogränd (Södermalm. Från Högbergsgatan öster och söder om kyrkan). Se ofvan.

Katarinavägen (Södermalm. Från Stadsgården, Peder Myndes backe, till Rutens gränd). Se ofvan.

Kellgrensgatan (Kungsholmen. Från Geijersvägen till Skogsvägen). Det lär redan vid den stora omdöpningen af en del gator i Stockholm på 1880-talet varit fråga om att gifva namnet Kellgrensgatan åt Västra Trädgårdsgatan, med anledning af att den å Jakobs kyrkogård begrafne skalden Johan Henrik Kellgren (f. 1751, † 1795) vid sin död var boende i huset n:r 9 vid nämnda gata, huset bredvid det där sedermera von Brinckmann residerade. Denna plan kom dock ej till utförande, men några år senare, 1888, bestämdes, att en af de nya gatorna längst ut på Kungsholmen i Hornsbergs villastad skulle uppkallas efter Kellgren, en af den svenska parnassens allra främsta prydnader.

Klarabergsgatan (Norrmalm. Från Beridarbansgatan till Centralstationen). Det har förut

(se Jakobsbergsgatan) omnämnts, att under 1600-talet i flera stadsdelar funnos Bergsgränder eller Bergsgator, hvilka sedermera betecknades genom närmare angifvande af läget; sålunda uppkommo, bland andra, namn sådana som Jakobsbergsgatan och Klarabergsgatan. Hvad nu särskildt denna senare angår, innebär dess namn en antydan om grannskapet till Klara kyrka. Denna kyrka, som grundlades af Johan III i stället för den af Gustaf I nedrifna gamla klosterkyrkan, uppbrann till större delen vid den förödande eldsvådan 1751 men sattes åter i stånd. Äfven i senare tider har den undergått en genomgripande restaurering och ombyggnad.

Klara Norra Kyrkogata (Norrmalm. Från Klara kyrka till Tunnelgatan). Se föreg.

Klara Södra Kyrkogata (Norrmalm. Från Rödbodtorget till Klara kyrka). Se ofvan.

Klara Vattugränd (Norrmalm. Från Klara V. Kyrkogata till Centralplan). Se ofvan.

Klara Västra Kyrkogata (Norrmalm. Från planen vid Vasabron till Klarabergsgatan). Se ofvan.

Klara Östra Kyrkogata (Norrmalm. Från Stora Vattugatan till Klarabergsgatan). Se ofvan.

Klefgränden (Södermalm. Från Götgatan midtför n:r 16 till Mosebacke trappor). Man har varit oviss om huruvida ej i denna gränds namn döljer sig ett personnamn. Gränden omnämnes redan på 1640-talet, bland annat i en designation af den 12 januari 1645 under sådana omständigheter, att något tvifvel om namnets härledning ej gärna kan uppstå. Då emellertid redan tidigt ovisshet om härledningen förefunnits, har man börjat att stafva namnet med C och v, d. v. s. »Clevegränden», hvilket stafningssätt förekommer från 1650-talet och ännu under senaste tid. I den ofvan anförda designationen heter det emellertid: »en gård uti södra förstaden ofvanför Ryssgården, på berget vid Klefvan, lång vid bemälda klef eller gränd 50 alnar, bred på västra sidan ifrån klefvan och norra utför berget 18 alnar .... på södra sidan vid klefvan 50 alnar». Att härmed afses Klefgränden torde få anses otvifvelaktigt. Klef betyder ett mindre brant ställe på en i öfrigt tvär och otillgänglig klippa eller bergssida.

Att Klefgränden eller en del däraf under någon tid kallats »Ormsaltaregränden» må här såsom en egendomlighet anföras. Alla försök att tillfredsställande förklara detta namn hafva strandat. Man har t. ex. trott sig däruti finna en sammandragning af »Lindorm saltare», hvilket skulle beteckna en person, som till äfventyrs varit bosatt vid gränden, andra hafva gissat på ett förment värdshus »Odens altare». Sannolikare är då, att detta egendomliga namn på något sätt sammanhänger med namnet på det kvarter, som på norra sidan utgör grändens gräns, nämligen kvarteret Ormen större.

Kocksgatan (Södermalm. Från Götgatan, mellan n:r 57 och 59, till Borgmästargatan). En från senare delen af 1600-talet mycket känd stockholmsborgare, Ragvald Kock, har äran af

att vara namngifvare åt denna gata, som i äldre tider kallades med hans hela namn Ragvald Kocks gata. Redan under början af 1700-talet nämnes gatan ofta endast Kocksgatan; ett motsatt förhållande ägde rum med Ragvaldsgatan, som äfven uppkallats efter samme man, namnet Kock bortföll, och gatan behöll endast Ragvald, hvilket namn ännu består (se nedan Ragvaldsgatan).

Kocksgränden (Norrmalm. Från Västra Trädgårdsgatan till Regeringsgatan). På den äldsta regleringskartan för Norrmalm är denna gränd ej upptagen, men däremot finnes den, ehuru ej namngifven, på en karta, som ej kan vara yngre än från 1656. Kvarteren S:t Jakob och Spektern, af hvilka namn det sistnämnda tillkommit senare, voro således redan på 1600-talets förra hälft skilda af Kocksgränden, ehuru de då gingo under det gemensamma namnet S:t Jakob.

Redan på Tillæi karta af 1733 betecknas denna gränd med samma namn som nu. Möjligt är, att en person med namnet Koch eller Kock gifvit upphof till grändens namn. Flera personer från 1600-talets senare hälft finnas att välja på bland husägarne på Norrmalm, t. ex. i kvarteret Trollhättan, alltså i närheten, Birger Koch och

Sven Larsson Koch, i kvarteret Kåkenhusen Jöns Koch, i kvarteret Bocken bagaren Johan Koch, i kvarteret Järnplåten Johan Pålsson Koch m. fl. Föga troligt är dock, att någon af dem varit tomtägare vare sig i kvarteret S:t Jakob eller i kvarteret Spektern. En annan förklaring kan sökas däri, att en kock vid namn Lars Bengtsson, tomtägare på Norrmalm, omtalas i en designation den 21 juli 1646, och den gränd, där hans tomt var belägen, kallas »Kockegränden» (nu Målargatan); det kan således lika väl vara från ett yrke som från en person Kocksgränden fått sitt namn. Af nu föreliggande material kan emellertid ej afgöras, huru namnet uppkommit.

Kolmätargränden (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 10 och 12, till Myntgatan). Se Stockholmiana första saml., sid. 111.

Kristinebergsvägen (Kungsholmen. Från Drottningholmsvägen till Lindhagensgatan). Bland de landtgårdar eller s. k. malmgårdar, som flera af stormännen under 1600-talet anlade i och vid Stockholm, kan Kristineberg, efter hvilket denna väg uppkallats, räknas till de förnämligaste. Området donerades först till Lennart Torstensson, som där uppförde en större stenbyggnad och anlade en vacker lindallé. Det säges, att Torstensson

härstädes ofta fick mottaga besök af drottning Kristina, som lär hafva förklarat sitt välbehag med anläggningen. Gjöding (Kungsholms minne) säger: »Ho wet, om ej denne Ägendom, af Högstbemälte Drottning fådt sitt wackra namn Christinæ Berg?» Egendomen har efter torstenssonska tiden ofta sålts och bytt ägare; på 1860-talet tillhörde Kristineberg hertigen af Dalarne men såldes af honom till Frimurarorden, hvars barnhus varit inrättadt därstädes alltsedan 1868.

Kråkgränden (Staden. Från Skeppsbron, mellan n:r 14 och 16, till Österlånggatan). Se Stockholmiana, första saml., sid. 112.

Leijonstedts gränd (Staden. Från Stora Nygatan, mellan n:r 42 och 44, till Mälartorget). Otvifvelaktigt har denna gränd uppkallats efter den bekante Anders Volimhaus, sedan grefve Leijonstedt (f. 1649, † 1725), som jämte brodern Jakob Gyllenborg ägde hela kvarteret Pan mellan Stora och Lilla Nygatan och 1692 sålde det till sekreteraren Pahl.

Lill-Jans plan (Östermalm. Mellan Engelbrektsgatan och Valhallavägen). Lill' Jan skall ha varit en krögare och djurgårdsvaktare, som ungefär vid Engelbrektsgatans gräns vid Valhallavägen hade sin krog. Bellman har besjungit

detta Backi tempel, som finnes afbildadt i den Carlénska upplagan af Bellmans samlade skrifter, delen I, sid. 114.

Lindhagensgatan (Kungsholmen. Mellan Norr Mälarstrand och Strandgatan vid Ulfsundasjön). De i stadsplanen upptagna nya gatorna å Kungsholmen hafva de i flesta fall erhållit namn efter framstående personligheter från äldre och nyare tider. Bland de senare märkes en af de ledande männen vid uppgörandet af den nya stadsplanen i Stockholm, justitierådet K. A. Lindhagen (f. 1823, † 1887), hvars namn tilldelades denna gata enligt stadsfullmäktiges beslut af 1888.

Linnégatan (Östermalm. Från Humlegården till Ladugårdsgärdet). Den s. k. Nya Kvartersgatan är en del af Linnégatan, som erhöll sitt nuvarande namn 1882 och 1886; den del, som är närmast Humlegården, hette enligt Akrels karta från början af 1800-talet Fleminggatan. Karl von Linnés (f. 1707, † 1778) af Fritiof Kjellberg modellerade staty, som restes i Humlegården och högtidligen aftäcktes 1885 den 13 maj, torde gifvit uppslaget till denna gatas uppkallande efter denne, en af Sveriges ryktbaraste män.

Lutternsgatan (Norrmalm. Från Birger Jarlsgatan till Malmskillnadsgatan). Detta namns nuvarande form gifver ingen ledning till dess tydande, men vid forskning i äldre fastebref, kartor m. m. finner man, att Lutternsgatan, som tidigare kallats Helsinge- och Helsingelandsgatan, på 1660-talet hade namnet »Jochom Luthers gata». Det är således efter en person, sannolikt en inflyttad tysk handtverkare, som gatan fått sitt nuvarande något förvanskade namn.

Maria bangata (Södermalm. Från Årstaviken öster ut längs järnvägen). Flera gator å Södermalm hafva namn, som begynna med namnet Maria med anledning af deras belägenhet inom Maria församling, således närmast efter Maria kyrka. Man har under senare tider alldeles lämnat å sido, att denna kyrka såväl som det kapell, som ännu på 1500-talet funnits på samma plats, egentligen uppkallats efter Maria Magdalena. Detta kapell nedrefs dock redan 1527 på Gustaf I:s befallning. Johan III lät vidtaga anstalter för byggande af en ny kyrka på den förras plats, men arbetet därmed fortskred mycket långsamt, och först 1634 invigdes den nya kyrkan. Flera tillbyggnader gjordes under senare hälften af 1600-talet, men 1759 den 19 juli afbrände Maria-Magdalena kyrka,

och först 1763 efter grundlig reparation kunde templet åter invigas. Det har i senare tider ytterligare reparerats. Att gatan erhållit namnet Maria bangata är beroende på dess närhet till järnvägen; den är att anse såsom en fortsättning af Katarina bangata.

Mariagatan (Södermalm. Från Götgatan till Maria kyrkogård).

Se föregående.

Mariagränden (Södermalm. Från Götgatan till Stora Glasbruksgatan).

Se ofvan.

Maria Högbergsgata (Södermalm. Från Götgatan till Maria bangata) såväl som *Katarina Högbergsgata* kallas numera endast *Högbergsgatan*, hvilket namn i äldre handlingar skrifves: »Höga bergsgatan», hvaraf tydligen framgår, att namnet tillkommit med anledning af terrängförhållandena och ej efter en Katarina eller en Maria Högberg.

Maria Trappgränd (Södermalm. Från Hornsgatan midtför Maria kyrka norr ut till Södra Mälarstrand).

Se ofvan.

Mariebergsgatan (Kungsholmen. Öster om Stadshagen, från Drottningholmsvägen till Karl-

bergssjön). Den lägenhet, som gifvit sitt namn åt Mariebergsgatan, skall redan på 1600-talet blifvit anlagd af riksrådet Bengt Skytte och i sådant fall möjligen uppkallad efter hans dotter Maria, som var gift med grefve Gustaf Adam Banér. Egendomen har genomgått många öden. Under senare hälften af 1700-talet (1758—88) var på dess område anlagd en porslinsfabrik samt senare ett styckgjuteri; från 1817 användes lokalerna till artillerihögskola. Sedan 1876 är en ammunitionsfabrik därstädes inrymd.

Markvardsgatan (Norrmalm. Från Tulegatan till Saltmätargatan). Det synes vara otvifvelaktigt, att Markvardsgatan erhållit sitt namn med anledning däraf, att handelsmannen Hans Georg »Marcqvardt» vid denna gata under någon tid ägde en större tomt samt ett på densamma uppfördt hus. Åtminstone fick han 1705 den 4 oktober stadens fastebref på en sådan egendom, belägen »på Sanden ofvanföre S:t Johannes' kyrka». Samme man ägde tomter äfven i andra delar af staden.

Mejtens gränd, Lilla (Södermalm. Från Värmdögatan mellan n:r 53 och 55). Namnet Mejtens eller rättare Mijtens väcker tanken på konstnärerna med detta namn, af hvilka Marti-

nus d. ä., som föddes 1648 och dog 1736 (?), har stor betydelse för vårt lands måleri, och Martinus d. y., född 1695 och död 1770, som blef direktör för konstakademien i Wien, äro de mest kända. Det är dock ingalunda efter dem, som Lilla och Stora Meijtens gränd hafva uppkallats. Det är efter en hederlig krydd-krämare, de stora konstnärernas anförvant, Scipio Mijtens († 1688), som i denna trakt ägde flera tomter bl. a. vid Bondegatan. Såsom namnet är stafvadt i adresskalendern har det äfven meddelats här; det är dock, såsom ofvan antydts, oriktigt.

Mejtens gränd, Stora (Södermalm. Från Bondegatan, mellan n:r 46 och 48).

Se föregående.

Mikaels gränd (Södermalm. Från Fjällgatan, mellan n:r 28 och 30, till Stigbergsgatan). Ej långt från denna gränd finnas trenne kvarter, alla uppkallade efter en Mäster Mikael, som möjligen äfven tjänat som namngifvare åt denna gränd. Likväl må anmärkas, att någon gränd med detta namn ej förekommer i äldre handlingar. Hvem nu denne Mäster Mikael varit, är således ej lätt att afgöra, ty redan vid den första namngifningen af kvarteren, kallades

ett »Mäster Michael»; man måste därför söka i handlingar före 1640-talet för att finna den rätte bland de många tomtägare med namnet Mikael och epitetet »mäster», som funnits på Södermalm under förra hälften af 1600-talet. Omöjligt är ej, att den, som varit upphofvet till namnet Mäster Mikael, är identisk med en »M. Michell sinkelmakare», som 1646 af staden fick sig upplåtet ett hus å Södermalm kalladt »Trappegården» jämte tvenne inmurade brännvinspannor. Hvad åter Mikaelsgränden beträffar, är ingalunda säkert, att den blifvit benämnd efter samma person som kvarteren; måhända har man att söka grändens namngifvare i en Mäster Michel bagare, som på 1640-talet hade en bagarbod på Fiskartorget, nu Mosebacketorg. Namnet Mikael är af hebreiskt ursprung och betyder: »Hvem är såsom Gud?»

Mosebacketorg (Södermalm. Vid Hökens-, Svartens- och Östgötagatorna). Ännu under större delen af 1600-talet kallades det område, där Mosebacketorg anlagts, Fiskarberget, ja äfven Hökensberg, med anledning af Hökens kvarn, som stod här. På 1700-talet kallades berget Moseberg, och kanoner voro då placerade därstädes. En Jakob Moyses omnämnes såsom tomtägare på Södermalm redan 1475,

men hans namn torde ej få sökas i Mosebacke och ej heller en Sven Moises eller Moses, som förekommer under 1500-talet, exempelvis i namnet på »Sven Moise gränd» i staden mellan broarna vid Västerlånggatan. Däremot är mera sannolikt, att namnet kommer från en Anders Jönsson Moses, som på 1600-talet erhöll fasta å en tomt å Södermalm i kvarteret »Måns Brincks kvarn» (nu försvunnet). Redan 1736 omtalas »Mosisbacke», då ett »vårdtorn» därstädes skulle uppföras. I det till Mosebacketorg gränsande kvarteret Höga stigen antecknas i en tomtbok från 1700-talet »Moses' kvarn», hvilket tyder på att berget eller backen af denna anledning fått sitt namn. Härvid är dock att bemärka, att kvarnarna i Stockholm ofta hade de märkvärdigaste namn och att kvarnen i fråga mycket väl förut kunnat kallas »Moses». *

Mäster Samuels gata (Norrmalm. Från Birger Jarls gata, mellan n:r 11 och 13, till Klara strandgata). Den långa gata, som vid namnförändringarna 1885 i sin helhet erhöll namnet Mäster Samuels gata, bestod ännu långt fram på 1800-talet af fyra olika gator nämligen:

* Bland namn på kvarnar i Stockholm må anföras: Adam, Eva, Dundercrantz, Spelbomskan, Olyckan, Kråkhvilan etc. etc.

Långbrogatan (från Klara strandgata till Klara norra kyrkogata), Mäster Samuels gata (till Malmskillnadsgatan), Spetsens backe (till Regeringsgatan) och därifrån Ålandsgatan. Upphofsman till namnet är den bekante öfverhofpredikanten magister (mäster) Samuel Hammarinus († 1665), kyrkoherde i Klara och Bromma, som afsattes, emedan han med egen hand nedskurit en piga, som hängt sig i Bromma prästgård. Han ägde flera tomter på Norrmalm, bland annat på Drottninggatan i kvarteret Vinkelhaken, samt dessutom en kvarn i kvarteret Gräflingen, »Mäster Samuels kvarn» kallad, som sannolikt mycket bidragit att fästa namnet vid denna gata.

Nybergsgatan (Östermalm. Från Linnégatan till Kommendörsgatan). Det var egentligen först sedan de tvenne stora husen n:r 32 och 34 Kommendörsgatan byggdes, som man började höra talas om Nybergs gränd, och det område, där gatan går fram, var ännu för helt få år sedan ett konglomerat af träkåkar och kyffen; visserligen stodo där ett par gamla förfallna stenhus, men det hjälpte ej att försköna platsen. När trakten, tack vare närheten af Olympia och en del förstklassiga hyreskaserner, blef mer och mer besökt, kom äfven Nybergsgränden till heders och upphöjdes till

gata. Dess namn är liksom dess dimensioner ganska modest och har helt visst sin upprinnelse i den omständigheten, att tomterna n:r 106, 106½ med ett därå stående stenhus under en del år ägdes af fortifikationsmurmästaren och konduktören Anders Nyberg († 1798). Huruvida det till äfventyrs var denne Nyberg, hvars hustru sagt de bevingade orden: »du är lycklig du Nyberg, ty du vet ingenting», därom sväfvar man tyvärr i okunnighet.

Odengatan (Norrmalm. Från Valhallavägen väster ut till S:t Eriks plan). När den gamla Odensgatan (nu Brunkebergsgatan) fick afstå sitt mer än 200 år gamla namn till denna nyskapade gata i den s. k. Vasastaden, ansågo sig stadens myndigheter äfven böra borttaga den traditionella genitivformen, som dock återfinnes i våra allra äldsta ortnamn, t. ex. Odensvi, Odensåker m. fl., för att icke tala om det populära Odinslund i Uppsala. Nu heter det Torsgatan men däremot Odengatan utan genitivformen; detta är så mycket mera inkonsekvent, som i den närbelägna Odenslundens namn genitiven bibehållits. Hvarför? Ja därom torde de lärde ej behöfva tvista. Något skäl finnes naturligtvis ej, utan här är endast ett nytt exempel på huru föga intresse och eftertanke i Stockholm ägnats

åt dylika saker. Oden eller Odin (äfven Vodan, Vuotan) var den forngermanska gudavärldens öfverhufvud, gudars och människors fader. Solen är hans öga. Vid ragnarök uppslukas han af Fenrisulfven.

Odenslunden (Norrmalm. Mellan Karlbergsvägen, Upplandsgatan och Odengatan). Se föregående.

Olofsgatan (Norrmalm. Från Hötorgets nordöstra hörn till Adolf Fredriks kyrka). Den nuvarande Adolf Fredriks kyrkas plats intogs förut af Olofskyrkan, som indirekt gifvit upphof till detta gatunamn. Kyrkan eller rättare kapellet byggdes först under 1670-talet och kallades S:t Olofs kapell med anledning däraf, att rådmannen Olof Larsson och hans maka Katarina Grundel nästan uteslutande bekostat hela kapellets uppförande. Af de gator, som närmast omgåfvo kapellet, kallades en S:t Olofs södra kyrkogata, men när den nya kyrkan uppförts, ändrades detta namn till Adolf Fredriks södra kyrkogata. Alla minnen af S:t Olofs kapell voro därmed utplånade, men vid den stora namnförändringen 1885 synas stadens fäder liksom velat godtgöra andra försyndelser och beslöto, sannolikt till S:t Olofs kapells ära, att

fråntaga Repslagargatan dess namn och i stället insätta namnet Olof.

Owengatan (Kungsholmen. Öster om kungl. Myntet, från Handtverkargatan till Mälaren). Mången stockholmare frågar sig sannolikt, hvarför .Owens namn gifvits just åt denna gata, som förut hette Glasbruksgränden. Anledningen är, att Samuel Owen (f. 1774, † 1854), den bekante mekanikern och den svenska »ångfartygsindustriens fader» bott, om ej vid denna gata så i alla händelser i ett åt Handtverkaregatan å mynthustomten beläget hus, där han anlade ett gjuteri, hvarför hans namn väl var värdt att inflyta i något af Kungsholmens gatunamn, men bättre hade varit att ej taga bort namnet Glasbruksgränden, som innebar en historisk upplysning för Kungsholmen, och i stället gifva namnet Samuel Owens gata åt någon af de nya gatorna därstädes. Nu har man såväl en Rålambs väg som ett Rålambs torg och dessutom ännu så länge ett Rålambshof; intet hade varit lämpligare än att ett af dessa namn uppoffrats. Owengatans nuvarande namn daterar sig från 1885.

Peder Myndes backe (Södermalm. Från Stadsgården till Götgatan). I äldre handlingar, där denna trafikled omnämnes, kallas namn-

gifvaren Petter Mynder eller Myndert, ej Mynde, t. ex. 1691 den 23 september, då »borgaren Petter Mynder» erhöll stadens fastebref å ett stenhus i den södra förstadens västra del vid Mariagatan, mellan rådmannen Anders Henrikssons och sal. Daniel Månssons hus. Det är otvifvelaktigt, att han gifvit sitt namn åt denna backe, som omnämnes äfven af Rüdling men af honom kallas endast »Mynders Backe».

Pipersgatan (Kungsholmen. Från Bergsgatan till Fleminggatan). Grefve Karl Fr. Piper, den bekante premierministerns son, som blifvit ägare af ett stort område på Kungsholmen, anlade där en trädgård med orangerier, grottor, alléer, bildstoder m. m. och skapade på denna plats kanske den på sin tid vackraste trädgården i Stockholm, hvilket icke vill säga så litet under en tidpunkt, då stora trädgårdar vanligen tillhörde alla de förnämaste husen i staden. Denna trädgård ärfdes sedermera af Pipers måg, grefve Erik Brahe, men såldes efter dennes död till en fransk värdshusvärd La Fond, som förstörde de vackra anläggningarna, nedbröt den omgifvande muren samt sålde orangeriet och bildstoderna m. m. Det piperska namnet har bibehållit sig i den förbi egendomen löpande

gatan äfvensom i ett bekant värdshus, som ännu kallas Piperska muren.

Polhemsgatan (Kungsholmen. Från Klaraviken till Norr Mälarstrand längs Kronoberget). Gottlänningen Kristoffer Polhem (f. 1661, † 1751), den ryktbare mekanikern och uppfinnaren, efter hvilken denna gata år 1885 uppkallats, har bland annat utfört hamnarbetena vid Södersluss i Stockholm. Hans namn hade därför snarare bort gifvas till någon af de nya gatorna på Södermalm; äfven här gäller den anmärkningen, att gatunamnet i sig helst bort upptaga äfven Polhems dopnamn. Sonen, Gabriel Polhem, var så pass framstående inom faderns fack, att man ej kan tala endast om »Polhem» utan att på samma gång nämna namnen Kristoffer eller Gabriel.

Ragvaldsgatan (Södermalm. Från Mälaren söder ut till Södermalms högre allm. läroverk). Borgaren Ragvald Kock, som ofvan omtalats i fråga om Kocksgatan, har helt visst gifvit namn äfven åt denna gata, som redan 1678 kallades Ragvalds- eller »Raffwels»-gatan. Den mellersta delen af denna gata hette förut »Puste»-gränden, hvilket namn dock först i senare tider fått gifva vika för Ragvaldsgatan.

Rensgatan (Norrmalm. Från Birger jarlsgatan till Saltmätargatan). Egentligen borde denna gatas namn skrifvas Rehnsgatan, som det gjorde ännu för icke så länge sedan, ty namnet kommer helt säkert från ett släktnamn Rehn.

Den, som sannolikt först gifvit upphof åt namnet, är bryggaråldermannen Johan E:son Rehn, som 1686 den 26 februari fick fastebref å ett stadens område »ytterst på Norrmalm». Att namnet nu, i enlighet med ett modernt stafningssätt, skrifves utan h är att beklaga.

Re(e)nstiernas gata (Södermalm. Från Stadsgårdshamnen, s. k. Söderbergs trappor, till Färgargränden). Omkring midten af 1600-talet lefde i Stockholm tvenne betydande handelsmän och bruksägare vid namn Abraham och Jakob Momma, hvilka bägge adlades med namnet Reenstierna. De erhöllo samfälldt af staden 1664 den 22 oktober upplåtelse å en stor tomt nära Katarina kyrka; Jakob tyckes sedermera ensam öfvertagit denna tomt och äfven i Maria församling inköpt egendomar. Det torde alltså varit han eller möjligen hans son, assessorn, sedermera presidenten, grefve Jakob Reenstierna, som närmast åsyftas i detta gatunamn.

Rosengatan (Norrmalm. Från Luntmakargatan, midtför n:r 45, till Döbelnsgatan). Man

kan med säkerhet uppgifva, att det icke är ett personnamn, som legat till grund för detta 1879 fastställda namn, hvilket redan förut varit i bruk. Härledning torde vara att söka i den omständigheten, att ett af de kvarter, där Rosengatan går fram, heter Rosenbusken.

Rosenstigen (Kungsholmen. Mellan Jägarstigen och Furustigen). Äfven denna gata eller stig, hvars namn tillkommit i samband med Hornsbergs villastads ordnande, har ej att skaffa med ett släktnamn Rosen.

Rutens gränd (Södermalm. Från Stora Glasbruksgatan till Stadsgården). Det är helt visst efter kamreraren Jakob Ruth som denna gränd uppkallats; fordom benämndes den »Ruthens trappor». Ofvannämnde Jakob Ruth erhöll nämligen 1696 den 12 februari stadens fastebref å ett stenhus vid »nya Skeppsbron, hållande i längd utmed bron ifrån Vilhelm Helledeis änkas stenbod öster till hushörnet vid trappan åt vattustegen 60 alnar 10 tum; linien på östra sidan utmed den anlagda trappan ifrån hörnet vid bron söder till Glasbrukstvärgatan är 37 alnar».

Att namnet nu skrifves utan h är orätt; det gamla stafningssättet *Ruth* borde återtagas.

Rålambstorg (Kungsholmen. Vid Norr Mälarstrand). Kungsträdgården oräknad är Rålambs-

torget det största torget i Stockholm på samma gång som det yngsta. Egentligen finnes det ännu blott på kartan, men redan 1888 erhöll det sitt namn, som naturligtvis närmast uppkommit till följd af att marken tagits från det närbelägna Rålambshof. Emellertid har det försäkrats från mycket kompetent håll, att om tanken på att gifva torget och äfven Rålambsvägen detta namn i självfva verket uppväckts af sagda grannskap, är det icke desto mindre en af Stockholms mest framstående öfverståthållare, frih. Klas Rålamb (f. 1622, † 1698), man velat hedra genom denna namngifning. Just för att mera tydligt visa detta hade man bort kalla torget i fråga »Klas Rålambs torg», i synnerhet som Klas Rålamb sannolikt ej haft med Rålambshof att göra. Denna egendom, som enligt Elers (Stockholm II, sid. 370) varit ett tegelbruk, inrättades på 1750-talet till värdshus och kallas i »Handlingarne» för »Rolandshof». I »Kongsholms Minne» af O. J. Gjöding, utgifvet 1754, kallas det »Rålambens Hoff». Huruvida någon medlem af släkten Rålamb ursprungligen anlagt egendomen har ej ur tillgängliga handlingar kunnat utredas.

Rålambsvägen (Kungsholmen. Väster ut från Rålambstorg till närheten af Tranebergsbro). Samtidigt och af samma orsak som Rålambs-

torget uppkallades denna gata 1888 efter öfverståthållaren frih. Klas Rålamb.

Se föregående.

Salviigränd (Staden. Från Västerlånggatan till Myntgatan). Den bekante legaten till Osnabrück, riksrådet Johan Adler-Salvius (f. 1590, † 1652), som genom sitt gifte med den rike guldsmeden Lorens Hartmans änka fick en stor förmögenhet, torde möjligen genom henne kommit i besittning af ett hus vid Norreport. Redan 1641 den 3 juli omtalas en tomt i »wälborne Johan Adler-Salvii gränden», men 11 år senare kallas den endast »Salvii gränden». Detta namn har allt framgent bibehållit sig, men likväl är ej fullt säkert, att våra dagars Salviigränd, om också belägen i samma trakt, är densamma som den under 1600-talet med detta namn ofta i handlingar förekommande gränden. Enligt Byggnadskollegii protokoll för den 24 oktober 1676 »samtycktes det Salvigränd i staden skall igenstängas, hvilket ärende byggningsskrifvaren Tranman anbefalldes»; häraf kan måhända den slutsatsen dragas, att gränden under någon tid var afstängd, men ingalunda att den alldeles försvunnit. Så pass genomgripande regleringar hafva dock ägt rum just inom denna trakt af staden, att endast en grundlig utredning skulle

kunna tillfredsställande klargöra de olika grändernas antal och utsträckning under förra hälften af 1600-talet. Då emellertid här endast är fråga om namnet, kan med säkerhet uppgifvas, att det är den ofvannämnde Johan Adler-Salvius, som därtill gifvit anledning. Redan på 1600-talet förekommer den alldeles oriktiga formen »*Salvie*gränden».

S:t Eriksgatan (Kungsholmen. Från Norr Mälarstrand, öster om Karlsvik, norr ut till Klaraviken). Stadens egen skyddspatron, Erik den helige, har gifvit denna gata sitt namn. I Rom erkänner man ej Erik såsom helgon, men han dyrkades inom kyrkorna i norden, där hans minne var mycket vördadt. Han stupade 1160 den 18 maj. Huruvida han i äldsta tider varit Stockholms skyddshelgon är ej kändt, men det är först 1376, som hans bild af okänd anledning inkom i stadens sigill, där den ersatte afbildningen af norra stadsporten, som från slutet af 1200-talet i olika typer förekommer i stadens insegel. Mellan åren 1875 och 1885 hette denna gata Arbetaregatan.

S:t Eriksgatan (Norrmalm. Från S:t Eriks plan till Klaraviken). Egentligen är denna ännu obebyggda gata endast en fortsättning af den

föregående och kommer att förenas med den genom den blifvande bron öfver Klaraviken. Namnet uppkom samtidigt med att den föregående delen 1885 bytte namn.

S:t Eriks plan (Norrmalm. Tresidig plats vid Atlas). Detta namn tillkom äfven 1885.
Se föregående.

S:t Paulsgatan (Södermalm. Från Götgatan till Torkel Knutssons gata). Till de äldsta gatorna på Södermalm hör utan tvifvel S:t Paulsgatan. Att något kapell eller annan därmed jämförlig anordning till den helige Pauli dyrkan under medeltiden funnits på Södermalm har ej kunnat konstateras; alldeles omöjligt är likväl ej, att t. ex. en bild af aposteln varit uppställd någonstädes vid denna gata och sålunda gifvit anledning till namnet. Det nuvarande af Metodistförsamlingen uppförda S:t Pauls kapell vid Adolf Fredriks torg har fått sitt namn med anledning af grannskapet till S:t Paulsgatan. Bland andra helgons namn, som ännu långt fram funnos på Södermalm, kunna anföras: S:t Staffansgatan, S:t Mårtensgatan och S:t Göransgatan. Hvad den sistnämnda beträffar, torde möjligen dess namn varit beroende af att den på ena sidan begränsades af kvarteret Draken. Paulus

är af latinskt ursprung och betyder den ringe, den lille.

Sandbergsgatan, Nya (Södermalm. Från Sandbergs tvärgränd till Gottlandsgatan) och *Sandbergs tvärgränd* (Södermalm. Från Östgötagatan till Axelsgränden). Att i dessa tvenne gatunamn icke föreligger ett personnamn, Sandberg, torde vara säkert; man har här att göra med en namnbildning af samma slag som i kvartersnamnen: Sandbacken, Sandberget, Sandgropen, Sandåsen, Sandören, hvilka utan tvifvel alla afspegla egendomligheter i de olika kvarterens terräng.

Scheelegatan (Kungsholmen. Från Kungsholmstorg till Fleminggatan). Trädgårdsgatan på Kungsholmen, en af de många trädgårdsgatorna i Stockholm, fick 1885 byta namn och uppkallades då efter den berömde vetenskapsmannen, kemisten Karl Vilhelm Scheele (f. 1742, † 1786). I Humlegården har rests en af J. Börjeson modellerad staty af Scheele, aftäckt 1892.

Schönfelts gränd (Staden. Från Stora Nygatan, mellan n:r 30 och 32, till Mälartorget). Denna gränd tillhör ej de från medeltiden härstammande gränderna i staden mellan broarna. Till stor del hafva de vid densamma belägna tomterna först under början af 1600-talet kunnat bebyggas. Dess namn har tillkommit af den anledning, att assessorn Greger Wallander,

adlad Schönfelt, ägde tomten n:r 1 i kvarteret Thisbe, med adressnummer 30 vid Stora Nygatan och 17 1/2 vid Lilla Nygatan.

Sergelgatan (Norrmalm. Från Mäster Samuelsgatan till Hötorgets sydöstra hörn). Slöjdgatan såväl som denna gata voro alltifrån 1600-talet uppkallade efter den gamla rännar- eller beridarbanan, hvilken de begränsade i öster och väster, nämligen Östra och Västra Beridarbansgatan. Samtidigt fanns ännu en gata, benämnd Beridarbansgatan. Det var således på sin plats, när 1885 de båda förstnämnda gatorna fingo byta namn. Hvad Sergelgatan angår, har dess namn närmast tillkommit af den anledningen, att den kände bildhuggaren Johan Tobias Sergel (f. 1740, † 1814) vid denna gata i gamla rännarbanan under lång tid hade sin bostad och sin ateljé.

Sibyllegatan (Östermalm. Från Nybrohamnen till Valhallavägen). Hos Rüdling (anf. arbete) äfvensom på Tillæi karta förekommer detta namn, som dock endast betecknade sträckan från Ladugårdslandstorg till ungefär nuv. Valhallavägen, då Kungl. Djurgårdens gärdesgård; fortsättningen hette ända till 1885 Fyrverkargatan, sannolikt med anledning af närheten till artillerikasernen m. fl. etablissemang för artilleriet. På 1660-talet kallades den ännu Gropegatan; när och huru namnet »Sibyllegatan» först uppkom har ej kunnat fastslås. Föga troligt är,

att någon vid denna gata bosatt sibylla eller spåkvinna därtill gifvit upphof, ty i de flesta sådana fall är härledningen att söka i ett personnamn. Måhända skulle man kunna tänka sig, att en kvarn kallad »*Sibillan*» varit närmaste anledningen till att det gamla namnet Gropegatan blifvit utträngdt; i det till Sibyllegatan gränsande kvarteret Sjökalfven fanns en kvarn kallad Jungfrun, hvilken gifvit namn såväl åt kvarteret Jungfrun som åt Jungfrugatan, hvilka dock indirekt uppkallats efter »jungfru» Sigrid Banér, som ägde stora områden i dessa trakter. Namnet Gropegatan hade tydligen sin upprinnelse i den omständigheten, att ungefär i hörnet af nuvarande Östermalmsgatan och Sibyllegatan fanns ett område, som å Tillæi karta är betecknadt med ordet »gropar».

Skeppar Karls gränd (Staden. Från Skeppsbron, mellan n:r 8 och 10, till Österlånggatan).

Se Stockholmiana, första saml., sid. 115.

Skeppar Olofs gränd (Staden. Från Köpmangatan till Trädgårdsgatan).

Se Stockholmiana, första saml., sid. 115.

Skottgränden (Staden. Från Skeppsbron mellan n:r 20 och 22, till Österlånggatan). En gränd, som redan den 11 oktober 1557 omtalas under namn af »Olof Skotte gränd», kan ej vara identisk med denna gränd, som benämnes endast »Skottgränden» 1597 den 28 maj, ty den förstnämnda låg i stadens västra del och är alldeles säkert densamma som den västligaste delen af Yxsmedsgränden. Då emellertid skottarne

i Stockholm voro ganska talrika under 1500-talet, är ej omöjligt att någon annan skotte varit upphofsman till detta namn, som helt visst icke har något att göra vare sig med skott, af skjuta, eller skott, det gamla uttrycket för skatt.

Skyttegatan (Södermalm. Från Folkungagatan till Årstalunden). Ehuruväl detta namn, i öfverensstämmelse med namn sådana som Banérgatan, Brahegatan, Sturegatan m. fl., mycket väl skulle kunna afse ett hedrande af Skytteska släkten eller någon af dess mest framstående medlemmar, som Johan eller Benkt Skytte, kan likväl med säkerhet påstås, att denna, under 1880-talet upptagna och 1885 namngifna gata erhållit sitt namn, utan att den aflägsnaste tanke ägnats ofvannämnda lysande personligheter. Gatans namn är sannolikt endast tillkommet såsom en analogi till den närbelägna, med Skyttegatan parallella, äfven 1885 uppkallade Jägargatan.

Smålandsgatan (Norrmalm. Från Birger Jarlsgatan till Malmskillnadsgatan). Vid första ögonkastet synes detta namn ej böra upptagas i denna förteckning, men icke desto mindre döljer sig här ett personnamn så godt som något. Det är nämligen en bagare vid namn Jochum Småhl,* som utan tvifvel varit den sannskyldige namngifvaren.

* Han kallas äfven »Schmol». Alltsedan 1624 hade han af staden hyrt en bagarbod på Norrmalmstorg (nu Gustaf Adolfs torg) och fick denna bod hyresfritt, 1663, emedan han tre gånger varit utsatt för eldsvåda. Han var död 1667.

Under förra hälften af 1600-talet och allt framgent kallades den näst intill belägna gränden (nu en del af Mäster Samuelsgata) Ålandsgränden, sannolikt på grund af att ålandsskutor lade till där i närheten eller emedan ålänningarne därstädes hade uppfört s. k. »ålandshus» (tillfälliga magasin eller bodar). Samtidigt kallades Smålandsgatan »*Skiärekarlsgatun*», hvilket har hänsyftning på skärgårdsfolket, som helt visst höll till där. Vid denna gränd ägdes tvenne tomter af ofvannämnde Jochum Småhl, och 1666 den 13 november omtalas gränden såsom »Jochum Småhls gränd», hvilken benämning i dagligt tal utan tvifvel förkortades till *Småhlens* gränd. Folketymologien tog sedan hand om saken, och i anslutning till *Ålandsgränden* uppkom helt följdriktigt namnet *Smålandsgränden*, som, så när som på upphöjelsen från gränd till gata, bibehållit sig till våra dagar. Ursprungligen sträckte sig Smålandsgatan endast till Regeringsgatan; det öfre stycket kallades nämligen Trumpetarbacken.

Somens kvarngränd (Södermalm. Från Lundagatan väster ut.) Assistenten Mårten »Sohms» änka friköpte 1689 den 2 oktober en tomt och en kvarnplats inom kvarteret Skinnarviksberget, i hvilket Somens kvarngränd börjar. Denna plats

hade Mårten Sohm 1685 köpt af öfversten Mårten Lindhielm. Man kan därför med anspråk på visshet försäkra, att det är efter Mårten Sohm gränden fått sitt namn. Han blef stamfader för en talrik afkomma, för hvilken redogöres i Sv. Ättartal, del 11, där namnet skrifves *Sohm* och *Soëm*, alltså ej lika med stafningen i adresskalendern.

Spektens gränd (Staden. Från Trångsund, mellan n:r 10 och 12, till Prästgatan).

Se Stockholmiana, första saml., sid. 116.

Stiernhielmsvägen (Kungsholmen. Från Geijersvägen till Stadshagsvägen). Denna väg har uppkallats efter skalden och vetenskapsmannen, riksarkivarien Georg Stiernhielm (f. 1598, † 1672).* Om man får tro en entusiastisk biograf, var han »ett af de största snillen Sverige frambragt». Säkert är, att han var en bland de mera framstående männen från vår storhetstid, på samma gång han var en i hög grad sympatisk personlighet. Det skulle varit en heder

* Då flerstädes återfinnes den oriktiga uppgiften, att Georg Stiernhielm skulle aflidit den 22 november 1672, må här enligt Storkyrkans räkenskaper meddelas, att själaringning med anledning af hans död ägde rum den 22 april detta år. Han afled således denna dag eller tidigast dagen förut.

äfven för någon af Stockholms mera betydande gator att bära hans namn.

Sturegatan (Östermalm. Från Stureplan till Valhallavägen, öster om Humlegården). Bland de gator, som 1885 tilldelades nya namn, var gifvetvis Sturegatan en af de förnämligaste samt i alla hänseenden värdig att utmärkas med ett så lysande namn som Sture-namnet. Att gatan skulle blifva en sorglig exponent af 1870- och 1880-talens underhaltiga byggnadsverksamhet kunde man ju ej förutse, då namnet först föreslogs; vid det definitiva beslutet om namnet (1885) voro dock tyvärr redan de flesta af de för den ökända »östermalmsstilen» karakteristiska husen vid Sturegatan i all sin godtköpssmak uppförda. Hvad namnet självt angår, kan den anmärkningen göras, att man här, såväl som vid en del liknande namn, ej bekymrat sig om att hugfästa namnet på någon viss medlem af Stureätterna. »*Sten Sture d. ä:s gata*» eller »*Svante Stures gata*» skulle säkerligen tilltalat allmänheten mycket mer, då ju »Sturarne» tillhöra de mest sympatiska personligheterna inom svenska historien.

Stureparken (Östermalm. Plats vid Östermalmsgatan, begränsad i öster af Sturegatan och i väster af Floragatan). Se föregående.

Stureplan (Östermalm. Vid Sturegatans mynning). Se ofvan.

Sturevägen (Östermalm. Sturegatans fortsättning från Valhallavägen till Värtahamnen). Se ofvan.

Sutthofsbro (Södermalm. Vid Stadsgårdshamnen). Detta namn har uppkommit däraf, att handlanden Petter Sutthof på 1780-talet här ägde en tomt. Platsen är bekant därigenom, att det bekanta värdshuset »Lokatten» var här beläget.

Svartens gata (Södermalm. Från Götgatan förbi Mosebacke torg till Katarina kyrkobacke). Att här föreligger ett personnamn är otvifvelaktigt, men någon full säkerhet med afseende å den person, efter hvilken gatan uppkallats, har ej stått att vinna i hittills genomgångna handlingar. Visserligen nämnas: borgmästaren Olof Swart, som på 1530-talet fick en tomt på Södermalm, en Isaak Swart, husägare på Södermalm 1652, och en bokhållare Erik Svart, som på 1670-talet ägde en tomt i det likväl från Svartens gata ganska aflägsna kvarteret Dykärret, men huruvida någon af dem varit tomtägare just vid Svartens gata är ovisst. Möjligt är, att namnet kommer från Johan Andersson Schwart, som var »kyrkobetjänt» i Katarina kyrka och afled

1674. Han ägde en gård vid Gamla Tullportsgatan, som ju bildade hörn med Svartens gata.

Svedenborgsgatan (Södermalm. Från Adolf Fredriks torg, söder ut till järnvägen) hör till de nyanlagda gatorna på Södermalm och uppkallades 1885 efter den bekante naturforskaren och mystikern Emanuel Swedenborg (f. 1688, † 1772), hvars namn blifvit ihågkommet vid benämnandet af denna gata på Södermalm, emedan han under längre tid var bosatt i denna stadsdel. Swedenborg ägde nämligen från 1743 och till sin död huset n:r 43 Hornsgatan, där en 1888 uppsatt tafla af järn med hans porträtt i relief lämnar upplysning om den forne, framstående innehafvaren. Det lilla lusthus, som befann sig på gården till denna egendom, är nu flyttadt till Nordiska museets samlingar på Skansen.

Sven Vintappares gränd (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 26 och 28, till Stora Nygatan).

Se Stockholmiana, första saml., sid. 117.

Söderbergs trappor (Södermalm. Fortsättning af Reenstiernas gata till Stadsgården). Något egentligt namn torde dessa trappor ej haft under äldre tider; åtminstone är säkert, att det nuvarande namnet ej kan vara äldre än från midten

af 1700-talet. Redan omkring 1750 befinnes en strumpväfvargesäll Anders Söderberg vara innehafvare af tomten n:r 9 i kvarteret Mäster Mikael mindre, som i väster utgör gräns till trapporna. Samma tomt innehafves senare af en tröjväfvare Ulrik Söderberg samt en strumpfabrikör Johan Söderberg, hvilken senare på 1800-talet tillhandlade sig den bredvidliggande tomten n:r 10. Det är mer än sannolikt, att dessa herrar Söderberg tagit initiativ till trappornas ordnande, hvarefter namnet Söderberg helt naturligt öfvergått till de på deras tillskyndan uppförda trapporna.

Södermannagatan (Södermalm. Från Katarina kyrkogårds södra port till Hammarby strand). Ehuru man till följd af en del nyare stockholmska gatunamns form skulle vara frestad att antaga detta namn syfta på den frejdade kompositören Söderman, föreligger här dock endast en mycket olycklig omändring af ett gammalt namn, *Södermanlandsgatan*. Denna lika onödiga som språkligt oriktiga omdöpning ägde rum 1885.

Tantogatan (Södermalm. Från midten af Tantolunden till Årsta strand). Bland de större malmgårdarna och egendomarna å Södermalm märkes Tanto, en egendom, där redan på 1600-talet inrättades ett sockerbruk, som senare användes till brännvinsbränneri. Kvarteret Tanto omtalas redan i handlingar från slutet af 1600-

talet, men huru egendomen fått detta namn har ej kunnat utrönas; men sannolikt torde vara, att någon vid sockerfabrikationen verksam utlänning vid namn Tanto gifvit den sitt namn. I denna förmodan stärkes man af den omständigheten, att när rådmannen Johan Laurin, som ägde Johannisberg i närheten af Tanto, 1673 till kanslisten Claes Julin sålde en gård vid Besvärsgatan, säges den vara belägen näst intill *Hans Tantos* gård. Äfven i en tomtbok från 1679 antecknas samme Hans Tanto såsom tomtägare i kvarteret Högaloftet vid Besvärsgatan. En svärdfejare Hans Tantou ärfde med sin hustru på 1720-talet tvenne tomter på nedre Norrmalm. Efter egendomen Tanto har såväl denna gata år 1885 som Tantolunden blifvit uppkallade, men den Tantogata, som redan fanns under 1700-talet, är nu att återfinna i vissa delar af Sköld- och Fatbursgatorna, äfven namngifna 1885.

Tantolunden (Södermalm. Söder om Volmar Yxkullsgatan och Maria Bangata). På områden, som delvis tillhört det gamla Tanto, anlades under senare hälften af 1880-talet den ståtliga park, som sedan 1885 bär namnet Tantolunden. Den är visserligen ännu ej fullt ordnad, men dess areal blir två hela tunnland större än Humlegården. Rörande namnet, se föregående.

Tavastgatan (Södermalm. Från Maria Trappgränd till Somens kvarngränd). Namnet Tavast är gammalt i Stockholm; redan under 1400-talet anträffas i stadens annaler en myndig man Olof Tawast, som möjligen var af finsk härkomst. Hvad särskildt denna gatas namn beträffar, torde man kunna antaga, att det tillkommit på 1500-talet; i sådant fall kan man svårligen nu konstatera, hvem som ursprungligen gifvit upphof därtill. Visserligen var på 1660-talet bosatt å Södermalm dåvarande kanslisten Henrik Tawast, sedermera lagmannen Tawastén, som var gift med den rike bryggaren Hans Meisners dotter Anna, men osäkert är, om han kunnat gifva upphof åt namnet, som sannolikt är mycket äldre. Likväl kan anföras, att ofvannämnde Hans Meisner ägde en tomt vid Skinnarviken, dit Tavastgatan sträcker sig. Namnet har i alla händelser intet att skaffa med den bekante fältmarskalken grefve J. H. Tawast (f. 1763, † 1841).

Tegnérsgatan (Norrmalm. Från Birger Jarls gata, vid Regeringsgatan n:r 125, till Torsgatan). Denna gata är nyanlagd, såväl längst i öster som längst i väster; den mellersta delen däremot är gammal och bar från äldre tider ända till 1885 det för dess terrängförhållanden karakteristiska namnet »Tre-backar-lång-gatan». Be-

slutet om anläggande af denna gata daterar sig redan från 1868, och man kan verkligen säga, att Tegnérsgatans ordnande var ett af de allra första stegen vid den reglering, som denna del af Norrmalm undergått. Namnet, som först 1885 definitivt bestämdes, syftar på Sveriges kanske mest populäre skald, biskop Esaias Tegnér (f. 1782, † 1846).

Tessingatan (Kungsholmen. Från Geijersvägen till Lindhagensgatan). Man har här ett af dessa namn, som säga både för mycket och för litet. Att så där inbegripa en hel släkt i ett gatunamn har många olägenheter, hvilka förut påpekats. Äfven i denna gatas namn framträda de mycket påfallande. Hvilken Tessin har man velat hedra, när man 1888 beslöt sig för att åt en gata långt ut på Kungsholmen gifva detta inom den svenska konstens häfder ryktbara namn? Nikodemus d. ä.? eller d. y.? eller möjligen Karl Gustaf, den fine konstkännaren och den lysande ädlingen? Därom stå vi nu undrande och spörjande.

Thorildsvägen (Kungsholmen. Från Drottningholmsvägen till Lindhagensgatan). I den nu i upplösning stadda Hornsbergs villastad har man medelst namngifvande af denna gata velat hedra

Tomas Thorild (f. 1759, † 1808), skalden-filosofen, som här i ljuf förening med sin gamle motståndare Kellgren och sin biograf Geijer bidrager till hufvudstadens utkanters glans.

Torkel Knutssons gata (Södermalm. Från Söder Mälarstrand till Årstatorget). Den ädle marsken och riksföreståndaren Tyrgils Knutsson, som afrättades 1306 på Södermalmstorg »för thet Hat skul, som tå warande Konung Birger fattat emot honom», har, sannolikt närmast med anledning af denna exekution, fått gifva sitt namn åt en del af den forna Stora Skinnarviksgatan.

Torsgatan (Norrmalm. Från Norra Järnvägsstationen förbi Sabbatsberg till Solnavägen). Asa-Tor, »dunderguden», son af Oden och Jord, som sänder det välgörande åskregnet och med blixten dödar jättar och troll, var nordens älsklingsgud. Hans namn fick ej saknas, när man vid gatunamnens fastställande i Vasastaden 1885 upptog Odengatan, Frejgatan och Vanadislunden m. fl.

Torstenssonsgatan (Östermalm. Från Strandvägen, mellan n:r 33 och 35, till Storgatan). Det berättas, att »byggmästaren Andersson» hos stadens myndigheter beklagat sig öfver att han, som byggt så många hus, ej fått en gata upp-

kallad efter sig, när byggmästaren Torstensson, ehuru han ej byggt på långt när så många, fått äran af att se sitt namn förevigadt på husknutarna vid Torstenssonsgatan. Man ser häraf, att den i Sveriges häfder så högt skattade fältmarskalken Lennart Torstensson, grefve till Ortala (f. 1603, † 1651) måst dela med sig af sin glans och lämna rum åt nya män. Till undvikande såväl af skämt som misstydningar hade man gärna kunnat gifva denna gata namnet *Lennart Torstenssons gata*, men 1886, då gatan erhöll sitt nuvarande namn, tänkte man ej så långt. Det vore dock ej för sent att nu göra en ändring.

Triewaldsgränd (Staden. Från Järntorget till Kornhamnstorg). Hvad denna gränd hetat i äldre tider torde möjligen genom kommande forskningar kunna utredas, men sitt nuvarande namn fick den sannolikt samtidigt med att hofslagaren Mårten Triewald 1694 den 14 maj inköpte ett hus vid denna gränd, nämligen nuvarande tomten n:r 5 i kvarteret Medusa. Denne tyske handtverkare är känd genom sina söner, den bekante mekanikern, kaptenen Mårten Triewald, en af Svenska vetenskapsakademiens stiftare, samt Samuel von Triewald, diplomat, vitter granskare och skald. Namnet var under någon tid af folketymologien förändradt till *Trivialsgränden*

sannolikt med tanke endera på trivialskolan eller på det närbelägna kvarteret Trivia, framför hvilket denna gränd utmynnar.

Trotzgränden (Staden. Igenstängd gränd från Prästgatan till Västerlånggatan). Ännu 1898 hade denna sedan långliga tider afstängda gränd kvar sina namnplåtar, hvarå traktens invånare trodde sig kunna skönja namnet »*Trolls*gränden», hvilket gaf anledning till de mest fantastiska tolkningar. I själfva verket stod där *Trotz*gränden. Emellertid borttogos namnplåtarna 1899. Gränden har sålunda numera intet namn och upptages naturligtvis ej heller i adresskalendern. Namnet kom otvifvelaktigt däraf, att den rike stockholmsborgaren Mårten Trotzig (äfven kallad Trotz) redan på slutet af 1500-talet ägde alla husen å ena sidan af denna endast 92 centimeter breda gränd. Han köpte nämligen 1597 ett litet förfallet stenhus och 1599 »ett stenhus och liggande grund i staden nordan för Järntorget näst Långgatan västan till upp med den trånga Trappegränden, som löper upp till Svartmunkeklosterr». Dessa hus såldes af Mårtens arfvingar 1679 och beskrifvas i fastebrefvet sålunda: »tvenne små stenhus vid Västerlånggatan, hvilka sträcka sig ifrån Järntorget utmed hela den trånga Trappegränden».

När gränden afstängdes, kan ej nu afgöras, men ännu på 1820-talet tyckes den varit trafikerad. Redan på 1850-talet var den genom plank afstängd och användes som gård till huset n:r 83 Järntorget eller Västerlånggatan (konditor Sundbergs f. d. egendom).

Urvädersgränden (Staden. Från Västerlånggatan till Myntgatan). Enligt stadens »Jordebok» upplåta Nils Månsson »Wrwäder» och Anders svärdslipare den 2 november 1496 till hvarandra vissa tomter i en gränd, som då kallades »bastuegränden». Det torde ej vara något tvifvel om att just denna gränd är densamma, som något senare erhöll det ännu i dag bibehållna namnet Urvädersgränden. Stadens »stenbadstuga» var belägen just här, och då ju ofvan omnämnde Nils Månsson Urväder var tomtägare i trakten, synes helt naturligt, att namnet uppkommit på grund däraf. Först under förra hälften af 1500-talet synes emellertid gränden fått sitt namn, som dock då ännu stafvas i närmare öfverensstämmelse med ofvannämnde Nils Månsson »Wrwäders». Det heter nämligen i ett bref af 1547 den 5 december, att en Påfvel Mattsson köpt ett stenhus i »Vruedersgrænden». Att detta namn ej har något att skaffa med det svenska *ur* (yr) och *väder*, torde få anses alldeles visst, men hvad

det egentligen betyder må lämnas åt kompetenta forskare att afgöra.

Urvädersgränden (Södermalm. Från Götgatan till Mosebacke). Äfven detta namn har sitt ursprung från personnamnet Urväder, men osäkert är, huruvida den Simon Urväder, som helt visst gifvit sitt namn först åt kvarteret Urvädersklippan och sedan åt denna andra Urvädersgränd, liksom Nils Månsson Urväder varit af utländsk extraktion. Han omnämnes i en designation från midten af 1600-talet såsom tomtägare i kvarteret Urvädersklippan, hvilket ju tydligt nog talar för att namngifningen kunnat tillgå på ofvan antydda sätt. Alldeles utesluten är dock ej möjligheten, att denne Simon, hvars namn stafvas »Uhrwäder», kunnat upptaga detta efter kvarterets namn; i sådant fall måste man förutsätta, att någon äldre medlem af nämnda släkt dessförinnan varit bosatt eller ägt hus i ofvan omnämnda kvarter.

Wahrendorffsgatan (Norrmalm. Från Kungsträdgårdsgatan, mellan n:r 8 och 10, till Berzelii park).

Ehuru ej tillhörande staden i egentlig bemärkelse är dock Wahrendorffsgatan obestridligen en trafikled i Stockholm och bör sålunda ej förbigås i denna förteckning. Förhållandet

är, att denna gata tillhör tomtägarne och från stadens synpunkt betraktas som »gårdsrum». Gatan eller trafikleden tillkom först på 1800-talet men tyckes i början ej haft något särskildt namn och först 1858 af enskilda fått sig tilldeladt sitt nuvarande namn efter hofmarskalken baron Martin von Wahrendorff, som ägde tomten n:r 3 i kvarteret Näckström, där han åt sig uppförde det ännu kvarstående men ändrade huset, hvarom en spirituell kåsör en gång skref: »det Wahrendorffska huset, ombyggdt af Åbom i en engelsk Manor house-stil, som skulle presentera sig med fördel i en parkomgifning; men vid fasaden af öfriga byggnader liknar det med sina spetsorneringar en adlig vadstena-jungfru-stift-fröken-dräkt bland demimondens krinolinskor. De väl ornerade vindskuporna ha något magdalena-hem-trefligt, och byggnaden ger den oinvigde en idé om ett verkligt refugium conventiculare, om ej mången erinrade sig den charmante värdens i lifstiden gentlemanliga väsende, ingalunda kostföraktande det sköna, till hvars hyllning han senast tillbyggde en stor konsertsal, å norra gafveln prydd med Jenny Linds medaljong i fonden af salen.»

Denna namngifning aflopp ingalunda utan anmärkning. Under rubriken: »*En stadsnyhet*»

stodo följande rader att läsa i »Kapten Puff» 1858 den 16 oktober:

»Gatuomdöparen, af gammalt känd,
nu åter gifvit folket skäl att prata,
då en af Davidson * betalder gränd
han oblygt nog döpt till von Wahrendorffsgata.»

Det svar, som några dagar därefter (den 30 oktober) fanns intaget i samma tidning, upplyser om huru med namngifningen tillgått:

»I anledning af ett infall häromdagen på *Gatuomdöparens* bekostnad har man upplyst oss, att herr öfverståthållaren icke äger någon del i von Wahrendorffs gata. Förhållandet är, att sedan hofmarskalken friherre Wahrendorff förgäfves hembjudit ifrågavarande, honom tillhöriga tomtplats åt staden, har han till konditor Davidson försålt hälften däraf. Kontrahenterna deltaga gemensamt i kostnaden för gatans anläggning och underhållande; de förmoda, att staden *framdeles*, när nyttan för det allmänna af den nya gatan blifvit ådagalagd, öfvertager densamma till underhåll, belysning och polisbevakning (hvilket allt nu drabbar de enskilda kontrahenterna); men intill dess sådant sker, tycker man det ej böra synas olämpligt, att

* Sannolikt den bekante värdshusidkaren J.V. Davidson.

genom gatans namn *det helt och hållet enskilda* i företaget framstår.»

Wallingatan (Norrmalm. Från Adolf Fredriks kyrka väster ut till Dalagatan). På östra sidan om Drottninggatan hette denna gata Adolf Fredriks plan eller Adolf Fredriks v. kyrkogata; på västra sidan hette den Rörstrandsgatan ända fram till Västmannagatan. Det nuvarande namnet fick gatan vid den stora namnförändringen 1885, och meningen skall hafva varit att därmed erinra om den lysande vältalaren, skalden, ärkebiskopen Johan Olof Wallin (f. 1779, † 1839), som 1812 blef kyrkoherde i Adolf Fredriks församling, där han verkade under fem år. Inom Stockholm var han senare verksam som pastor primarius under närmare 20 års tid. Stockholmshumorn påstår, att gatan uppkallats efter den af en äldre generation allmänt kända Wallins kruthandel, som i förening med kryddbod länge innehades af M. F. Wallin i hörnet af dåvarande Rörstrandsgatan och Drottninggatan (n:r 75 Drottninggatan). Att stafva namnet med enkelt V är alldeles orätt.

Vanadislunden (Norrmalm. Öster om Sveavägen, nära Sveaplanen). En hel serie ur den nordiska mytologien hämtade gatunamn återfinnes i de nyreglerade kvarteren i den så kallade

Vasastaden. Oden, Tor, Frej äro alla representerade; det var därför ingalunda olämpligt att åt denna lund äfvensom åt den närbelägna Vanadisvägen gifva den väna Fröjas namn. Men det kan ifrågasättas, huruvida därvid hade bort användas det namn, hvarunder hon är minst känd och som tilldelats henne, endast emedan hon var af *vanernas* ätt. Att man med detta namn verkligen åsyftat Fröja och icke ett kändt svenskt örlogsfartyg »Vanadis», lider intet tvifvel.

Vanadisvägen (Norrmalm. Från Solnavägen till Vanadislunden).

Se föregående.

Vasabron (Från Riddarhusgränden öfver Norrström).

Redan 1868 inlämnades täflingsritningar till denna bro, som utfördes under åren 1875—78. Dess namn fastställdes 1878. Det torde närmast varit med anledning af närheten till Gustaf I:s å Riddarhustorget uppställda staty, som namnet Vasabron valdes. Utan att här vilja närmare ingå på en utredning af Vasa-namnet kan dock ej förbigås den omständigheten, att »kung Gösta» själf eller hans afkomlingar på manssidan aldrig skrifvit sig Vasa eller Vase samt att man ej kunnat klargöra, huruvida namnet kommer af vapenbilden, en vase, eller af gården Vasa i

Uppland, en kort tid tillhörig ätten. Detta namn har emellertid så småningom blifvit oss svenskar kärt kanske mer än något annat; också hälsades med allmän tillfredsställelse namnet *Vasabron*. Allt har emellertid flera sidor och så äfven detta namn. När Klara Strandgata 1885 skulle omdöpas och dess förlängning skulle tilldelas ett namn, valde man naturligtvis *Vasagatan;* nu vill man (se dagspressen) kalla Norra Bantorget *Vasaplan*, den nyaste stadsdelen på Norrmalm kallas, man och man emellan, *Vasastaden*, ett namn som är okändt i stadens handlingar och tomtböcker,* en *Vasapark* vill man anlägga vid Sabbatsberg, och en *Vasakyrka* är under byggnad. Allt detta har statyen på Riddarhustorget åstadkommit. Det vore önskligt, om myndigheterna i tid toge sådana namnfrågor om hand och ej läte öfverrumpla sig, såsom faktiskt skett med namnen Östermalm och Vasastaden. Visserligen är det senare namnet ännu ej definitivt fastslaget, men någon förhoppning att få det ändradt torde ej förefinnas. Hade man från början kallat bron *Gustaf Vasas bro*, hade möjligen Vasagatan fått samma namn, men säkerligen hade man dragit sig för att kalla den nya stadsdelen *Gustaf Vasas stad*. Någon egentlig nödvändig-

* I öfverståthållarämbetets kungörelser lär man dock officiellt skrifva Vasastaden.

het att gifva stadsdelarna särskilda namn förefinnes ej, sedan staden indelats i rotar, hvilka närmast motsvara de olika »arrondissementen» i Paris.

Vasagatan (Norrmalm. Från Planen mellan Vasa- och Järnvägsbroarna norr ut till Barnhusgatan). Se föregående.

Västmannagatan (Norrmalm. Från Barnhusgatan till Solnavägen). Man skulle kunna tro, att detta namn syftar på familjen Westman, som under 1700-talet var bosatt i Adolf Fredriks församling, men så lär dock ej vara förhållandet. Namnet är i alla händelser vilseledande, ty, såvidt man kunnat finna, motsvarar en form *västmanna* intet kändt begrepp. Den närbelägna Upplandsgatan ger anledning till den förmodan, att man menat Västmanlandsgatan, men då man säger västmanlänningar, ej »västmän», bör gatan äfven heta Västmanlandsgatan, ej Västmannagatan.

Vegagatan (Norrmalm. Från Observatoriegatan till Odengatan). Denna gata har uppkallats efter stjärnan »Vega» i stjärnbilden Lyran, sannolikt äfven med hänsyftning på fartyget »Vega», å hvilket Nordenskiöld och Palander 1878—79 fullbordade nordostpassagen. Med de spanska skalderna Lope de Vega och Garilasco de la Vega har namnet intet att skaffa.

Volmar Yxkullsgatan (Södermalm. Från Björngårdsgatan väster ut). År 1647 den 22 mars erhöll Johan Yxkull byggnadskollegii tillstånd att till sina brorsöner Volmer och Didrik

Yxkull sälja sin gård på Södermalm »i hörnet af Långgatan». Huruvida härmed afses öfversten »Volmer Yxells» tomt vid den gata, som senare fått hans namn, är ej fullt utredt, men i hvarje fall synes, att Volmer Yxkull redan tidigt var tomtägare i denna stadsdel. Han var livländare till börden, gift med en fröken Fleming samt öfverflyttade till Sverige, å hvars riddarhus släkten senare introducerades.

Yxsmedsgränden (Staden. Från Västerlånggatan, mellan n:r 30 och 32, till Munkbrogatan).

Se Stockholmiana, första saml., sid. 118.

Zinkensdamsgatan (Södermalm. Från Maria bangata till Ringvägen söder om Ansgarieberget). En på Södermalm belägen egendom, som genomgått många öden och enligt en likväl obestyrkt tradition på 1600-talet skall ha tillhört en man vid namn Frans Zink, har varit närmaste anledningen till denna gatas namn.

Kvartersnamnen i Stockholm.

(Några antydningar.)

Moderna historiska forskare söka ej de äldsta källorna till människosläktets historia i urkunderna, ty sådana tala i de flesta fall endast om fakta, hvilka redan förut mer eller mindre varit föremål för undersökning, nej! historikern gör numera förbund med språkforskaren, och med dennes hjälp uppställer han nya teorier, hvilande på en helt annan basis än den, på hvilken gångna tiders historici byggde.

Samma metod hafva äfven nyare tiders topografer tillämpat vid sina studier, när det gällt att behandla en orts eller en trakts äldsta öden och förhållanden. De undersöka dess ortnamn och erhålla ofta ur dem intressanta uppslag om dennas utseende, indelning, befolkning, växt- och djurlif, språk m. m., som på annat sätt skulle varit omöjligt att erhålla. Detta förhållande gör sig äfven gällande vid sammanställande af stadshistoriker. En del namn på gator, gränder och torg i såväl svenska som utländska städer hafva lämnat viktiga upp-

lysningar till dessas tidigaste historia. Detta gäller i synnerhet för sådana namn, som härstamma från tiden före den, då man börjat benämna gator och offentliga platser efter berömda män, historiska händelser eller dylikt, ett i och för sig mycket lofvärdt företag, ja, ibland alldeles nödvändigt, för så vidt man ej såsom i vissa amerikanska städer föredrager att *numrera* gator och avenyer.

Om gatunamnen i vår goda stad blifvit styfmoderligt behandlade, hafva däremot de äldre kvartersnamnen förblifvit tämligen orubbade och äro därför i flera fall högst värdefulla för kännedomen om stadens äldre förhållanden.

De kvartersnamn, som tillkommit under stadens oerhörda utveckling i senare tid, innehålla jämförelsevis få upplysningar; så är äfven förhållandet med namnen på kvarteren i staden mellan broarna, som i detta hänseende annars borde hafva lämnat ett rikligt och i hög grad intressant material men nu gifva intet, ity att stadens fäder, eller kanske borgmästaren, på 1630-talet enligt befallning af kungl. maj:t döpt alla kvarteren med namn ur den grekisk-romerska mytologien eller historien.*

* Icke desto mindre har det lyckats signaturen H. B. Bnd i en intressant uppsats i Aftonbladet (1899 $^{11}/_{3}$) att framleta en del historiska upplysningar äfven ur de mytologiska kvartersnamnen.

När beslutet om kvarterens benämnande blef fattadt, kan ej nu med visshet afgöras, men det torde icke varit långt efter slutet af 1630-talets regleringar, som saken kommit på tal. Man synes redan från början varit besluten att uppkalla kvarteren i staden mellan broarna (91 stycken) med grekisk-romerska gudomligheters namn, hvilka hade bättre klang än de nordiska, som betecknade gudar af färskare datum och därför fingo gifva försteget åt sådana förnämiteter som Herkules och Mars, Venus m. fl.

Alla kvarteren i den gamla staden, utom ett, uppkallades såsom ofvan nämndes efter antikens gudavärld. *Herkules* blef nummer ett, och efter honom benämnes ännu det kvarter, där Riddarhuset står samt två tredjedelar af Riddarhustorget, hvilket såsom bekant tillhör ridderskapet och adeln. Nummer två blef den tomt, på hvilken grefliga Bondeska palatset, nu Rådhuset, uppbyggdes, den uppkallades efter *Mars* o. s. v. Det enda kvarter, som fick namn af annat slag, var det, där nu Börsbyggnaden är belägen. Där låg det forna rådhuset jämte några andra byggnader; af denna anledning erhöll kvarteret namnet *Rådstugan*.

Om sålunda nästan intet rörande stadens utveckling är att hämta i denna stadsdels kvartersnamn, är förhållandet ett annat på malmarna

och Kungsholmen. Några mytologiska namn funnos måhända ännu kvar obegagnade, dem använde man på Söder- och Norrmalm. I Mariatrakten hafva vi kvarteren *Jupiter* (större och mindre), *Paris* och *Saturnus;* i Katrinatrakten finnes intet sådant namn, men på det nu s. k. Östermalm funnos sannolikt redan på 1600-talet kvarteren *Adonis* och *Paris*, *Diana* och *Neptunus*. De öfriga namnen valdes tydligen ganska ofta med anledning af en eller annan omständighet, som då var utan större intresse men sedermera blifvit upplysande för forskaren.

Kungsholmen t. ex. har en mängd namn af detta senare slag. Flera af adeln hade stora trädgårdar i denna trakt; också finna vi här sådana namn som *Pergamotträdet*, *Kiersbärsträdet*, *Fikonträdet* m. fl. Kvarteret *Asplund* tyder däremot kanske på någon ägare. *Glasbruket*, *Bryggaren* och *Tegelslagaren* tyda på yrken, hvilka idkats just inom det därefter benämnda kvarteret. Kvarteret *Tracteuren* är nog en påminnelse om någon besökt krog.

På Ladugårdslandet (det nuvarande Östermalm) finna vi en del namn af helt annan art men icke desto mindre mycket karakteristiska. Stadsdelen var under 1600-talet och ännu långt in på 1700-talet till stor del befolkad af officerare och manskap tillhörande flottan. Också

hafva flera kvartersnamn däraf rönt inflytande: *Sjökalfven*, *Sjöhästen*, *Hafsfrun*, *Styrman* äro alla sådana namn. Kvarteret *Jungfrun* har däremot sannolikt sitt namn efter »Jungfru» Sigrid Banér, som mot midten af 1600-talet ägde en stor del af detsamma. Hela kvarteret *Edelmannen större* tillhörde vid samma tid riksdrotsen grefve Per Brahe. En Gustaf Jernloo ägde på 1640-talet vid Riddaregatan i kvarteret *Jernlodet* ett hus, som han 1650 sålde till generallöjtnanten Joh. King. Kvarteret *Krabaten* är uppkalladt efter en Anders Nilsson »Crobat», hvilket möjligen kan tyda på härkomst från Kroatien. Namnet *Italianen* (nu Italien) kan äfven vara upptaget med anledning af att någon främling varit tomtägare i detta kvarter; men möjligt är dock, att här föreligger en arkitektterm, italian, som betyder en vid takbyggnad bruklig anordning, hvilken möjligen återfinnes i kvarterets form på 1600-talet. *Polacken* tyder likaså på någon främling, äfvensom *Skotten*. I kvarteret *Jericho* bodde på 1660-talet en glasmästare Johan Sion († 1668), hvars namn indirekt kunnat föranleda detta kvarters uppkallande. Kvarteret *Putten* kommer helt visst af ett personnamn, möjligen efter någon anförvant till klockgjutaren Putensson, som hade tvenne brorsöner, hvilka ibland kallas Putens,

omtalade under midten af 1600-talet. Kvarteren *Gropen*, *Klippan*, *Kumlet*, *Näckström*, *Sandbacken*, *Sumpen*, *Träsket*, *Vätan* lämna alla rörande sin trakt antydningar om terrängförhållanden, som annars för oss måhända skulle blifvit förborgade.

Många kvartersnamn, hvilka nu synas oförklarliga, kunna utan synnerligen stor möda tydas. Kvarteret *Vinkelhaken* t. ex. har efter all anledning sin form att tacka för sitt namn. Kvarteret *Adam och Eva* fick sitt namn af en så benämnd tomt, hvilken 1650 friköptes af Paul Kewenhüller och utgjorde en stor del af kvarteret; dess namn härledde sig sannolikt från tvenne kvarnar, hvilka af folkhumorn döpts till *Adam* och *Eva*. Kvarteret *Sporren* har måhända uppkallats efter Henning »spårmakare», som ägde en gård därstädes. *Fyrmörsaren*, i hvilket kvarter ett kanongjuteri var beläget, fick helt visst af denna anledning sitt namn o. s. v.

På Södermalm har man ett stort antal kvartersnamn, som direkt hänvisa på personer, hvilka ägt hela kvarter eller någon del däraf. Sådana äro *Beijers trädgård*, uppkalladt efter en af de första postmästarne i Stockholm, Johan Beijer, *Bunge* efter rådmannen Mårten Bunge, *Helgan, större och mindre*, efter bryggaren och kvarnägaren Helge Helgesson, *Höken* efter

mjölnaren Johan Hök, *Lehusen* efter en person med detta namn, *Mäster Michael* (se ofvan sid. 93), *Pahl* efter sekreteraren Joh. Pahl, *Schönborg* sannolikt efter ägaren till Ebba Brahes forna palats fabrikören Schönborg, *Somens kvarn, större och mindre* (se ofvan sid. 117), *von der Huff* efter en Alexander eller en Klas Klasson van der Huff, säkerligen afkomlingar till en murmästare från Holland, som under slutet af 1500-talet vistades här i Stockholm och bl. a. utförde arbeten vid Storkyrkan.

Liksom i andra delar af Stockholm gifva kvartersnamnen på Södermalm mången upplysning till kännedom om själfva trakten, men det anförda må vara nog såsom bevis på att uppgifter om det forna Stockholm stå att finna snart sagdt öfverallt, till och med på de i gathörnen anbragta, förkättrade plåtarna, från hvilka man nyligen, utan nytta men väl till oreda, sökt få kvartersnamnen borttagna.

»Herbergerare»* och gästgifvare i Stockholm

från 1419 till och med 1544 och från 1582 till och med 1641.

Stockholms värdshus och vinkällare under 1600-talets början kallas en i förra samlingen af »Stockholmiana» intagen redogörelse för de åtta värdshus, som inrättades och privilegierades 1605. Ändamålet med denna redogörelse var hufvudsakligen att, såvidt möjligt, konstatera, hvarest de ofvannämnda år öppnade vinkällarna och »gårköken» voro belägna. Någon full visshet kunde man tyvärr icke erhålla, men likväl kan sägas, att i de flesta fall påvisades, i hvilka delar af staden mellan broarna de respektive skyltarna med Tre kronor, Lejonet, Gripen, Blå örnen, Solen, Månen, Stjärnan och Falken voro uthängda.

* Från 1419 till och med 1544 användes benämningen »herbergerare», endast 1420 och 1421 förekomma uttrycken »Hospitatores» och »Receptores hospitum».

Den förmodan, som i ofvannämnda uppsats uttrycktes, nämligen att i stadens olika arkiv sannolikt vore att vinna närmare upplysningar såväl om dessa källare som rörande värdshusidkare i allmänhet, har såtillvida besannat sig, som dels bland de af docenten Sam Clason nyligen återfunna medeltida stadsböckerna, dels i det s. k. rådhusarkivet påträffats förteckningar icke blott öfver stadens ämbetsmän i trängre bemärkelse utan äfven öfver andra af staden tillsatta funktionärer. Den förra serien börjar 1419 och sträcker sig till och med 1544 med undantag för åren 1486, 1521, 1522, 1523, 1531, 1532, 1534 och 1541, som saknas. Denna s. k. »Embeetzbook», som väl förtjänade att publiceras i sin helhet, upptager år efter år bl. a. namnen på de af myndigheterna utsedda personer, som skulle vara skyldiga att idka gästgifveri eller vara »herbergerare» såsom de kallas redan från den första tiden.

Den senare serien börjar med 1582 och sträcker sig ända till 1641 med afbrott endast för 1633 och 1638, för hvilket senare år endast den på Södermalm tillsatte gästgifvaren är angifven. Häruti upptagas likande förteckningar som i den första serien, med den skillnad att härbärgerarne kallas »gästgiffuere».

Af gammalt utsågos endast tvenne sådana härbärgerare för hela staden, men från och med 1492 tillsattes fyra, en för hvarje af stadens olika kvarter: Östra kvarteret, Södra kvarteret, Västra kvarteret samt Inre kvarteret.* Det var först något senare, som antalet fördubblades. Vid tillfällen, då större tillopp af resande väntades, ökades antalet; så var förhållandet t. ex. 1593, då konung Sigismunds kröning tillstundade. Detta år tillsattes sexton gästgifvare.

Såsom af nyss anförda uppsats framgår, uppstod vid sidan af dessa privilegierade värdshus, gästgifverier eller källare en stor mängd medtäflare, hvarigenom en reglering af förhållandena blef nödvändig. Det var egentligen med anledning däraf, som 1605 års förordning tillkom.

Då ofvannämnda förteckningar ju kunna vara af mera allmänt intresse, är det kanske ej ur vägen att, i förväntan på att ämbetsböckerna in extenso blifva tryckta, bereda dem en plats i denna nya samling »Stockholmiana».

Stockholms tvenne första »herbergerare», som utsågos 1419, voro *Petrus »dän»* (dansk?) och *Diedrik »rönner»*, hvilka båda innehade samma

---

* Af Brolins karta (1771) framgår tydligt, hvad som räknades till de olika kvarteren. Dessa voro sannolikt desamma åtminstone från 1400-talet.

befattning 1430 och då utan afbrott utöfvat sitt yrke. Petrus Dän befinnes ända till och med 1437 hvarje år blifvit utsedd till värdshusvärd, men Diedrik »rönner»* ersattes 1431 af *Arnd svärdslipare*, som kvarstod till 1447 men alltifrån 1438 till yrkeskamrat hade *Anders guldsmed*. Den sistnämnde ersattes först 1452, däremot fick Arnd till efterträdare 1448 *skeppar Claus*, som dock redan 1450 lämnade plats för *Lars Moor*.

En ny uppsättning ägde rum 1452, då *skeppar Jöns* och *Hans* »*Cappel*» fingo sig härbärgerarämbetet anförtrodt. De lämnade det dock båda följande år och blefvo ersatta med *Karl Jonsson* och *Tideka Peckowe*, hvilka till 1457 beklädde denna post. Sagda år utsågos *Hans Helmholt* och *Lasse Bagge*, hvilka kvarstodo till 1461, då *Sven Helsing* jämte *Markvard* »*Frijer*» blefvo deras efterträdare. Den sistnämnde förekommer endast ett år, däremot omtalas Sven Helsing äfven det påföljande året, då han till yrkesbroder hade *Hans Eckerholt*, som kvarstod äfven för 1464. Sven Helsing var redan 1463 ersatt med en *Jon Helsing*, som tjänstgjorde under tvenne år. Deras efterträdare blefvo 1465 *Staffan västgöte* och *Kort skräddare*. Den senare fick 1466 till efterträdare *Bernd Cleis* (äfven Kleys, Kleis och Cleys), som

* Han kallas (1430) äfven »Tydecke renar».

jämte Staffan kvarstod till 1470, hvilket år den ofvan omnämnde *Sven Helsing* på nytt blef vald och med Staffan kvarstod till 1474. Under de tre påföljande åren voro *Jenis Anderssen* och *Magnus Graabo* härbärgerare, härefter under fyra år *Erik Persson* och *Lasse Bagge*, sannolikt densamme som ofvan, ända till 1482.

Sistnämnda år valdes *Anders Jönsson* (äfven kallad *Vynman*) och *Hans Wulff*, af hvilka dock endast den förstnämnde blef omvald; Anders var härbärgerare ännu 1488, men Hans Wulff fick 1483 till efterträdare *Herman Kreffueta*, som innehade ämbetet till och med 1485.* Jämte Anders Jönsson valdes under 1487 och 1488 *Matts Lytke*. Under 1489 inträdde tvenne nya härbärgerare, *Anders Schulte* och *Staffan Schalme*, likaså tvenne nya 1490, nämligen *Hans Hoobeen* och *Magnus tolk*. Denne senare återfinna vi äfven 1491 men då jämte *Henrik van dem Busken*.

Då det torde vara mera öfverskådligt, uppräknas från och med 1492 dessa härbärgerare för hvarje år i enlighet med förteckningarna. Härvidlag hafva upprepningar naturligtvis ej kunnat undvikas. Den enda förändring, som vidtagits med afseende på den ytterst inkonsekventa och godtyckliga stafningen, är, att alla dop-, släkt- och ortnamn återgifvits med stora begynnelsebokstäfver

* För 1486 saknas uppgift.

samt att rena felskrifningar i några fall rättats. I registret äro genom hänvisningar de olika stafningssätten sammanförda.

1492.

Pedh[e]r rytth[ere].	Benct Kogh.
Marthen Ryan[er].	Oleff Elyffson.

1493.

Pedh[e]r Rytth[er].	Bencth Kogh.
Marthen Ryaner[e].	Oleff Eliffson.

1494.

Hans Dingxstede.	Benckt Kogh.
Marten Ryan[er].	Oleff Eliffson.

1495.

Hinric Ericsson.	Martin Ryan[er].
Hans Dinxstede.	Claues sc[re]dd[e]r.

1496.

Tyle Hampa.	Hans Dingestadhe.
Hinric Ericson.	Hans Brabender.

1497.

Hinric Er[i]css[on].	Hans Brabend[er].
Hans Dinxstede.	Hans Rolesson.

1498.

Hinric Er[i]chsson.	Hans Rolesson.
Hans Dinxstede.	Matt[is] Hansson sc[re]dd[er].
And[er]s Jönsson Vy[n]man.	Hans Brabend[er].

1499.

Hans Dinxstede.
Anders Jönsson Vy[n]man.
Mattis Hansson östan til.
Hans Roleffsson.
Hans brabend[er].
Hinric Ericsson.

1500.

Hans Dinxstede.
And[er]s Jönsson Vy[n]man.
Mattis Hanss[on].
Hinr[ic] Hillebrandh.

1501.

Anders Jönsson Vy[n]man.
Lasse vestgöte.
(Matis Fosser?).
Hinr[ic] Hillebrand.

1502.

Andhers Vy[n]man.
Herrman Luttingh.
Lasse vestgöte.
Hans Meyeboom.

1503.

Hans Meybom.
Per Olsson på Köpma[n]agata[n].
Claues Olss[on].
Mattis Ryan[er].

1504.

Hans Meyebom.
lange P[er] Olss[on] på Köpmannagatan.
Mattis Ryan[er].
gamble P[er] Biernsson på Köpnagata[n].

1505.

Gerdt Brwnyngk.
Joan kötma[n]g[ere].
Hartwijck Weyde[m]an.
Schipper Oloff Olss[on].
Baggens Biörn.
Symon Ped[er]sson.
Staffan Kortsson.
Jöns Matsson.
Hans Andersson.

1506.

Gerdt Bruni[n]gk.
Jon kötma[n]g[e]r.
Hartwijck Veydeman.
Schipper Oleff Olsson.
Biörn Pedersson.*
Symon P[er]sson.
Staffan Kortsson.
Jöns Matsson.
Hans Matsson gulds[me]t.
Hans And[er]sson.

1507.

Gerdh Bruni[n]gk.
Joan kötma[n]ge[re].
Harthwijck Veyde[m]an.
Oleff Olss[on] skijpp[er].
Symon P[er]ss[on].
Biörn P[er]sson.
Staffan Kortss[on].
Jöns Matsson.
Hans Mattsson guldsmet.
Hans Anderss[on].

1508.

G[er]dt Bruni[n]gk.
Jon köt[mang]er.
Hartwijk Veyde[m]an.
skypp[er] Oleff Olss[on].
Sijmon P[er]sson.
Staffan Kortsson.
Hans Matss[on] oc Hans An-d[er]sson.

1509.

Oleff Olss[on] skijpp[er].
Symon P[er]sson.
Hans sc[re]dd[e]r.
P[er] Olss[on] i G[rå]bröd[ra]-g[rå]ndh.
Niclas Ericksson sc[ri]ffu[e]re.
Joan kötmange[r].

1510.

Cort Rwth.
Laur[ens] Matsson.
Hans scr[e]dd[e]r.
Pedh[e]r Olsson i G[ra]bröd-[ra]g[re]ndh.
Syw[i]th.
B[er]ge i Grabröd[ra]g[re]ndh.
Heygne Skulte.
Hans Theg.

1511.

Corth Rwth.
Hans scrödder.
Sywerth hollend[er].
Laur[ens] Matsson.
Peder Olss[on] i Grabrödra-gren.

* Utstruken i förteckningen.

Magnus * Niclas Ang[e]rma[n]. Heyne Skulte.
lisle Rawel. * Jacob Mats[on]. *

1512.

Korth Ruth.
Hans skrede[r].
Siffwerth.
Lar[ens] Matss[on].
Per Olss[on] i Gråbröd[ra]-g[re]nd.
Nicl[as] Ang[er]ma[n], Mortin P[er]s[on].
Heygne Skulte.
Jacob Matss[on].

1513.

Kort Ruth.
Hans sk[re]d[er].
Siffw[er]t.
Lasse Matss[on].
P[er] Olss[on] i Gråm[un]ke-g[re]nd.
Mort[en] P[er]ss[on].
Hegne Skulte.
Jacob Mats[son].

1514.

Kort Ruth.
Hans skr[e]d[er].
Siffu[er]t.
Lasse Matss[on].
Per Ols[son] i Grå[mun]ke-g[ren].
Mortin P[er]s[son].
Hegne Skulte.
Jacob Matss[on].

1515.

Kort Rut.
Hans skr[e]d[er].
Siffu[er]t.
Lasse Matsson.
Per Olsson i G[re]n.
Mort[e]n P[er]ss[on].
Hegne Skulte.
Jacob Matss[on].

1516.

Kort Ruth.
Hans skr[e]de[r].
Siffu[er]th.
Lasse Matss[on].
Per Olsson i G[rå]mkeg[re]nd.
Jacob Matss[on].
Knut Sc[ri]ffu[er].
Hans Burmest[er].

* Utstruken i förteckningen.

1517.

Kort Rut.
Hans skr[e]de[r].
Siffu[er]th.
Lasse Matss[on].
Jacob Matss[on].
Hans Burmest[er].
Knwt Scr[i]ffue[r].

1518.

Kort Ruth.
Hans sk[re]d[er].
Siff u[er]t.
Jacob Matss[on].
Knwt skriff[uer].*
Per Olss[on] i G[råmu]nke-[gränd].
Hans burmest[er].
Lasse Matss[on].
Sue[n] Helsing.

1519.

Kort Ruth.
Hans skr[e]d[er].
Karl guls[me]t.
Siffu[er]th.
Jacob Matss[on, E[ri]c Nils-s[on].
P[er] Ols[on] i G[rå]m[un]ke-g[re]nd.
Hans Burmeste[r].
Suen Helsing.

1520.

Kort Ruth.
Hans sk[re]dd[er].
Karl guls[me]t.
Siffu[r]t,
Erick Nilss[on].
Per Ol[son] i G[rå]m[un]ke-g[re]nd.
Hans Burmest[er].
Suen Helsing.

1524.

J öst[ra] quart[er]et:

Tomas wijd Ledesta[n]gen.
Henric van Ytrekt.

J west[re] qwarte[re]t:

Niels Helsing.
Tönies bakare.

J Södre qwarte[re]t:

Hillebrand.
Eric Jöns[on].

Jnnan mur:

Lambrect Helsing.
Frans scriffware.

* Utstruken.

1525.

J östra q[va]rt[re]t:
Henric van Yt[re]ct.
Jöns Olss[on].

J west[re] q[ua]rt[er]et:
Niels Helsing.
Tönies bakere.

J Söd[ra] q[ua]rt[er]et:
Hillebrand.
Eric Jons[son].

Jnna[n] mwre:
Lambrect Helsing.
Tomos gulsmidt.

1526.

I östra qu[ar]t[eret]:
Henric van Yt[re]ct.
Olaff Dyster.

I vestra qu[ar]t[eret]:
Niels Helsing.
Tönies bage[r].

I södra qu[ar]t[eret]:
Hilleb[ra]nd.
Eric Jonss[on].

Jnnan mura:
Lamb[rec]t Helsing.
Tomos gulsmidt.

1527.

J östra q[ua]rt[er]:
Henric van Ytr[e]ct.
Olaff Dyster.

J vestra qu[ar]t[eret]:
Niels Helsing.
Tönies bage[r].

J södra qu[ar]t[eret]:
Hillebrand.
Eric Jonsson.

Inna[n] mura:
Lamb[re]ct Helsing.
Tomos gulsmid.

1528.

östa[n] til:
Henric van Ytrect.
Raume Jöns.

westan til:
Niels Helsing.
Tönies bagere.

i södra quart[re]t:
Arend Kniper.
Ditteric (Bauen?)

[u]tij Jnre qu[ar]te[re]t:
Tomos Kuleman.
H[er]men Spick.

1529.

i öst[ra] q[ua]rt[eret]:
Henrick van Nytrekt.
Rame Jöns.

j Sodre q[ua]rte[ret]:
Arend Knip[er].
Ditterick Ba[u]we.

i westra q[ua]rter[et:
Tonn[ie]s bagar[e].
Nils Helsingh.

Innan mwrs q[ua]rter[et]:
Thommus Culeman.
Herman Sprick.

1530.

i Östra q[ua]rtere:
Henrik van Nytrekt.
Rame Jens.

J Södra quarter[et]:
Arend Knip[er].
Ditterik Båwe[n?].

J westre q[va]rter[e]t:
Tönius bagare.
Nils Helsingh.

j inre quartereth:
Tomas Kulema[n].
Herman Sprik.

1533.

i östra quarteret:
Swen Swenson.
Henric van der Burgh.

I Södra q[ua]rte[re]t:
Berendt tor Geist.
Direc Baue.

J westra q[ua]rter[e]t:
Olaff Gröm.
Mons köttmongere.

J ind[ra] q[ua]rte[re]t:
Thomas Kuleman[n].
Herman[n] Sprick.

1535.

i östra quarteret:
Swen Swensson.
Mortin Benctsson.

i söd[ra] q[ua]rte[ret]:
Jacob Hampe.
Kort pipare.

i westra q[ua]rte[ret]:
Mons kotmonge[re].
Hans Schotte.

i Jnd[re] q[ua]rte[ret]:
Peder Lumpe.
Thomas Kulema[n].

1536.

i östra quarte[ret]:

Mortin Benctson.
Anders botnekarl.

i Södhra quartere:

litzle Hakon.
Jon giutare.

i westra q[va]rtere:

Mons kötmongere.
Olaff Schotte.

i Jndra q[ua]rte[ret]:

Gregers skinnare.
Mortin båtzma[n].

1537.

j östra quarteret:

And[er]s botnekarl.
Mortin Benctss[on].

J Södra quartereth:

Ped[er] Nilss[on].
Ped[er] Monss[on].

J westra q[ua]rte[ret]:

Mons kötmo[n]g[e]r.
Olaff Schotte.

J jndra q[ua]rte[ret]:

Gregers skinnar[e].
Mortin båtzma[n].

1538.

öst[ra] Cuarte[re]t:

Lasse Pederson.
Anders botnekar.

J Södre Qwarteret:

Peder Nilson.
h. Margrete (brandz?).

J westre Cwarte[re]t:

Oloff Scotte.

Jndre q[ua]rte[ret]:

Måns koth[mange]re.

1539.

i östra quarte[re]th:

Anders botnekar.
Lasse Pederss[on].

i Södra quarte[re]th:

Jacob Hampe.
Peder Nilss[on].

I westra quarte[re]t:

Bertil Bosse.
Oloff Japss[on].

I Indra quarte[re]th:

Mattis Hals.
Gerle van Em[d]e[n].

1540.

[östre qvarteret:]

Anders botnekar.
Jons Anderson.

i Södra quarteret:

Oloff Swarth.
Michil Benctson.

J westra quartereth:

Este Jöns[son].
Oloff kothmonge[re].

J Jndra quartereth:

Lasse Gregilson.
Matt[is] Staffanson.

1541.

östre quarteret:

Jens Anders[son].
Thomas Jens[son].

I Södre quartereth:

P[er] Hermans[son].
Mattis Olss[on] scriffuer[e].

I westre quartereth:

Matt[is] Morthens[son].
Wlff Hanson.

I Ind[re] quartereth:

Swen Mons[son].
Henrick Olsson.

1542.

i öst[re] quar.:

Jons Henrics[son].
Thomas i hualffuet.

I Södra quarteret:

Matt scriffu[er].
Karl Andersson.*
P[er] Hermans[son].

I westre quart[re]t:

Mattes Morthens[son].
Wlff Hanson.

Indre quartereth:

Henrick Nagell.
Gregels Anders[son].

1544.

i östre q[ua]rter[e]tt:

Oloff Suensonn.
Tord [Linduedt?]sonn.

J Södre quarteret:

Hans Hiller.
Heninng Gere.

I westre quart[eret].

Matt[is] Staffanss[on].
Mons kothmonge[re].

I Jndre quart[eret].

P[er] kothmong[er].
Michel i P[or]tin.

* Utstruken.

1582.

i östre quart.:
Herman Schilling.

i westre Q.:
Hinrich Tyniesson.

i Södre Q:
Jacob Lårman.

i Jndre Q.:
Thom[m]as Biörnssön.

1583.

i Östre Quarteret:
Willam Dauidsson.

i westre Quart.:
Dirich Hard.

i Södre Quarteret:
Hinrich Tynnesson.

i Jndre Quarteret:
Per Olson vpå Köpmanne-gaten.

1584.

i Öster Quart.:
Herman Skilling.

i Westre Quart.:
Dirich Harder.

i Södre Quart.:
Henrich Ärnst.

i Jndre Quart.:
Hans Olofson.

1585.

i Östre Qwart[eret]:
Wilkenn Mölnar.

i Westre Qwart[eret]:
Dirich Harder.

i Söder Qwart[eret]:
Govert Silens.

i Jndre Qwart[eret]:
Blasius Dundi.

1586.

vdi Östre Quarteret:
Urban Michels[son].

vdi Westre Quarteret:
Henrich Tönnes[son].

vdi Södre Quarteret:
Oluff Holm.

vdi Indre Quarteret:
Caspar Ilenfeldt.

1587.

Östre Quarteret:

Herman Skillingh.
Wilken Möller.

Westre Quarteret:

Hans Skultt.
Morthen Klinck.

Södre Quarteret:

Wolther Laurentz.
Petter Wernick.

Jndre Quarteret:

Casper Ilenfeldt.
Jost v. Vnsen.

1588.

vdi Östre Quarteret:

Herman Skilling.
Wilken Möller.

Södre Quarteret:

Wolther Laurentz.
Petter Wernick.

Westre Quarteret:

Hans Skultt.
Morten Klinck.

Jndre Quarteret:

Casper Ilefeldt.
Jost v. Vnsenn.

1589.

vdi Östre Qwart[eret]:

Herman Skilling.
Mårten Jöns[son].

vdi westre Qwart[eret]:

Henrich Småpepper.
Dirich Harder.

vdi Södre Qwart[eret]:

Hans Fougt.
Dirich Skäkerman.

vdi Jndre Qwart[eret]:

Casper Ilenfeldt.
Jost v: Vnsenn.

1590.

vdi Östre qwart[eret]:

Frans Murmester.
Hans Karckman.

vdi Westre qwart[eret]:

Thomes Holm.
Henrich Lambreck.

vdi Södre qwart[eret]:

Oluff Holm.
Henrich Benikenn.

vdi Jndre qwart[eret]:

Blasius Dundi.
Henrich Eller.

1591.

vdi Östre qwart[eret]:

Franz muremester.
Johan Carleir.

vdi Södre qwart[eret]:

Dirich Skakerman.
Johann Meijer.

vdi Westre qwart[eret]:

Gerdh Willams[son].
Frantz Beijer.

vdi Jndre qwart[eret]:

Richartt Petters[son].
Qwant Swartt.

1592.

vdi Östre qwar[teret]:

Frans muremester.
Johan Carleir.

vdi Södre qwart[eret]:

Dirich Skeekerman.
Hans Meijer.

vdi westre Quarteret:

Frans Beijer.
Gerdt Willemson.

vdi indre Quarteret:

Richert Peerson.
Mårten Rådtsack.

1593.

i östre quarteret:

Jacob Långh.
Frandz muremester.
Johan Caleer.
Jost Gutzloff.

i Södre quarteret:

Henrich Husman.
Hans Meÿer kryddekrämer.
Pether Hanson.
Hans Röper.

i wastre quarteret:

Hans Skult.
Hans Studh.
Dirich Harder.
Jochim Meijer.

Willum Dauidson.
Blasius Dundi.
Richert Peterson.
Quant Suart.

1594.

i Östre Quarteret:

Johann Carlier.
Frandz murmester.

vdi Södre Quarteret:

Hans Meijer kryddekrämer.
Peer Hansonn.

y Westre Quarteret:

Hans Schult.
Hans Stwth.

vthi Indre Quarteret:

Wilm Dauidsonn.
Qwant Schwart.

1595.

vdi Östre Quarteret:

Joest Gutzloff.
Hans Röper.

vdi Westre Quarteret:

* M. Peer Kempe.
Hans Anders[son].

vdi Södre Quarteret:

Dirich Skäkerman.
Hans Meyer kryddekremer.

vdi Jndre Quarteret:

Quante Suart.
Tönies Brun.

1596.

vti Östre quarteret:

Joest Gudsloff.
Hans Röper.

Uthi Westre Quarteret:

Mester Peter Kempe.
Hans Anderson.

Uthi Södre quarteret:

Dirich Skäkerman.
Hans Meijer, kryddekremer.

Uthi Indre Quarteret:

Quant Swart.
Tönies Brun.

1597.

I Östre Quarteret:

Joest Gutzlof.
Hans Röper.

I Wästre Quarteret:

Peter Kämpe.
Hans Andersonn.

I Södre quarteret:

Dirich Schekermann.
Hans Meijer, kryddekrämer.

I Inre Quarteret:

Quante Swart.
Tönies Bruun.

1599.

i Öster quarteret:

Hinrich Spengmann.
Tönies Kalztorp.

Söder Quarteret:

Hans Meijer.
Marte[n] Trutzigk.

---

* Här var först upptagen Hans Stut, men han har utstrukits, hvarjämte tillfogats ordet »dödh».

Wäster Qwarteret:	*Inre Qwarteret:*
Mårten guldsmedh.	Peter Hanssonn.
Erlandh Joenssonn.	Tomes Sigfridzonn.

1600.

i Öster quarteredh:	*wäster quarteredh:*
Hindrich Spenghman.	Mårthenn Weijler.
Tönius Kalesstorp.	Ehrlandt Jonnszon.
i Södre quarteredt:	*Indre quarteredt:*
Hans Meyer.	Petter Hannsson.
Mårtenn Trudzsick.	Tomas Sigfridszon.

1601.

I Östre Quarteret:	*I wäster quarteret:*
Hinrich Spengm[a]nn.	Mårtenn Weijler.
Tönies Kalstorp.	Erlandh Joenssonn.
I Södre Quarteret:	*I Inre Quarteret:*
Hanns Meijer.	Peter Hanssonn.
Mårtenn Trutzigk.	Tomas Sigfridzonn.

1602.

i Öster Quarteret:	*i Wäster Quarteret:*
Hindrich Sprengma[n].	Mårtenn Weijler.
Tönnies Kolstorp.	Hanns Jönsonn.
i Södre Quarteret:	*i Jnnere Quarteret:*
Hanns Meijer.	Månns Nilsonn.
Meinert Feltmann.	Tomes Clement.

1603.

i Öster quarteret:	*i Södre quarteret:*
Jörenn Fritz.	Hindrich Luntenkröger.
Lodwich Gelitz.	L: Hanns Meijer.

Uthi Wäster Qaurteret:

Hindrich Skåswinch.
Torkill Byrgesonn.

Uthi Jnnere Quarteret:

Jochim Lånngh.
Jost Vonn Vnsenn.

1604.

J Östre quarteret:

Michill Wosijnn.
Petter Krus.

I Södre quarteret:

Hinrich Danitz.
L. Hanns Meijer.

I Wäster quarteret.

Hinrich Schåswinch.
Torkill Byrgesonn.

I Inre quarteret:

Jochim Långh.
Lorenns Buckou.

1605.

Hinrich Luntenkröger i 3 Croner.
Meinert Fältma[n] i Gripenn.
L. Hanns Meijer i Leijonet.
Dirich Böckma[n] i Blå Örne[n].
Hanns Nilsonn i Solenn.
Dirich Fisk i Månen.
Lucas Jmekårth i Stiärna[n].
Michill Wossinn i Farkenn.

Opå Södermallm:

Markus Hindersonn i Biörne[n].
Erich Andersonn i Swane[n].

1606.

Hinrich Luntenkröger i — 3 Croner.
Meinert Fältmann i Gripenn.
L: Hanns Meijer i Leijonet.
Dirich Böckmann i Blå Örnen.
Hanns Nilsonn i Solenn.
Dirich Fisck i Måne[n].
Lucas Jmekårth i Stiärnan.
Michill Wossinn i Farkenn.

På Södermallm:

Markus Hinderso[n] i Biörne[n].
Erich Andersonn i Swane[n].

1607.

Hinrich Luntenkrög[er] i 3 Croner.
Meinert Fältmanns effterlefuerscha i Gripen.

Dirich Böckmann i Blå Örnen.
Hanns Nilsonn i Solenn.
Dirich Fisck i Månenn.
Luchas Jmekåt i Stiernan.
Michil Woszinn i Farkenn.

På Södremallm:

Marcus Hindersonn i Biörnen.
Erich Andersonn i Swanen.

1608.

Hinrich Lunthenkrogh[er] i — 3 Croner.
Meinert Fältmans effterlefuerscha i Gripen.
L: Hans Meijner i Leijonedt.
Dirich Böchman i Blå Örnen.
Hans Nilsonn i Solenn.
Dirich Fisch i Månenn.
Lucas Imekåt i Stiernan.
Michill Wosinn i Farchen.

På Södremalm:

Marcus Hindrichsonn i Biörnen.
Erich Andersonn i Suanenn.

1609.

Hindrich Luntenkröger i — 3 Croner.
Meinnert Fälltmans effl[er]lefuerska i Gripen.
Hans Meijer i Leijonett.
Dirick Böckman i Blå örnen.
Hans Nillsson i Sollen.
Dirick Fisk i Månnen.
Lucas Emekått i Stiernan.
Michill Wosin i Farcken.

På Södkremallm:

Erich Andersson i Swanen.
Erllandh Larsson i Biörnen.

1610.

Hindrich Danidz — 3 Chroner.
Frandz dyr Jahr i Gripenn.
L. Hanss Meijer I Leijonet.
Dirich Bökmanss efterlefuerscha i blå örnen.
Hanss Nilsonn J Solen.
Dirich Fisk I Månen.
Lucus Emkåt i Stiernan.
Michill Wosiins efterlefuerska i Färkenn.

På Sudre mallm:

Erich Andersonn i Suanen.
Erlandh Larsonn i Biörnen.

1611.

Hindrich Danitz i 3 Croner.
L. Hanns Meijer i Leijonet.
Dirich Böchmans Effterlef. vdi Blå örnen.

Hanns Nillssonn i Solenn.
Dirich Fisch i Månenn.
Lucas Emkat i Stiernann.
hustru Lowitza i Färkenn.

På Sudermalm:

Erich Andersonn i Swanen.
Erland Larsonn i Biörnen.

1612.

Hindrick Danitz i — 3 Chroner.
L. Hanns Meijer i Leijionett.
Dirich Böckmans effterlefwersche vdhi Blå örnen.
Hanns Nilssonn i Soolen.
Dirich Fisch i Månann.
Lucas Emerkått i Stiernan.
h. Lowitza i Farckenn.

På Sudhremalm:

Erich Andersonn i Swanen.

1613.

Hindrich Daniz i tree Croner.
Hans Meijer i Leijonet.
Dirich Bökmans efterlefwerske i Blå örnen.
Hans Nilsson i Solen.
Dirich Fisk i Månen.
Lucas Emkåt i Stiernan.
Richert Patersson i Rosenkranz.
Hustro Lowiza i Färken.

På Södremalm:

Erich Andersson i Swanen.

1614.*

»Gästgifuare och the som öpne källare hafwa skolle.»

Hindrich Danitz (Tre Kronor).
Hans Meijer (Lejonet).
Falenten Nilszonn (Solen).
Thommas Engilssman, som hafuer Baggans källar (Månen).
Janithin dee Krokz (Gripen).
Hans Ewertt.
Samt Stadzens kellare — 2.
Dirich Böchmans Efterlefuerscha.
Åhn Gästgifuare (Blå Örnen).
Rötchert Paterszonn (Rosencrantz).
Capiten Senth (Farken?).
Lucas Emkoth (Stjernan).
Rötchirt Möllenbech, then[n]a Röt[ch]ert. schall och holla taperij på Södhermalm.

På Sudermalm:

Rickertt Möllerbeck i Biörnen.
Philipp Trodtz i Swannen.

* Här ändras rubriken något.

1615.

Privilegierede kiellare och Geestgifware i Staden och på Suder Malm. De som förre warit hafua.

1616.

Giestgifware I staden och på Malmerne de som förr warit hafwa.

1617.*

Gästgifuare, Frachtmen och att pröfua wijn och andre främmande drycker, och göre köp medh dhe fremmmande Lars Hindrichson, Hindrich Skåsenwinkell, Pether Grönbergh, Jakop Makleer.

1618.

i Stadken:

Hindrich Danitz.
Hans Stryff.
Hindrik Borgling.
Thomas Engelssman.
Mårten Weiftzer.
Johan Skonebech.
Hans Effuerttz.
Richert Patrichsons Enkia.
Capthen Zenth(?).
Herman ganskow.

På Sudhermalm:

Lucas Emkott.
Casper Baldaus (auff?).

1619.

i Stadenn.

Hendrich Danitz.
Hans Stryff.
Hindrich Borgring.
Mårten Weiwetzer.
Tomes Engelsman.
Johan Schönbeck.
Capiten Centh.
Herman Ganschow.
Otto Hölsing.
Richert Paterssons änkia.

på Mallmenn:

Lucas Emkot.
Casper Bald [auff]

* Detta år synes en tillfällig sammanslagning af olika uppdrag ägt rum. Vinprofvare tillsattes annars oberoende af källarmästarne eller gästgifvarne.

1620.

i Stadhen:
Hindrich Danits.
Hindhrik Borgring.
Tomas Engelsman.
Jacob Järnn.
Hans Barkhusenn.
Nils Baker.
Johan Skönebäch.
Mårten Weiftzer.
Capten Zenndth.
Simonn Busch.
Otto Holsunngh.

på Malmen:
Lucas Emnekåt.
Casper Baldaus (auff?).

1621.

i Stadenn:
Hindrich Danitz.
Tomes Engelsman.
Johan Schönebech.
Mårten Weiftzer.
Hans Barkhusenn.
Jacob Jern.
Nils Beeker.
Hans Mildow.
Valentin Nilssonn.
Hindrich Borgring.
Otto Hölsning.
Johan Bökman.

på Malmen:
Lucas Emmekott.
Casper Baldauff.

1622.

i Stadenn:
Hindrik Daniths.
Mårten Weiftzer.
Vallentin Nilsson.
Johan Skönebech.
Tomes Engelssman.
Jacob Jern.
Hans Mildow.
Nils Becker.
Simon Busck.
Otto Hölsning.
Hans Barkhusenn.
Johan Bökman.
Hindrick Borgring.
Capten Zennth.

på Malmen:
Lucas Emnekoth.
Casper Baldauf och Christopher som boor i Olof Pedherssonns malmgårdh.

1623.

J staden.
Vallentin Nilssonn.
Hindrik Damits.
Mårthen Weijffzer.

Johan Skönebech.
Tomes Engelsman.
Jacob Jern.
Hans Mildou.
Hans Barkhusenn.
Johan Bökman.
Simon Busch.
Otto Hölscher.

På S. malm:

Lucas Emkått.
Casper Baldauf.
Christopher N[ijt].

1624.

I staden:

Vallentin Nilsonn.
Bertil von Heide.
Mårten Weuetzer.
Johan Skonebech.
Tomes Engelsman.
Frantz Martin.
Jacob Jerner.
Hans Mildouu.
Hans Barkusenn.
Johan Bökman.
Simonn Busch.

Opå Södermalm:

Lucas Emkoth.
Casper Baldou.
Christopher N[ijt].

1625.

I Stadhen:

Vallentin Nilssonn.
Bertil von Heide.
Mårten Weuetzer.
Johan Skönebech.
Tomas Engelssman.
Jacob Gierner.
Hans Mildou.
Hans Barkhusen.
Johan Bökman.
Simon Busk.
Frantz Martin.
Hindrijk Dener.

På S: Malm:

Lucas Emkåt.
Casper Baldou.
Christopher Nijt.

1626.

I Staden:

Valentinn Nillsonn.
Marten Weiwetzer.
Johann Bökmann.
Bärtill Varenheide.
Hanns Barckhusenn.

Thomas Engellsman.
Jacob Gerdner.
Hendrich Diener.
Johan Schönbeck.
Franns Martin.

Hanns Mildau.
Simonn Busch.

På Mallmenn:

Lucas Emkot.
Casper Baldauf.
Christoffer N[ijt].

1627.

I Stadenn:

Bertill Varenheide.
Johann Schönbeck
Johann Bökmann.
Reinholt Bökmann.
Thomas Parcker.
Hendrich Diener.
Franns Martinn.
Jacob Gerdner.

Salomon Dragon.
Simon Busch.
Castenn Hoff.
Hendrich Borgring.
Hanns Mildau.

På Södremallm:

Casper Baldauf.
Påwell Ellers.
Jacob Raddow.

1628.

I Stadenn:

Bärtill Farenheide.
Johann Bökmann.
Johann Schönbeck.
Reinhollt Bökmann.
Tomas Parcher.
Jacob Gerdner.
Hendrich Diener.
Frantz Martinn.

Salomon Dragon.
Hendrich Borgring.
Hanns Milldauu.
Castenn Hoff.
Simon Buschz Enkia.

På Södre mallm:

Casper Baldauf.
Påwell Ellers.
Jacob Raddow.

1629.

I Staden:

Bärtill Farenheide.
Johann Bökmann.
Johann Schönbeck.
Reenhollt Bökman.
Thomas Parcher.
Hendrich Diener.
Frantz Martinn.
Jacob Gerdner.

Samuel Dragun.
Hendrich Borgring.
Hanns Milldauu.
Castenn Håff.
Simon Buschz Enkia.

På S. mallm:

Påwell Ellerss.
Jacob Raddow.
Casper Baldaufz Enckia.

1630.

I Staden:

Jacob Gerdener.
Salomon Dragun.
Thomas Parcher.
Dirich Skekermann.
Simon Buschz Enkia.
Hendrich Diener.
Hanns Barckhusenn.
Melcher Bökmann.
Renhollt Bökmann.
Hendrich Borgring.
Franns Martin.
Castenn Hoff.

På S. mallm:

Paull Ellers.
Jacob Raddow.
Samuel Dragon.
Casper Baldaufz Enkia.

1631.

I Staden:

Jacob Gerdner.
Thomas Parcher.
Dirich Skekerman.
Hendrich Borgring.
Casten Hoff.
Hanns Barkhusenn.
Melcher Bökmann.
Renhollt Bökmann.
Frantz Martinn.
Hans Mildous Enkia.

På S. mallm.

Jacob Raddow.
Samuell Dragun.
Hanns Marschalch.

1632.

I Stadenn:

Bartell Farenheide.
Jacob Gerdenn.
Renhollt Bökman.
Hendrich Borgring.
Franttz Martinn.
Hanns Mildauus och Buschens Enkior.
Hanns Barkhusen.
Tomas Parcher.
Dirich Skekermann.
Castenn Hoff.
Melcher Bökmann.

1634.

I Stadenn:

Jacob Gerdner.
Hanns Barkhusen.
Tomas Engelsman.
Franttz Martinn.
Melcher Bökman.
Mildauus och Buschenns Enckior.

Dirich Skekermann.
Renhollt Bökmann.
Castenn Hoff.
Hendrich Borgring.
Herman Kåck.

På S. mallm:
Hanns Marschalch.
Jacob Raddou.

1635.

I Staden:
Vallentin Nilson.
Jacob Jerdner.
Hans Barkhuusen.
Thommas Engelsman.
Dirich Skäkerman.

Frantz Martin.
Casten Hoff.
Hindrich Borgring.
Reinholt Bökman.

På Södermallm:
Hans Marshalk.

1636.

I Staden:
Valentin Nilson.
Jacob Gärdenär.
Hanss Barkhusen.
Tomes Engelsman.
Reenhölth Bökman.
Petter Tho Möhlen.
Hindrich Borgerlingh.
Frantz Martin.
Casten Hooff.
Dirich Skekkerman.

På Norrmalm:
Christoffer Gilou.
Siggertt Wijnskenk.
Claas Larson.
Mickell Tadler.
Oloff Larsonn.

På Södermalm:
Hanss Marskalk.

1637.

I Staden:
Valentin Nilson.
Jacob Gärdenär.
Hanss Barkhusen.
Tomass Engelsman.
Renholt Bökman.
Petter to Möhlen.

Hindrich Borgerlingh.
Frantz Martin.
Casten Hoff.
Dirich Skeekerman.

På Södremalm:
Hanss Marskalk.

1638.

På Södremalm:
Hans Marskalk.

1639.

I Staden:
Petter ther Mölen.
Tomass Engelssman.
Hindrich Borgerlingh.
Casten Hoff.
Hans Barkhussen.
Reinholt Bökman.
Frantz Martin.
Dirich Skekerman.

På Södremalm:
Hanss Marskalck.

1640.

I Staden:
Petter ther Möhlen.
Tomass Engelssman.
Renholt Bökman.
Hindrik Borgling.
Casten Hoff.
Dirich Skekerman.
Niclæs Standert.
Arendt Pastor.
Mårten Hartman.
Godskalk Timmerman.
Tomass Ellertz.
Cristian Som.

På Norre Förstadh:
Christoffer Gylous efftelf.
Sigert Krafft.
Michell Tädler.
Alexander Gordon.
Hanss Menich.
Niclass Behmer.
Pelle Pärsson.

På Södremalm:
Hans Marschalk.
Petter Breutgam.
Christafor Richelt.

1641.

I Staden:
Peter thor Möhlen.
Tomass Engelsman.
Renholt Böckman.
Hindrich Borgerling.
Casten Hoff.
Dirick Skekerman.
Niclass Standert.
Arent Pastor.
Marten Hartman.
Godschalk Timmerman.
Tomass Elertz.
Christian Sohm.

I Norre förstadenn:

sal: Christoffer Gijlous efterlefuerska.
Sigert Krafft.
Mikell Tadler.
Hans Menich.
Niclass Behmer.
Pelle Pedersson.

På Södremalm:

Hans Marschalk.
Christoffer Richelt.

Personregister.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Pris 5 kr.

Första samlingen kostar likaledes 5 kr.

